

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 81'373.232:929.5Trubar

Prejeto: 6. 4. 2010

Boris Golec

doc. dr., višji znanstveni sodelavec, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

Trubarjev rod in priimek na Slovenskem. Po sledih "izginulega" rodu in rodbinskega imena očeta prve slovenske knjige

IZVLEČEK

Razprava obravnava dve vprašanji: rod reformatorja in začetnika slovenske književnosti Primoža Trubarja (ok. 1508–1586) na Rásici pri Turjaku ter vse znane pojavitve njegovega priimka na Slovenskem. Trubarjev priimek je prvič in zadnjič dokumentiran prav na Rásici, in sicer med letoma 1482 (tedaj še kot Trobar) in malo pred 1614. Kot Trubar so ga zapisovali zadnjega pol stoletja, potem ko se je takšna oblika najprej uveljavila pri Primožu zunaj domačega okolja, najpozneje leta 1526. Primož se po očetu ni mogel pisati Trubar ali Trobar, temveč Malnar, Trubar pa je bil priimek njegove matere. Zanj sta se poleg Primoža odločila tudi njegova brata, ki sta bila po imenu sicer znana od leta 1920, zdaj pa je potrjeno, da sta se prvotno pisala Malnar in v kakšnem sorodstvenem odnosu sta bila s Primožem. Od srede 16. stoletja srečujemo priimek Trubar (Truber) tudi drugje na Kranjskem, in sicer okoli Krupe v Beli krajini, v Senožeah na Notranjskem in Ljubljani, po drugem desetletju 17. stoletja pa ni o njem nobenih pričevanj več. Precej verjetno niso vsi slovenski Trubarji izviralni z Rásice, ampak bi vsaj nekateri lahko prišli tudi z Nemškega, kjer je neodvisno od slovenskega nastal še danes živeči priimek Truber.

KLJUČNE BESEDE

Primož Trubar, Rásica, Turjak, rodoslovje, Trobar, priimki, urbarji, Bela krajina, Senožee

ABSTRACT

TRUBAR'S FAMILY LINE AND FAMILY NAME IN THE SLOVENIAN TERRITORY.
FOLLOWING THE TRACES OF THE "VANISHED" FAMILY LINE AND FAMILY NAME
OF THE FATHER OF THE FIRST SLOVENE BOOK

The discussion addresses two questions: the family line of the reformer and founder of Slovene literature, Primož Trubar (about 1508–1586) from Rásica near Turjak and all known occurrences of his family name in the Slovenian territory. The first and the last records of Trubar's family name were made precisely in Rásica, between 1482 (then still as Trobar) and shortly before 1614. The name Trubar appeared in the last fifty years, after this particular form had first been established for Primož outside his home environment, no later than 1526. Trubar or Trobar being the name of his mother, Primož could not inherit it from his father, whose family name was Malnar. The family name Trubar was also taken over by his two brothers, who have been known by name since 1920, while the latest findings confirm that they initially used the family name Malnar and reveal their relation to Primož. From the mid-16th century onwards, the family name Trubar (Truber) was also documented elsewhere in Carniola, more accurately, around Krupa in White Carniola, Senožee in Inner Carniola, and in Ljubljana, until after the second decade of the 17th century, when it completely disappeared. There is a strong probability that not all Slovenian Trubars originated from Rásica, but that at least a few might come from Germany, where the still existing family name Truber developed independently of its Slovene counterpart.

KEY WORDS

Primož Trubar, Rásica, Turjak, genealogy, Trobar, family names, urbaria, White Carniola, Senožee

Z vprašanjem o rodu in priimku začetnika slovenske književnosti se ni nihče sistematično ukvarjal skoraj devetdeset let, od objave razprave Franceta Kidriča leta 1920.¹ Na eni strani zaradi pomanjkanja (novih) virov in na drugi ob prepričanju, da je vse že znano in dognano. Šele ob 500-letnici Trubarjevega rojstva (2008) smo dobili nekaj razprav, ki so – ob upoštevanju še neznanih virov in preinterpretaciji znanih, a v glavnem dolgo nedostopnih – pripeljale do treh temeljnih sklepov. Prvič, Primož Trubar se ni rodil v Temkòvem mlinu tik pod vasjo Rášica pri Turjaku, v katerem je od leta 1986 muzejska "Trubarjeva domačija", temveč v približno 400 metrov oddaljenem Šklópovem mlinu pod Kukmako.² Drugič, letnica rojstva 1508 je arbitrarna, saj temelji na Primoževem izračunu, glede na njegove nasprotujoče si izjave o lastni starosti pa bi se lahko rodil tudi leta 1507 ali šele 1509.³ In tretjič, njegov oče Mihéj se ni pisal Trubar ali Trobar, temveč Malnar, in je bil v Trubarjevo družino samo priženjen; Primož se je očitno šele v šolah odločil za dosledno rabo materinega priimka, ki so ga pri njem tudi najprej začeli pisati z -u: Trubar, praviloma Truber.⁴ Analiza zapisovanja priimka v turjaških virih skozi 130-letno obdobje pa je dala tezo, da je etimologijo priimka Trubar sicer res treba iskati v glagolu *trobiti*, vendar prvi nosilec kognomena – v nasprotju z uveljavljenim prepričanjem – najverjetneje ni bil (graščinski) piskac ali trobec.⁵

V pričujoči razpravi bomo obdelali dve vprašanji: rod Primoža Trubarja na Rášici in vse znane pojavitve njegovega priimka drugod na Slovenskem. Kolikor je znano, je Trubarjev priimek prvič in zadnjič dokumentiran prav na njegovi rodni Rášici, in sicer med letoma 1482 (tedaj še kot Trobar) in malo pred 1614, pri čemer so ga kot Trubar (*Truber*) zapisovali zadnjega pol stoletja. Šele od srede 16. stoletja ga srečujemo tudi drugje na Kranjskem, in sicer okoli Krupe v Beli krajini, v Senožečah na Notranjskem in Ljubljani, po drugem desetletju 17. stoletja pa ni o njem nobenih pričevanj več.

Kaj je o svojem izvoru izpričal Trubar in kaj njegovi sodobniki?

Oče prve slovenske knjige je o svojem rojstnem kraju pustil toliko pričevanj kot malokateri njegov rojak in sodobnik ter sploh malokdo od pišočih izobražencev iz prvih stoletij tiskane slovenske besede. Od naših protestantskih piscev ni, denimo, nihče niti z besedo spregovoril o času in točnem kraju

svojega rojstva. A tudi ko bi bilo v Trubarjevem primeru enako in se niti sodobniki neposredno po njegovi smrti ne bi oprli na še živa pokojnikova pričevanja, bi o geografskem izvoru Primoža Trubarja vendarle imeli dovolj zanesljivih podatkov iz drugih sodobnih virov, ki ga omenjajo.⁶

Nobenega dvoma ni torej o Trubarjevem izvoru z Rášice pri Turjaku. Toliko manj, ker o tem na več mestih poroča sam, štirikrat povsem določno in dvakrat, ko Rášico omenja v zvezi z očetovo službo cerkvenega ključarja.⁷ Njegovo prvo pričevanje iz leta 1558 je glede lokacije rojstne hiše najbolj natančno in s tem tudi v nemajhno pomoč za potrditev njene lege: "*Bliži muiga royeniga domu per Raftzhizi ...*".⁸ Nekaj let pozneje (1566) se Trubar v slovenskem predgovoru k *Psalterju* naslavlja kot "*Primosh Truber is Rastzhize*"⁹ in podobno – edinkrat z etnikom "Rastčičar" – leta 1582 v naslovu *Novega testamenta: "skusi Primosha Truberia Crainza Raftzhizheria"*.¹⁰ Najbolj izčrpno piše o svojem rodu in krajevnem izvoru v nemškem posvetilu k *Novemu testamentu* (1577), kjer navaja rojstno letnico, kraj rojstva in socialni položaj: rojen leta 1508 na Rášici kot podložnik (tedaj še) baronov Auerspergov – Turjaških; pri tem ovije svoj prihod na svet še v zgodovinski kontekst habsburško-beneške vojne in enoletne beneške zasedbe Trsta.¹¹ Dve leti prej se v *Katekizmu* (1575) dotakne Rášice in dejavnosti svojega očeta: "*Mui Ozha, kadar je na Rashizi S. Jerneia*

6 Golec, Najzgodnejša pričevanja, str. 26, 27, 32. – Že najzgodnejša znana omemba Trubarjevega imena ga povezuje z Rášico. Ko je bil 7. marca 1526 v Trstu navzoč pri pisanju oporoke tamkajšnjega stolnega župnika Lenarta Bonoma, je naveden kot "primus Riubar de rafica". Če bi se pojavil kakršen koli dvom, za kateri kraj gre, bi se razlilnil ob kronološko tretjem podatku o Trubarju. Vpis imatrikulacije na dunajsko univerzo 14. aprila 1528 mu namreč pripisuje poreklo z območja Turjaka: "Primus Truber ex Aursperg". Poleg tega pa postavljata Trubarja na Rášico še poznejši tržaški novice iz leta 1541: "primo truber de rasfca plebano in loch."

7 Kidrič v gradivu za Trubarjevo biografijo (1923) navaja pet njegovih omemb Rášice (Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58). Izpušča pa omembo v registru h *Katekizmu z dvejma izlagama*, ki jo je sicer pred tem že omenil drugje (Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251).

8 [Trubar], *En Regisbter*, fol. R 3 a. – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

9 Truber, *Ta celi Psalter*, fol. b 8 b. – Prim. Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

10 Truber, *Ta celi Noui Testament*, naslov. – Prim. Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

11 "*Nachdem ich im Lande Crein auff der Rastzhitz den Freyherren zu Auersperg gehörig nach Christi geburt im 1508. Jar (in wölchem die Venediger im Krieg wider den grossen frommuen Kaiser Maximilianum den ersten / die Statt Triest einnahmen / vnd ein jar ingehabt) bin geboren*". Truber, *Noviga Testamenta*, II d, objava tudi v: Sakrausky (ur.): *Primus Truber*, str. 406. – Na drugem mestu v posvetilu se Trubar naslavlja kot podložnik oziroma rojenjak Auerspergov: "In bedeckhung vnnd erwegung solliches / namblich / daß ich ein Kind vnnd Erbhold ewers Landts bin..." (Sakrausky (ur.), *Primus Truber*, str. 408; prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58).

1 Kidrič, Trobarji na Raščici.

2 Golec, Kje na Rášici, str. 220–221, 232–234.

3 Golec, Kdo in od kod, str. 46–47.

4 Golec, Kje na Rášici, str. 235; Golec, Kdo in od kod, str. 48–49.

5 Golec, Trubar ali Trobar?, str. 57–58.

zehmster bil ..." in v *Registru h Katekizmu* edinokrat – v tretji osebi – zapiše tudi očetovo ime Mihélj Trubar: "Truberieu Ozha Mihel Truber Zimmerman malnar".¹²

K sodobnim pričevanjem o Trubarjevem izvoru lahko prištejemo še nagrobni govor württembergškega teologa Jakoba Andreaea (1586)¹³ in slovenski prevod istega govora, ki ga je v dopoljnjeni obliki objavil Vipavec Matija Trost (1588).¹⁴ Oba sicer v osnovi povzemata Trubarjevo nemško posvetilo (1577), a z dvema dopolnitvama o pokojnikovem izvoru. Prva je Andreajeva opredelitev geografske lege Rašice v razmerju do kranjske deželne prestolnice,¹⁵ druga pa še pomembnejši Trostov vrvinek z imeni Trubarjevih staršev in sploh edinim zapisom materinega imena – Jera (Gera). Ta stavek mladega Trosta je tako najpopolnejše sodobno pričevanje ali kar "nadomestni rojstni list" Primoža Trubarja: "Tajfti Gofpud Primosh, ie v Krainski desheli, na Raſzhici, pod témi dobru roienimi slabodnimi Turiazhkimi Gofpudi, ali Aurfpergarji, try mile od Lublane, od poshtenih brumnih ſtarishih roien, v tém leiti po Criſtufeim roiftuu, taubent, pet ſtu ino offem leit, kadar ie Cesar Maximilian rainik, tiga imena ta pèrui, ſupàr Benedke voiskoual, inu Tèrſt noter vſel, niega Ozhetu je bilu Mihél, niega Materi pak Gerdrud, ali Gera, ime."¹⁶

Tübinškemu študentu Trostu se je torej zdelo vredno poizvedeti tudi za imeni pokojnikovih staršev, ki ju je v Andreajevi nagrobni pridigi pogrešal. S tem je potrdil Trubarjevo pričevanje o očetovem imenu in prispeval danes edini znani podatek o materi, njeno krstno ime. Na očetovo ime je sicer mogel naleteti v *Registru h Katekizmu* iz leta 1575, ime matere pa so mu morali zaupati Trubarjevi svojci ali nemara še Primož sam v času njunega verjetnega kratkotrajnega znanstva.¹⁷

O Primoževih drugih krvnih sorodnikih je pri njem samem prav tako zaslediti le malo podatkov. Tako v *Registru* iz leta 1558 omenja usodo svojega strica, mlinarja Gregorja Trubarja: "en mui Stryz Gregor Trubar malinar",¹⁸ o katerem sicer iz konteksta – namere o gradnji samostana na Veliki Slevici – lahko sklepamo, da ni prebival daleč od Rašice,¹⁹ brez časovne opredelitve (pač pred letom 1558) pa je njegova nesrečna smrt: "stryza Gregoria ie enu driuu vbylu".²⁰ Od drugega sorodstva se v Primoževih zapisih – tokrat ne v objavah, temveč v pismih – pojavlja samo še ime Luke Zweckla, navedenega kot "Vetter" – Trubarjev bratranec; literarna zgodovina ga je že nekaj časa istovetila z Lukežem Klincem, Trubarjevim sodelavcem in prevajalcem nabožnih pesmi v slovenščino,²¹ pred kratkim pa je bilo dognano, da je izviral iz vidne meščanske rodbine Klinc v Višnji Gori.²²

Če povzamemo, govori Trubar sam v svojih avtobiografskih zapisih le o starših na splošno in z imenom po enkrat navaja očeta – mlinarja, tesarja in cerkvenega ključarja na Rašici – ter strica, prav tako mlinarja. Priimek *Truber* dodaja očetovemu imenu samo v registru, tj. v razlagi pojmov h *Katekizmu* (1575), s polnim imenom in priimkom pa navaja samo "strica Gregorja Trubarja", katerega priimek zapiše z -a, torej tako, kot ga pišemo danes in kot se je Trubar podpisal enkrat samkrat, v skritem podpisu v prvi slovenski knjigi leta 1550: *od primosa trubarie*.²³ Šele Trost (1588) poleg očetovega imena zapiše tudi ime Primoževe matere, ne da bi se mu zdelo potrebno navajati njun priimek. Razen poz-

12 Primosh Truber: *Catechismus sdrveima islagama*, str. 267 in 525 (Regishter). – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

13 Andreae, *Christliche Leichpredig*, str. 47. – Prim. Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

14 Objava Trostove "Ena lepa inu pridna prediga per pogrebi ... Primoža Truberja" v: Rupel, *Nove najdbe*, str. 64–72. – O Rašici kot Trubarjevem rojstnem kraju govori Trost tudi v latinski pesnitvi ob Trubarjevi smrti: "Raſtzhiza eft Primo patria" in "Raſtzhizae crevit Primus" (po objavi: Rupel, *Nove najdbe*, str. 52).

15 "Welcher ... im Crain, im Dorff Raſtzlitz, vnder den ... Freyherrn von Auersperg, drey Meil vnder der Statt Laibach, von ehrlichen vnd frommen Eltern geboren ist, im Jar 1508. als wider Keisern Maximilian I ... die Venediger gekriegt, vnnd Triest eingenommen haben." – Pri toponimu "Raſtzlitz" namesto "Raſtzhitz" gre za tiskovno pomoto, zamenjavo črke "l" za "h". Zapis je Andreae povzel po nemškem predgovoru k zadnjemu delu Trubarjevega novega testamenta (prim. Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 59).

16 Trost, "Ena lepa", str. 106; po objavi: Rupel, *Nove najdbe*, str. 65.

17 O Trostovem znanstvu s Trubarjem: Rupel, *Nove najdbe*, str. 63.

18 [Trubar], *En Regishter*, fol. R 3a. – Prim. Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 86.

19 Podlogar je Gregorja, ker ga Trubar omenja v zvezi z božjo potjo na Veliko Slevico, preprosto postavil tja: "Na Slevici pri Velikih Laščah je živel njegov stric Gregor..." (Podlogar, *Zgodovinske drobtine*, str. 47). V tej zgodbi sta omenjeni še dve ženski, edini osebi v Trubarjevih delih, ki – poleg očeta, strica in članov turjaške rodbine – živi v njegovih domačih krajih. Prva je bila Šavleča Katerina (*Shaulezha Katerina*), "ena vsem ludem vejdeča kurba", druga pa "ena vduva" Marjeta Hudakončevka (*Margeta Hudakonzheuka*) ([Trubar], *En Regishter*, fol. R 3 a). O Hudakončevki, njenem možu in priimku ni v turjaških urbarjih nikakršnega sledu. Bržčas ni bila turjaška podložnica, ampak stiška ali podanica katerega drugega gospostva, kolikor se v urbarjih sploh ne skriva pod drugim priimkom in je torej Hudakončevka le oznaka po kraju njenega izvora. Podlogar pravi o njej: "žena, iz vasi sv. gregorjske občine po imenu Hudi konec" (Podlogar, *Zgodovinske drobtine*, str. 47). Priimek Šavleče Katerine, nasprotno, zasledimo blizu Rašice, pod Ulako (*Vnnder der Wollackh*) in na Ulaki (*Wolackh*), kjer je imel leta 1508 dve hubi Pavle Šavle (*Paulle Schaulle*) (Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak, pag. 21, 22).

20 [Trubar], *En regishter*, fol. R 3 a. – Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251.

21 Prim. Rupel, *Primož Trubar*, str. 126, 313; Legiša–Gspan (ur.), *Zgodovina slovenskega*, str. 150.

22 Golec, Trubarjeve prve šole, str. 17–18.

23 [Trubar], *Catechismus In der Windischen Sprach*, str. 202. – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 252.

nejših nepreverjenih trditev o nasilni smrti Primoževega očeta, porojenih v protireformacijskem zanosu – o njih pozneje –, je bilo to do začetka 20. stoletja tudi vse, kar smo o Trubarjevem krvnem sorodstvu vedeli.

Kaj so v 20. stoletju ugotavljali zgodovinarji in literarni zgodovinarji?

S primarnimi pisanimi viri o raških Trubarjih se je prvi seznanil šele zgodovinar Anton Kaspret okoli leta 1911,²⁴ torej po tem, ko je Trubar ob 400-letnici rojstva z odkritjem spomenika v Ljubljani doživel prvo javno "rehabilitacijo". Na nesrečo so Auerspergi malo pred tem prenesli skoraj vse urbarje turjaškega gospostva s Turjaka v grad Losensteinleiten v Zgornji Avstriji. Kaspret jih je tam precej na hitro pregledal ob obilici drugega dela, ki ga je med poletnimi počitnicami zaposlovalo v Auerspergovem rodbinskem arhivu. Iz urbarjev si je izpisal glavne podatke o raških Trubarjih oziroma Trobarjih, svojo že napisano rokopisno razpravo in gradivo pa je malo pred smrtjo odstopil literarnemu zgodovinarju Francetu Kidriču, ki je leta 1920 objavil do danes temeljno razpravo o Trubarjevem raškem sorodstvu.²⁵

Kaspret je v urbarjih iz časa okoli Primoževega rojstva našel mlinarja Mihélja, a brez priimka Trubar, v istih letih zasledil tri nosilce tega priimka in enega v zgodnejšem času. Poleg mlinarja Gregorja Trobarja – Primoževega "strica Gregorja" – je našel na Lenarta in Simona Trobarja, kot prvega pa je odkril nekega mlinarja Trobarja brez osebne imena, in sicer generacijo prej, v osemdesetih letih 15. stoletja. Kot zadnja sta se v urbarjih od srede 16. stoletja pojavljala Andrej in kratek čas Jurij. Čeprav se Primožev oče nikoli ne omenja kot Trobar ali Trubar, ampak vedno le s poklicno oznako oziroma že priimkom *Mull(n)er* (Malnar), mu je Kidrič brez zadržka pripisal priimek Trobar. Nikakor se namreč ni mogel sprijazniti z mislijo, da oče ne bi imel enakega priimka kot Primož. S tem in z drugimi

trditvami pa je Kidrič o Primoževem sorodstvu za dolgo zacementiral precej popačeno podobo, ki ni temeljila na trdnih argumentih, ampak na samovoljnih razlagah. Tako kot je brez prave utemeljitve povozil dejstvo, da je Mihélj izrecno omenjen kot svak (!) Lenarta Trobarja in se tako sploh ni nujno pisal Trobar, je s podobno argumentacijo zavrnil možnost, da bi bil Andrej Trobar Primožev brat.²⁶ Danes je dokazano prav nasprotno: Primožev oče se ni pisal Trobar in se je v Trobarjevo sorodstvo priženil, Andrej in Primož pa sta bila brata. Še več, viri, ki so bili na voljo že Kaspretu, a jih ta ni v celoti izčrpal, so razkrili, da niti "stric Gregor" ni bil Primožev stric, temveč v resnici njegov generacijo starejši bratranec.²⁷

Ko je Rupel štiri desetletja za Kidričem (1962) v monografiji o Trubarju sintetiziral védenje o raških Trobarjih iz prve četrtine 16. stoletja, je bil upravičeno previden. Iz Kidričevih navedb je izluščil, kar je mogel. "Strica" Gregorja je imel – tako kot Kaspret in Kidrič – za Mihéljevega brata, sicer pa je o sorodstvenih povezavah treh raških mlinarjev zapisal: "Kar vabljivo bi bilo razglasiti Lenarta [Trobarja] za očeta treh sinov: Mihe [Mihélja], Gregorja in Šimna [Simona], vendar nam ohranjeni urbarski zapisi ne dovoljujejo sklepati na tako ozko sorodstvo."²⁸

Pri tem je dolgo tudi ostalo, saj razen Kidričeve razprave ni bilo mogoče vzeti v roke ničesar konkretnjšega. Slovenski raziskovalci namreč zaradi izrecne prepovedi rodbine Auersperg po letu 1945 skoraj pol stoletja niso mogli do turjaških urbarjev, ki so jih medtem iz Losensteinleitna prenesli v duнавski državni arhiv (1956), skromne nove ugotovitve iz urbarjev, rešenih z leta 1943 požganega gradu Turjak, pa niso prišle v javnost.²⁹ Z odkritjem in objavo Trostove nagrobne pridige (1954) je Rupel postregel le z dotlej neznanim imenom Primoževe matere,³⁰ ki ga je povzela vsa poznejša biografika. Nasprotno pa je ob Trubarjevi 500-letnici šel mimo laične in večji del tudi mimo strokovne javnosti podatek, ki je danes ključna potrditev za ugotovitve o Primoževih bratih. Primož Simoniti je objavil regist pisma Trubarju iz leta 1579, v katerem Jurij Dalmatin omenja Primoževega brata z imenom Andrej.³¹

²⁴ Golec, Kje na Rašici, str. 211.

²⁵ O tem Golec, Kje na Rašici, str. 210–211. – V Kidričevi zapuščini se je ohranil zvezek majhnega formata z naslovom Trubarji na Rašici (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine). Vanj je Kidrič stenografsko prepisal Kaspretove izpiske ter jim priložil njegov nedatirani rokopis razprave Trubarjevi sorodniki na Rašici, glede na citirano literaturo napisan po letu 1908. Stenografska predloga Kidričeve razprave v zvezku kaže, da jo je prvotno nameraval objaviti v soavtorstvu s Kaspretovim imenom na prvem mestu in z naslovom "Trubarji na Rašici", nato pa si je premislil tako glede navedbe Kaspretovega soavtorstva kakor glede pisanja Trubar, ki ga je nadomestil s Trobar. V objavi se Kaspretu samo zahvaljuje za gradivo, ki mu ga je ta prepustil v uporabo (str. 252). Anton Kaspret ni nikoli videl Kidričeve objave, saj je umrl tik pred sklepom redakcije revije (*Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (Ljubljana) II (1920), pred str. 1).

²⁶ Prim. Kidrič, Trobarji na Rašici, str. 260, 264; prim. tudi ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Rašici, str. 5, 18.

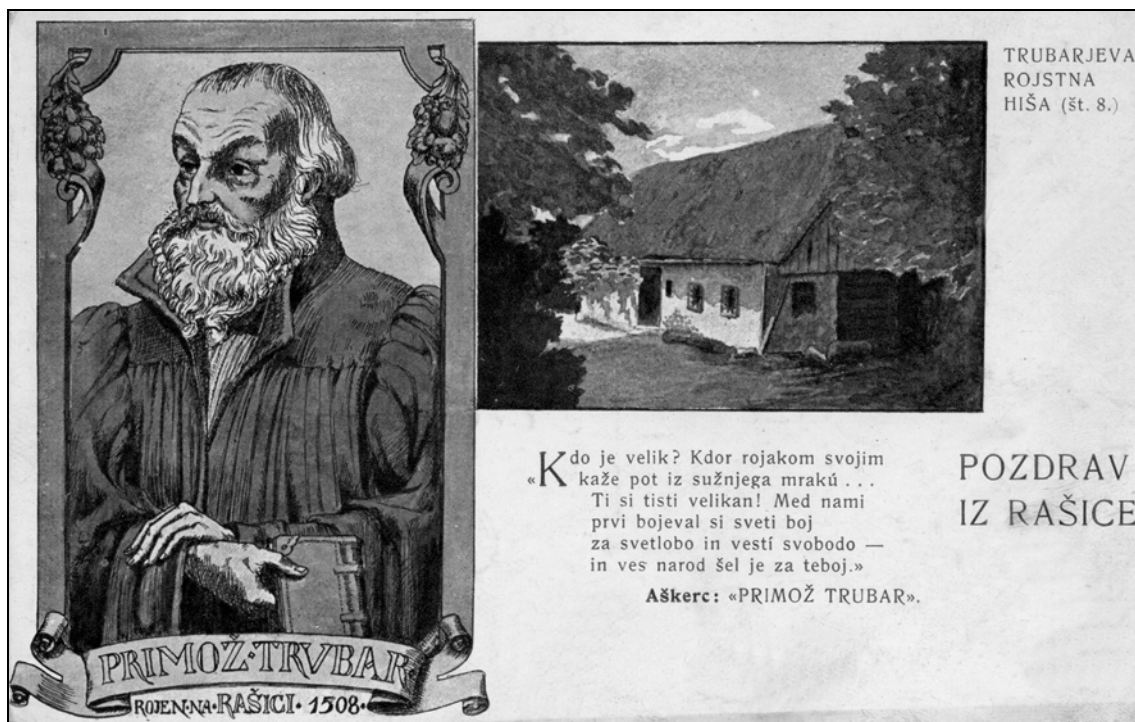
²⁷ Temeljne ugotovitve prim. tudi v Golec, Kdo in odkod, str. 48–51.

²⁸ Rupel, *Primož Trubar*, str. 11. – Nemška izdaja monografije, ki ima tudi znanstveni aparat, se v opombi sklicuje na Kidričovo razpravo iz leta 1920: Rupel, *Primus Truber*, str. 7, 10.

²⁹ Golec, Kje na Rašici, str. 210–212.

³⁰ Po objavi Trostove "Ena lepa inu pridna prediga per pogrebi ... Primoža Truberja", str. 106, v: Rupel, *Nove najdbe*, str. 65.

³¹ Simoniti, Martin Crusius, str. 217 in 233.

Šimenova-Virantova hiša, ki je najprej veljala za Trubarjevo rojstno hišo, upodobljena na razglednici, odposlani 25. 8. 1908 (last: Milan Škrabec).

Temkòv mlin, od leta 1986 Trubarjeva domačija (foto: B. Golec, 2008).

Edino, kar se je medtem premaknilo, je bila korektura uveljavljenega napačnega lociranja Primoževe rojstne hiše v Šimenovo-Virantovo domačijo na zgornjem koncu Rašice. Da gre Primožev rodni dom iskati v enem od mlinov, saj je bil njegov oče vendar mlinar, je prvi opozoril že Leopold Podlogar (1908), a so omenjeno kmečko hišo v vasi kazali obiskovalcem Rašice kot Trubarjevo rojstno hišo še skoraj osemdeset let. Zmota, porojeno v drugi polovici 19. stoletja, je dokončno pokopala šele 500-letnica Trubarjevega rojstva (1986), ko so v Temkòvem mlinu pod vasjo odprli "Trubarjevo domačijo", ne da bi sicer mlin razglašali za dokazano rodni dom Primoža Trubarja.³²

Sistematičen pregled ponovno dostopnih turjaških urbarjev na Dunaju – nekaterih Kaspert ni videl – in pritegnitev manj številnih urbarjev, shranjenih v Ljubljani, omogočata danes povsem trdne dokaze, v katerem od treh raških mlinov je Primožev oče gospodaril, ko je Primož prišel na svet, pa tudi neprimerno jasnejšo sliko o tem, v kakšnem medsebojnem sorodstvu so bili raški mlinarji oziroma posamezni Trobarji/Trubarji.³³ Ker je (novih) podatkov veliko, bomo določena dejstva na škodo tekoče pripovedi obširneje utemeljili. Še posebej, ker se je treba argumentirano "spopasti" s Kidričevimi interpretacijami iz leta 1920, ki se jih je literatura v sili pač oklepala do najnovejšega časa.

Začeti je treba pri Franu Levstiku dobrih šestdeset let pred izidom Kidričeve razprave. Mladi Levstik je že leta 1858 zgolj po občutku izrazil domnevo, da "je bil [Trubar] rodu priseljenega od drugod v naše kraje, ker slovenski bi se bil moral imenovati *Trobar*, kakor pravimo: *trobenta*, *trobiti*, *tròbel* [...], *trobast* [...] itd.; ali pa morda *Trèbar*?"³⁴ Ko so veliko pozneje prišli Kaspertu v roke turjaški urbarji, se je potrdilo dvoje. Prvič, priimek so prvotno res zapisovali kot *Trobar* in *Trabar*, in drugič, zdi se, da je prišel od drugod, saj ga v turjaškem gospostvu v najstarejšem urbarju iz leta 1464 še ni, ampak se pojavi v naslednjem urbarju za leto 1482, in sicer na Rašici.³⁵ S tem ni rečeno, da so se Trubarji med tem časom res od kod priselili, saj gre vendar za dobo rojevanja priimkov in so tako leta 1464 kot 1482 mnogi turjaški podložniki označeni samo z osebnim imenom ali poleg imena še s poklicno oznako.³⁶ V

takem primeru bi torej Trubarjev priimek nastal med omenjenima letoma prav na Rašici. Za priimek očeta prve slovenske knjige je pomenljivo, da v urbarjih in drugih zapisih turjaškega gospostva nastopi s samoglasnikom -u v prvem zlogu (*Truber*) zelo pozno, prvič šele v urbarju, nastalem malo po letu 1561, nato pa dosledno od leta 1565 naprej. S samoglasnikom -a v drugem zlogu (*Trobar*, *Trabar*) – tu gre za nenaglašeni glas – ga sicer večkrat srečujemo že od prve pojavitve na Rašici leta 1482, le enkrat samkrat, poznega leta 1591, pa najdemo v zapisu oboje – začetni -u in končni -a (zadnjega v nekoliko drugačni obliki: *Trubär*).³⁷

Prvi tega priimka je leta 1482 naveden kot *Trobar*, kar je nato več kot sedemdeset let najpogostejša oblika (17-krat) ob najbližji *Trober* (5-krat) ter oblikah *Trabar* (4-krat) in *Traber* (13-krat). Kidrič je za leto 1557 navedel tudi zapis *Trebar*, kar je pomota, posledica zavajajočega zapisa črke *o*, kot ga je videl Kaspert.³⁸ Kidrič je v zvezi s tem mimogrede pripomnil, da "menjava v korenu: o-a-u-e in v končnici a-o-e: kaže, da se ni niti tu niti tam ni slišal čist glas", ampak "je izgovarjal narod pač pred *o* kratak *u*, v nenaglašeni končici pa poluglasnik".³⁹ Odločil se je, da bo raške Trobarje in Trubarje dosledno imenoval s prvotno zapisanim priimkom *Trobar*, a je šel s svojim "historizmom" nazadnje predaleč. Tako je dal razpravi o rodu Primoža Trubarja naslov "Trobarji na Raščici", v katerem nastopa priimek v enaki obliki kot v prvi omembi leta 1482 – *Trobar*, ime vasi pa, kakor naj bi se slišalo in zapisovalo v 16. stoletju – Raščica. Še več, kot Trobarje je Kidrič na silo naslavljal tudi raške Trubarje iz druge polovice 16. in začetka 17. stoletja, čeprav v virih medtem kot izključna prevlada oblika *Truber*.⁴⁰ Predlagal je celo v diskusijo, ali ne bi "začeli pisati priimke začetnika slovenske knjige tako, kakor bi ga pisal danes on sam: Primož *Trobar*!"⁴¹ V

37 Gl. tabelo pojavitev v: Golec, *Trubar ali Trobar?*, str. 48.

38 Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 267. – Zapisovanje črke *o* je v urbarju iz let 1557–1561 resnično močno zavajajoče, saj med *o* in *e* skoraj ni razlike. Prvotno sem tudi sam bral *e*, nato pa z natančno primerjavo zapisov prišel do spoznanja, da gre pri zapisu Trubarjevega priimka vendarle za *o*: *Trobar*, ne *Trebar*. V razpravi, ki je izšla novembra 2009, je žal napaka – še vedno je navedena oblika *Trebar* –, čeprav je dobil urednik popravljen verzijo že junija (Golec, *Kdo in od kod*, str. 60).

39 Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 267.

40 Prav tam. – Ža pisanje *Trobar* se je Kidrič očitno odločil šele proti koncu pisanja razprave o Trubarjevem sorodstvu na Rašici. Naslov njenega stenogramskega osnutka in zvezka z zbranim gradivom se je namreč glasil še: "Trubarji na Raščici" (ZRC SAZU, ISLLV, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 17, Rokopisno gradivo različne vsebine, Trubarji na Raščici). Po Kidriču je pisanje *Trobar* za sorodstvo na Rašici prevzel M. Rupel (prim. Rupel, *Primož Trubar*, str. 10–15, 22, 316; isti, *Primus Truber*, str. 6–12, 312).

41 Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 267.

32 Prim. Golec, *Kdo in od kod*, str. 53–54.

33 Seznam in hranišča urbarjev gl. v: Golec, *Kje na Rašici*, str. 212–214, Preglednici 1 in 2. – Kljub večkratnemu listanju in prebiranju obsežnih urbarskih foliantov mi je ta ali ona podrobnost lahko sicer tudi ušla, a če že, gre za kak obrozen zapis na mestih, kjer ga ne bi pričakoval.

34 Levstik, *Napake slovenskega pisanja*, str. 53, op. 10.

35 Prim. zlasti Golec, *Trubar ali Trobar?*, str. 46.

36 Priimka *Trubar* v nobeni od različic ne najdemo niti v najstarejšem ohranjenem urbarju za obsežno posest samostana Stična iz leta 1505 (ARS, AS 781, Cistercijanski samostan in državno gospostvo Stična, fasc. 4, urbar cistercijanskega samostana Stična 1505, s. p.).

Lokacije s Trubarji povezanih domačij na Rášici po katastrski mapi 1823: 1) Šklóпов (Zadnikov) mlin (prava Trubarjeva rojstna hiša), 2) Temkòv mlin (današnja "Trubarjeva domačija"), 3) Mustarjev mlin na Logu, 4) Šimenova–Virantova domačija, 5) "Ta velka hiša", 6) lokacija Malnarjeve hube na Kukmaki.

izogib morebitnim nejasnostim in pomotam bomo nosilce Primoževega priimka na Rášici v nadaljevanju dosledno imenovali Trubarji, po potrebi pa bo dodana še izvirna oblika zapisa priimka.⁴²

Zgodba o Trubarjih na Rášici je torej neposredno vezana na tri raške mline: spodnjega, danes Mustarjeva na Logu, Temkòvega tik pod vasjo ("Trubarjeva domačija" ali "Trubarjev gaj") in zgornjega, Šklópovega pod Kukmako, zahodno od Rášice. Do srede 16. stoletja ni noben Trubar izpričan na kakšni drugi posesti, temveč izključno v mlinih. Tabela, ki nam bo služila za lažjo orientacijo, podaja zaporedje posestnikov mlinov z izvornimi zapisi njihovih imen in priimkov, kot jih najdemo v urbarialnih virih s turjaškega gradu.

Trubarji se torej na Rášici in v turjaškem gospodarstvu sploh pojavijo z urbarjem iz leta 1482 in resnično, čeprav le prehodno, v današnjem Temkòvem mlinu, od leta 1986 preurejenem v Trubarjevo domačijo. Gospodar prvega raškega mlina v urbarju, označenega kot "pod vasjo Rášica" (*vnder dem darff Raischitz*), je bil neki **Trubar** (*Trobar*), katerega osebna imena urbar žal ne navaja. Od mlina je plačeval marko in 130 šilingov, kot razkriva pripis,

pa je mlin že na jurjevo naslednje leto 1483 prevzel drug gospodar z imenom Jakob (*Jacob*). Trubar se je preselil v mlin pod vasjo na Logu (*dj mull in der wissn vnder dem darff Raischitz*), kjer ga kot gospodarja srečujemo v naslednjih treh urbarjih iz let 1483 (*der Traber*), 1484 (*Trabar*) in 1485 (*Trabar mullner*). V prvem iz leta 1483 je tu naveden še prejšnji gospodar Peterman (*Petterman*), Trubar pa pripisan naknadno. V primerjavi z mlinom pod vasjo je njegova nova posest prinašala nekaj manj dohodka, kar je posledično pomenilo nižjo obveznost do zemljiškega gospoda, le marko in 33 šilingov.

Mikavno bi bilo že prvega Trubarja razglasiti za **Lenarta Trubarja** (*Leonhartt Trobar*), ki je v istem mlinu na Logu gospodaril ob nastanku naslednjega urbarja za leto 1492. Še bolj vznemirljivo pa bi bilo ugotavljati, da je bil prvi Trubar brez imena Lenartov oče, torej še ena generacija nazaj.⁴³ Mlin na Logu je, kot vse kaže, ostal v Lenartovih rokah brez prekinitve vsaj do leta 1511. Tedaj je njegov sin Gregor (*Gregor des Lienhartt trober sun*) vsaj že drugo leto posedoval Temkòv mlin pod vasjo, po urbarju iz leta 1517 pa se oče Lenart in sin Gregor znajdeti v obrnjenih vlogah: mlin na Logu je prevzel Gregor, medtem ko se je Lenart umaknil v Temkòv mlin, katerega posestnik je bil dve leti

⁴² Mirko Rupel v svoji slovenski in nemški monografiji o Trubarju (1962 in 1965) razlikuje med Trobarji, tj. Primoževim sorodstvom na Rášici, in Trubarji, tj. Primožem in njegovo ožjo družino (Rupel, *Primož Trubar*, str. 316; isti, *Primus Truber*, str. 312).

⁴³ Prim. Rupel, *Primož Trubar*, str. 11.

Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550⁴⁴

Urbarji in drugi viri	Sklopov mlin [pod Kukmako, zahodno od vasi]	Temkòv mlin [tik pod vasjo, danes "Trubarjeva domačija"]	Mustarjev mlin [na Logu, vzhodno od vasi]
1464	<i>Marin Sluga</i>	<i>Jerne Sluga der Müllner</i> , nato: <i>Martin Korosecz</i>	<i>Hannse Mullner</i>
1467 ⁴⁵	<i>Marin Sluga</i>	<i>Marin Cbrenicz</i> (verjetno)	<i>Hanse Mulner</i>
1482	<i>Marin Sluga</i>	<i>Trobar</i> , pripis: <i>dise mull hat der Jacob ingenomen Sand Jorgen tag Im lxxxiii Jar</i> [mlin je na jurjevo 1483 prevzel Jakob]	<i>Petterman</i>
1483	<i>Marin Sluga</i>	<i>Jacob</i>	<i>Petterman</i> ; pripis, da je plačal <i>der Traber</i>
1484	<i>Marin Sluga</i>	<i>Jacob</i>	<i>Peterman</i> , nato: <i>Trabar</i>
1485	<i>Marin Sluga</i>	<i>Jacob</i>	<i>Trabar mullner</i>
1492	<i>Marin Sluga</i>	<i>Schyman</i>	<i>Leonhartt Trobar</i>
1493	<i>Marin Sluga</i>	<i>Schymon</i>	<i>Leonhart Trobar</i>
1499	<i>Mer hat der Linhart Traber dy ober mull, dy er vom Petterman kaufft hatt, nun hats der Michl sein Swager Inn</i> [Linhart Traber je mlin kupil od Petermana, zdaj pa ga ima njegov svak Mihéj]	<i>Symon Müllner</i>	<i>Linhart Traber</i>
1501	<i>Michl müllner hat dy ober mull dy er vom petterman kauft hat</i> [Mihéj mlinar ima mlin, ki ga je kupil od Petermana]	<i>Schymon</i>	<i>Linhart Traber</i>
1503–4	<i>Michl Mullner</i>	<i>Schymon Mullner</i>	<i>Linhart Traber Mullner</i>
1504	<i>Michell Mullner</i>	<i>Schymon Mullner</i>	<i>Linhart Traber mullner</i>
1506	<i>Michl Mullner</i>	<i>Schymon Mullner</i>	<i>Linhart Traber Mullner</i>
1507	<i>Michl Mullner</i>	<i>Schimon Mullner</i>	<i>Liennhart Traber Mullner</i>
1508	<i>Michl Mullner</i>	<i>Schimon mulner</i>	<i>Linhart Trobar</i>
1509	<i>Michl Müllner</i>	<i>Schymon Mullner</i>	<i>Liennhart Traber mullner</i>
1510 ⁴⁶	ni podatka	<i>Gregor des Lienhart Trobar Sun hat des Syman mull</i> [Gregor, sin Lenarta Trobarja, ima Simonov mlin]	<i>Liennhart Trobar</i>
1511	<i>Michel Mullner</i>	<i>Gregor des Lienhartt trober sun hatt des schimon mull</i> [Gregor, sin Lenarta Trobarja, ima Simonov mlin]	<i>Lienhartt Trober</i>
1517	<i>Michel Mullner</i>	<i>Lienhart Trobar</i>	<i>Gregor Trobar</i>
1519	<i>Michel Muller</i>	<i>Simon Trober</i>	<i>Gregor Trober</i>
1524	<i>Michel Müller</i>	<i>Achatz Koschiackb</i>	<i>Gregor Trobar</i> ; <i>Gregor Trobar</i> ima tudi novo žago na travniku / Logu (<i>Ein newe Sak im Wissmat</i>)
1527	<i>Michel Müller</i>	<i>Achatz Koschiagkb</i>	<i>Simon</i> ; <i>Simon Muller</i> ima tudi novo žago na Logu (<i>ain Newe Sag im wismad</i>)
1529–30	<i>Michell</i>	<i>Achatz Khoschiackb</i>	<i>Symon Trobar</i> ; <i>Symon Trobar</i> ima tudi novo žago na Logu (<i>Ein Newe sag im wysmadt</i>)
malo pred 1547	<i>Jurckho Mullner</i>	<i>Vrban Schneyder</i> , nato: <i>Juri Soger</i>	<i>Hans Wolff</i> , nato: <i>Fabian Sajler</i>
1547–50	<i>Jurckho Mullner</i>	<i>Vrban Schneyder</i> , nato: <i>Juri Soger</i>	<i>Hans Wolff</i> , nato: <i>Fabian Sajler</i> mlin je kupnopraven (<i>ist kbauf recht</i>)

⁴⁴ Natančnejše podatke – o datjavah mlina, legi in drugem, kar omogoča zanesljivo identifikacijo lokacij – gl. v: Golec, Kje na Rášici, str. 223–229.

⁴⁵ Turjaška razdelilna listina 1467 julij 22 (objavi: Komatar, Das Schloßarchiv in Auersperg. *Carniola* NV I (1910), št. 488, str. 129; Bizjak–Preinfalk, *Turjaška knjiga listin II*, št. 324, str. 458).

⁴⁶ Izvleček iz urbarja za leto 1510 podaja nepopolno posestno stanje; na Rášici ima le devet gospodarjev, od tega dva mlinarja.

pozneje (1519) Simon Trubar (*Simon Trober*). Gregor je ostal v mlinu na Logu, Lenartovo ime pa v tem urbarju ni več izpričano, ker je umrl ali gospodarjenje prepustil Simonu, najverjetneje svojemu drugemu sinu. Nobenega indica ni, da bi bil ta Simon lahko istoveten z mlinarjem Simonom oziroma Šimonom, ki je med letoma 1492 in 1509 izpričan v istem, Temkòvem mlinu pod vasjo. Nasprotno, urbar iz leta 1510 pravi, da ima Šimonov mlin zdaj Gregor, sin Lenarta Trubarja. Tak poudarek o izvoru novega gospodarja ne bi bil potreben, ko bi bil tudi prejšnji, Simon, iz Trubarjevega rodu. Ne-sporna je torej sorodstvena zveza oče–sin med Lenartom in Gregorjem Trubarjem, verjetna pa tudi med Lenartom in Simonom Trubarjem, saj je zadnji kot gospodar nasledil Lenarta.

Ključ za razumevanje razmerij med raškimi Trubarji in Primoževim očetom Mihéljem daje navedba v urbarju iz leta 1499: Lenart Trubar (*Linhart Traber*) ima poleg svojega mlina na Logu še drugi, zgornji mlin, ki ga je kupil od Petermana, zdaj pa ga poseduje njegov **svak Mihélj** (*mer hat der Linhart Traber dy ober mull, dy er vom Petterman kaufft hatt, nun hats der Michl sein Swager Inn*). O nakupu mlina in o Mihélju, ki odtlej nastopa kot **Mihélj mlinar** (*Mullner, Müller* ipd.), najdemo v istem urbarju še dva druga pomembna podatka, a bomo najprej raje spregovorili o sorodstvenem razmerju med "novakom" Mihéljem in "staroselcem" Lenartom Trubarjem ter njegovim sinom Gregorjem. Kidrič, ki ni mogel vedeti, da je bil Gregor Lenartov sin, je sledil Primoževim besedam o "stricu Gregorju" in zapisal, da sta bila Mihélj in Gregor Trubar brata,⁴⁷ kar je bila tedaj povsem logična trditev. A če je nemajno zaupal Primožu, bi moral biti enako dosleden tudi pri razlagi oznake v urbarju, ki govori o sorodstvenem razmerju med mlinarjem Mihéljem in Lenartom Trubarjem: *Michl sein Swager*. Potem ko je pravilno zavrnil možnost, da bi se pojem *swager* nanašal na prejšnjega lastnika Petermana,⁴⁸ je izraz utemeljeval takole: "Skoraj gotovo je hotel pisec

povedati, da je Mihélj Lenarta Trobarja "schwager". Iz tega pa sledi s precejšnjo gotovostjo, da gre izrazu "schwager" tukaj širji pomen: sorodnik, ne pa ožji: sestrin mož [sic!], kajti bil bi res precejšnji slučaj, če bi bil jemal sestro mlinarja Lenarta Trobarja mlinar Mihélj, ki je bil sam tudi – Trobar [sic!]. V tem slučaju pa Mihélj in Gregor pač nista bila Lenartova sinova, kakor bi se dalo sklepati iz nasledstva v mlinih, kajti za sina bi bil urbarski pisec jedvali rabil izraz *schwager*, ampak samo daljnješa njegova sorodnika".⁴⁹

Z navedenim je Kidrič po nepotrebnem sorodstveno oddaljil od Lenarta Trubarja tako Primoževega "strica" Gregorja kakor očeta Mihélja. Kot že pred njim Kaspret namreč ni mogel razumeti ali sprejeti, da se Primožev oče ne bi imenoval Trubar in bi v Trubarjevo sorodstvo prišel samo kot Lenartov svak, torej kot nekrvni sorodnik. Zato je v izrazu "schwager" hotel na vsak način videti širši pomen – sorodnika, ki je bil po njegovem tudi sam Trubar, ne pa tega, kar izraz v osnovi pomeni: svak, tj. sestrin mož ali ženin brat. Resda je nemška terminologija tega časa poznala za pojem "schwager" tudi drugačne pomene, a nikoli za krvnega, temveč vedno samo za priženjenega sorodnika.⁵⁰ Poleg tega "schwager" ni pomenilo (širšega) sorodnika nasploh, temveč svaka, lahko tudi zeta ali tasta.⁵¹ Podmena o Mihélju v vlogi tasta ali zeta pa v konkretnem primeru nima osnove. "Novak" mlinar Mihélj iz več razlogov ni mogel biti Lenartov tast. Prvič, ker je bil Mihélj zagotovo mlajši, saj se pojavi sedem let za Lenartom in 17 let za prvim raškim Trubarjem, gospodaril pa je vsaj še 13 let po zadnji oembi Lenarta kot gospodarja (1517). Drugič, ženitev Lenarta Trubarja z Mihéljevo hčerko bi pomenila, da se je z Lenartom omožila Primoževa precej starejša sestra ali polsestra in tako Primož ne bi imel s (prvotnimi) raškimi Trubarji ničesar skupnega, bil bi njihov za celo generacijo mlajši svak. Tretjič, Lenart je potrjeno imel sina Gregorja, ki mu Primož pozneje (1558) pravi "en muj stric Gregor Trubar". In končno, če bi bil Lenart zet Mihélja mlinarja, bi bilo naslavljanje Gregorja s stricem takorekoč izključeno, saj bi bilo razmerje med Primožem in Gregorjem obrnjeno, kljub temu da je bil Gregor precej starejši.

⁴⁷ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 262; tudi str. 251. – Enako trditev z dostavkom, da sta bila oba sinova Lenarta Trubarja, srečamo tudi v Kaspretovi rokopisni razpravi "Trubarjevi sorodniki na Raščici" (str. 7, 11).

⁴⁸ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 260: "Konstrukciji stavka bi delal silo, kdor bi izraz "schwager" spravljaj v zvezo s Petermanom in izvajal, da je bil Mihélj Trobar Petermanove sestre mož ali vsaj njegov sorodnik." – Domnevo, da se "sein schwager" nanaša na Petermana in da je Mihélj mož Petermanove sestre, je izrazil Kaspret v rokopisni razpravi, ki jo je odstopil Kidriču (Kaspret, Trubarjevi sorodniki na Raščici, str. 5). Tako je tudi za Mihélja lahko izpeljal trditev: "Da ni pisec urbarja pristavil "Trubar", to nič ne de. Kajti kjer ni bilo dvoma, se Trubarji često v poznejših urbarjih navajajo s samim imenom brez priimka in obratno samo s priimkom brez krsnega imena" (prav tam, str. 5). Iz tega pa je sledila domneva: "Najverjetnejše je to, da je bil [Mihélj] Lenartov sin" (prav tam, str. 6).

⁴⁹ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 260. – Zdi se, da je na Kidričevo razlago identitete Trubarjevega očeta vplivala že Kaspretova rokopisna razprava, v kateri pravi (str. 5–6): "Ta Mihael je bil oče Primoža Trubarja ... V tem primeru je pisec morda tudi zato opustil priimek, ker je Mihael mlinar in opravljaj mlinsko davščino v imenu Lenartovem. Vpraša se, v kakem sorodstvu je bil Mihael z Lenartom. Najverjetnejše je, da je bil Lenartov sin."

⁵⁰ *Deutsches Wörterbuch*, str. 2176–2179.

⁵¹ *Duden*, str. 1258. – Baufeld, *Kleines frühneuhochdeutsches Wörterbuch*, str. 213.

Mihélj mlinar bi potemtakem mogel biti prej kot Lenartov tast njegov zet. Takšno sorodstveno razmerje bi povsem ustrezalo Primoževi oznaki "stric Gregor" za Lenartovega sina Gregorja, v tem primeru brata ali polbrata Primoževe matere Jere, in ne očeta Mihélja. A spet je potrebna previdnost, upoštevaje, da so vsi zeti v turjaških urbarjih druge polovice 15. in prve polovice 16. stoletja označeni enotno kot *Eidam* (*aiden*, *ayden* ipd.), v sodobnem pomenu besede žénin, in to tudi če niso gospodarili na priženjeni tastovi posesti.⁵² Oznaka *Schwager* se v turjaških virih tega časa pojavi samo še pri enem podložniku v davčnem registru za leto 1511 (*Gregor des Yban schwacher*), prav tako na Rášici in lahko pomeni le svak.⁵³

Kidričevo razlaganje izraza "Schwager" kot širšega (krvnega) sorodnika in implicitno dodajanje priimka Trubar njegovemu imenu je torej v nasprotju z vsem povedanim. Pojma, ki je imel natanko določeno vsebino priženjenega sorodnika, pri vodenju urbarjev na Turjaku vsekakor ni bilo potrebno uporabljati v širšem, morda celo prenesenem pomenu. Zakaj bi pisec urbarja sploh poudarjal neko širše sorodstvo, ko to ne bi imelo nobene teže pri zamenjavi posestnika na enem od raških mlinov? Takšna krvna sorodnika srečamo le izjemoma, in še to, ker sta sedela na isti hubi; urbar jima pravi *Vettern* – bratranca.⁵⁴

Lenart Trubar in mlinar Mihélj sta bila torej nesporno svaka, toda v kakšnem svaštvu? Zagotovo je bil Mihélj mož Lenartove sestre, Primoževe matere Jere. Druga možnost, da bi bil namreč Lenart poročen z Mihéljevo sestro, iz več razlogov odpade. Prvič, v tem primeru raški Trubarji ne bi bili Primoževi neposredni predniki in začetnik slovenske knjige, ki s starši nikoli niti ni prebival na njihovem domu, ne bi imel nikakršne osnove, da bi se pozneje imenoval z njihovim priimkom. **Trubar** je bil v resnici **priimek Primoževe matere**, in ne očeta Mihélja, ki ga vsi viri prav zato navajajo le s poklicno oziroma priimkovno oznako mlinar. Drugič, Lenar-

tovega sina Gregorja potemtakem Primož ne bi mogel označiti za strica in očeta Mihélja ne imenovati "Mihél Truber". In končno, če Primoževa mati Jera ne bi bila sestra Lenarta Trubarja, ampak Mihéljeva prva žena, bi odpadle sploh vse vezi, ki so Mihéljeve otroke vezale na Trubarjev rod in ime.

Kidrič je poznal precej manj omemb mlinarja Mihélja in še te samo iz druge roke, zato je – kot pred njim Kaspret – še lahko domneval, da se za Mihéljevim kognomenom Mull(n)er morda vendarle skriva oseba, ki se je sicer pisala Trubar, a so jo v urbarjih označevali pač po prepoznavni mlinarski dejavnosti. Danes, ko poznamo toliko več omemb mlinarja Mihélja, pa kaj takega že zaradi številnosti omemb ne bi bilo mogoče. Samo če ne bi poznali podatka o "svaku" iz 1499, bi lahko še vedno domnevali, da je tako – da so turjaški pisarji pri navajanju Mihélja Trubarja dajali prednost njegovemu mlinarskemu poklicu. Toda ustrezna razlaga pojma "schwager" kot svak je takšno hipotezo v celoti ovrgla.

Kidrič je izhajal iz napačnega izhodišča, ker je sodobne predstave, da se priimek nujno deduje po očetu, prenesel več stoletij v preteklost. V resnici je obveznost dednosti in nespremenljivosti priimkov nastopila v osrednjih slovenskih deželah šele s terezijansko-jožefinskim patentom (1780) skoraj tristo let pozneje. Dotlej pa so se priimki prenašali po različnih poteh, lahko tudi zgolj prek hišnega imena, ne da bi šlo med nosilci nujno za kakršno koli sorodstveno vez.⁵⁵

Nič ni narobe, če mlinar Mihélj ni izviral iz Trubarjevega rodu in ga tudi sodobniki niso imeli za Trubarja. Odrasli Primož se pač ni pisal enako kot njegov oče, zato je bil ne nazadnje tudi tako previden pri pisanju očetovega priimka. Mihéljevi otroci iz zakona z Jero Trubarjevo pa so se, kot bomo videli, na čelu s Primožem sčasoma odločili naslavljati z materinim priimkom. Tem laže, ker so jih na Rášici tako ali tako imeli za Trubarjeve v širšem pomenu besede.

Razmerja med znanimi Trubarji in sorodniki Primoža Trubarja na Rášici moramo torej postaviti povsem na novo. Ključna oseba, ki jih vse povezuje, namreč ni oče Mihélj, temveč **mati Jera Trubarjeva**, tista, o kateri ne vemo takorekoč ničesar; iz Trostovega poročila (1588) poznamo le njeno ime (*Gerdrud*, ali *Gera*).⁵⁶ **Lenart Trubar**, Mihéljev "swager", je bil njen brat, Lenartov predhodnik na mlinu na Logu, tj. **prvi Trubar na Rášici**, ki ga urbarji navajajo brez osebne imena, pa bržčas Lenartov in Jerin oče in s tem Primožev ded. Primožev "**stric Gregor**", nasprotno, ni bil Jerin in še manj Mihéljev brat, kot zatrjujeta Kidrič in Ru-

⁵² Na Rášici je v začetku 16. stoletja več takih primerov. Vsak na svoji posesti sta nekajkrat navedena Tomše in njegov zet Jurij, npr. leta 1504: *Juri des Dampsche aiden in Dampsche mauttner* (ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 43u, urbar Turjak 1504, pag. 15 in 16). V urbarju za leto 1519 imata na Rášici vsak svojo posest tudi Simon Koch in njegov zet Matija, ki je naveden nekaj mest za tastom kot *Matbia des Simon Koch aiden* (HHStA, FAA, C-55-11, Urbar 1519, s. p., Raschtschitz).

⁵³ HHStA, FAA, C-55-9, Steuerregister 1511, s. p. – V registru je sicer naveden samo urad Osolnik (*Ambt Osslnigkb*), a je iz imen podložnikov vidno, da gre pri Gregorju za Rášičana; zelo verjetno je svak Ivana Krabata (prim. urbar za leto 1511: ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, II/26u, urbar Turjak 1511, pag. 22).

⁵⁴ V osemdesetih in devetdesetih letih 15. stoletja sta na edini hubi na Purkačah pri Robu gospodarila *Petter vnd Petter Vettern* (HHStA, C-55-2, Urbar 1482, fol. 13'; C-55-3, Urbar 1483, fol. 13'; C-55-4, Urbar 1492, fol. 15; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 47u, urbar Turjak 1485, pag. 24).

⁵⁵ Jakopin, Priimek, str. 336.

⁵⁶ Trost, *Ena lepa*, str. 106; po objavi: Rupel, *Nove najdbe*, str. 65.

podari v njegovem zgornjem mlinu (pod Kukmako), ni edino, kar iz omenjenega urbarja o njem izvemo. Kaspret je izpisal še navedbo pri mlinu, ki govori o plačilu dolga prejšnjega lastnika, spregledal pa je, da je bil Mihéj mlinar (*Michl Müllner*) hkrati tudi gospodar dveh hub v vasi. Pri zgornjem mlinu najdemo pozneje prečrtan zapis, da je Lenart Trubar z Rášice (*Linhart Traber an der Raschitsch*) turjaškemu gradiščanu Wolfgangu (Ramspergerju) na binkoštni torek 1499, tj. 21. maja, plačal dolg treh mark denaričev, kolikor je gospostvu ostal dolžan prejšnji gospodar Peterman.⁶¹ Iz zapisa ni razvidno, da bi bil ta datum povezan s prevzom mlina po Mihéjju mlinarju, kot pravi Kidrič.⁶² Zapis se nanaša le na poravnavo dolga, do prodaje mlina pa je prišlo že prej. Kakor koli, Peterman mlina ni mogel posedovati prav dolgo, saj je bil šest let prej, po urbarju iz leta 1493, tu še drug gospodar, Marin Sluga. Pomenljiva pa je sama navedba o nakupu mlina, ki priča, da nekateri mlini, drugače kot hubna posest, niso bili več podeljeni po navadnem zakupnem pravu, ampak so že takrat veljali za kupnopravne.⁶³ Tudi nekatere raške hube so v tem času podložniki že prejeli po kupnem pravu in jih lahko prodajali,⁶⁴ sicer pa so v glavnem ostajale še globoko v 18. stoletje podeljene le po zakupnem pravu.⁶⁵

Tako srečamo v urbarju za leto 1499 v posesti

Mihéjja mlinarja (*Michl Müllner, Michl Müllner*) tudi dve hubi v vasi Rášica, za kateri ni navedeno, da bi ju novi gospodar kupil, temveč samo, kdo ju je pred njim posedoval oziroma naseljeval. Po urbarskem zaporedju sta bili hubi druga in tretja v vasi, torej v spodnjem delu Rášice. Prejšnji gospodar prve hube je bil že znani Peterman (*Michl Müllner hat des Peterman hueben*), druge pa svojčas neki Embriah (*da vor der Embriach darauff gesessen*).⁶⁶ Ni dvoma, da gre pri novem posestniku za istega Mihéjja, ki "sedi" v svakovem mlinu pod Kukmako, saj se v naslednjih letih tako v mlinu kot na obeh hubah označuje enako, kot *Michl Mullner* (tudi *Müllner, Muller, Müller*). Če bi bila namreč v isti vasi dva Mihéjja, bi se morali njuni dodatni oznaki – kognomna razlikovati, a v našem primeru ni bilo tako.

Mihéj mlinar je torej ob izteku 15. stoletja na Rášici novak in hkrati pomemben gospodar. V vasi ima dve hubi in gospodari hkrati še v mlinu pod Kukmako, ki ga je kupil njegov svak Lenart Trubar. Postavlja se seveda vprašanje, kdo je Mihéj, od kod je prišel in kako je dobil kognomen mlinar. Je postal "Mull(n)er" šele s tem, ko je prevzel svakov kupljeni mlin ali se je s tem kognomenom oziroma poklicno oznako že priselil na Rášico? Stvar bi pojasnili izgubljeni urbarji za obdobje 1494–1498, ki bi morda pokazali, kaj je imel prej, hubi ali mlin. Končno bi bil Mihéj lahko tudi Rášičan, mogoče doma celo iz Temkovega mlina pod vasjo, katerega gospodarji, razen leta 1464, do konca 15. stoletja nimajo primka, nakar je naslednji posestnik, enako kot Mihéj, označen kot mlinar (*Müllner* ipd.).⁶⁷

Kakor koli, pri Mihéjjevem izvoru ne moremo prodreti dlje od ugibanj. Zato pa precej dobro poznamo njegovo delovanje na Rášici, dokumentirano v urbarjih in drugih turjaških virih za tri desetletja od leta 1499 do 1530. Ves ta čas je gospodaril v mlinu pod Kukmako, kar je njegova edina stalnica. Do leta 1504 ga hkrati srečujemo kot gospodarja dveh oziroma ene hube v vasi Rášica, od 1517 pa tudi kot gospodarja edine hube na Kukmaki, manjši vzpetini nad mlinom.⁶⁸ Kidrič razen za Mihéjjevo

⁶¹ HHStA, FAA, C–55–6, Urbar 1499, fol. 10: *Linhart Traber an der Raschitsch hat Ime Wolfgang Purgraf geben iii m den an der geltschuld dy der Peterman meinem Herrn schuldigt ist pliben beschehn am ertag Im pfingst feuer tagn.* – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 257.

⁶² Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 258: "Ta Mihéj Trobar je dobil torej okoli Binkošti 1499. I. od Lenarta Trobarja "zgornji mlin".

⁶³ Tudi mlin na Logu je bil verjetno že v tem času kupnopraven, potrditev o tem pa zasledimo sicer šele pol stoletja pozneje. 15. februarja 1551 je *Martin Saller* kupil mlin na Rášici od lastnika z imenom *Fabjan Säller* "In Khaufrecht" za 49 ogrskih goldinarjev in plačal turjaškemu gospostvu deseti pfenig (HHStA, FAA, C–55–46, Urbar 1547, s. p., notica v zadnjem delu urbarja). Šest let prej, 11. januarja 1545, pa je Temkøv mlin od turjaškega gospostva po kupnem pravu (*In Khauffrecht weiß*) za 32 ogrskih goldinarjev kupil Urban Ravnakar (*Raunacher*). Za kateri mlin gre, razkrije navedba, da je bil prej tu gospodar Ahac Košak (*Achatz Khoschack*). Škocjanski župnik *Hans Mertt* je nato za gradnjo mlina porabil deset goldinarjev, ki mu jih je turjaški gospod zdaj izplačal iz Ravnakarjeve kupnine, ostali denar pa so dobili (Košakovi) otroci (HHStA, FAA, C–55–15, Urbar 1542–1545, s. p., Vermerkht des Khaufrecht etc.). Kupec Urban Ravnakar je vsekakor identičen s posestnikom mlina z imenom *Vrban Schneyder*, ki ga pozna urbar, nastal malo pred letom 1547 (prav tam, C–55–19, Urbar 1553 – dejansko malo pred 1547).

⁶⁴ Po urbarju iz leta 1499 je turjaški "amtman" prodal hubo pokojnega Primoža na Rášici nekemu Tomšetu (HHStA, FAA, C–55–6, Urbar 1499, fol. fol. 8').

⁶⁵ Po turjaškem štiftnem registru iz okoli leta 1755 so bile vse hube in kajže na Rášici razen ene kupnopravne hube (*kaufrechtl. Hube*) podeljene samo po zakupnem pravu kot *Miet-hube* oziroma *Mietkeüsch*e (ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, III/2u, štiftni register okoli 1750 (prav: okrog 1755), pag. 16–33.

⁶⁶ HHStA, FAA, C–55–6, Urbar 1499, fol., fol 8'. – Embriah ni bil Mihéjjev neposredni predhodnik, Peterman pa verjetno, a le kratek čas, ker se njegovo ime v urbarju iz leta 1493 ne omenja (prav tam, C–55–5, Urbar 1493, fol. 7). – Ni potrjeno, ali gre za istega Petermana, ki je med letoma 1482 in 1484 izpričan v mlinu na Logu (gl. preglednico Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550).

⁶⁷ Za prvim Trubarjem (*Trobar*) je mlin leta 1483 prevzel neki Jakob (*Jacob*), tu izpričan še 1484 in 1485, naslednji gospodar Šimon (1492: *Schymman*, 1493: *Schymon* 1493) pa je leta 1499 prvič označen s kognomenom kot *Symon Müllner* in enako do vključno leta 1509 v šestih od sedmih urbarjev, le leta 1501 ima samo osebno ime Šimon (gl. preglednico Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550).

⁶⁸ HHStA, FAA, C–55–8, Urbar 1499, fol. 8'; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 42u, urbar Turjak 1501, pag. 13; prav tam, 82u, urbar Turjak 1503–1504, pag. 12; prav tam,

posedovanje mlina ni vedel za njegovo ostalo posest. Kaspert si namreč ni izpisal podatkov o Mihéljevih dveh hubah na Rašici in o oni na Kukmaki, ker očitno ni zaznal istovetnosti med njihovim gospodarjem in mlinarjem Mihéljem in se je sploh osredotočil na priimek Trubar. Poleg tega tudi ni bil dovolj pozoren pri izpisovanju iz urbarja za leti 1529–1530 (po njegovem 1529). Kidriču je priskrbel le podatek o enem mlinu, tistem, na katerem je gospodaril Simon Trubar, ne pa tudi o drugih dveh. Tako je Kidrič logično in upravičeno sklepal, da sta med turškim požigom Rašice leto prej druga dva mlina, oba "zgornja mlina", zgorela, "ker jih naslednji urbar ne omenja".⁶⁹ V resnici pa sta v urbarju zabeležena oba, na prvem sedi gospodar Ahac Košak (*Achatz Khoschiakh*) in na drugem še vedno Trubarjev oče Mihélj, le da tokrat izjemoma in edinkrat po letu 1499 brez priimka, zgolj z osebnim imenom (*Michell*), medtem ko je kot gospodar hube na Kukmaki označen z običajnim dvojnimi imenom (*Michel Muller*).⁷⁰ Kaspert, očitno v naglici, ni primerjal stanja s prejšnjim urbarjem, zato je prezrl, da v mlinu pod Kukmako ostaja isti gospodar.

O uničenju in posledičnem izginotju mlina ni torej nikakršne potrditve, temveč prav nasprotno. Ni izključeno, da so Turki mlin leta 1528 sicer požgali, ko so se, kot opisuje Trubar (1575), znesli nad cerkvijo sv. Jerneja,⁷¹ vseh trinajst hub na Rašici pa so, kot priča turjaški urbar iz let 1529–1530, spremenili v pepel.⁷² A na drugi strani urbar ne potrjuje požiga okoliških vasi, kar kaže, da Turki tedaj niso uničevali sistematično, ampak so se zadovoljili z Rašico, pomembno križiščno vasio z mitnico. Tako tudi za Mihéljev mlin pod Kukmako, ki ga od vasi ločijo zamočvirjeni travniki, ni rečeno, da je postal žrtev požiga. Vsekakor je v letih 1529–1530 (spet) stal, Mihélj pa je bil še vedno njegov gospodar. S tem izgubi podlago naslednja Kidričeva previdna trditev: "Njegova [Trubarjeva] rojstna hiša je bil mlin na Raščici, ki je pa najbrž že 1528. l. zgorel; stal je najbrž približno tam, kjer stoji danes Temkòv mlin, ali pa nekoliko više."⁷³ Prav tako je ovržena druga Kidričeva trditev o času Mihéljeve smrti: "Primožev oče Mihélj Trobar, mlinar in tesar, je vsaj 1527. l. še živel ter umrl med 1527. in 1529.

letom, in sicer po vsej priliki naravne smrti."⁷⁴ Najverjetneje je res le zadnje, in sicer, kako je Mihélj umrl. V literaturi, zlasti poljudni, v kateri so avtorji na podlagi skromnih in, kot vemo zdaj, zapovrh nepopolnih dejstev razvijali domišljijo, bomo našli tudi domnevo, da so Mihélja Turki kot mnoge druge ubili.⁷⁵ Sedaj vemo, da to ne drži, ko pa bi bilo res, ni nikakršnega dvoma, da bi Trubar očetovo smrt v svojih delih omenil, glede na odnos do "dednega sovražnika" raje večkrat kot le enkrat.

O svojem očetu je Primož sicer povedal, da je bi tesar, mlinar in cerkveni ključar pri sv. Jerneju.⁷⁶ Iz urbarjev je neposredno ugotovljivo le, da je posedoval mlin, na tesarja pa posredno kaže žaga. Podlogarjevo zmoto, po kateri je Mihélj opravljal tudi službo mitničarja turjaškega gospodarstva na Rašici (1908), je zavrnil že Kidrič (1920, 1923).⁷⁷ Morda je Mihélj Malnar raško mitnico res kdaj imel krajši čas v zakupu, vendar tega urbarski in drugi viri ne potrjujejo, čeprav poznamo imena mitničarjev najboljše ravno za desetletja pred Primoževim rojstvom in za njegova rosna leta.⁷⁸

74 Prav tam. – Na drugem mestu (str. 259) pravi podobno: "Umril je nedvomno po 1527. l., ker ga urbar tega leta še omenja, in najbrž pred 1529. l., ker urbar, ki se je začel pisati tega leta, njegovega imena nikjer ne beleži."

75 Domnevo, da so ga umorili Turki, je verjetno prvi izrazil Rupel (Rupel, *Primus Truber*, str. 26). – Prim. tudi Humar, *Primož Trubar*, str. 52.

76 Truber, *Catechismus sduveima islagama*, str. 267 in 525 (Regisster).

77 Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 270–271; Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 59. – Mitničarsko funkcijo naj bi označeval izraz "notarius publicus", ki ga v neki drugi zvezi omenja Tomaž Hren. Hitzinger ga je pomotoma pripisal Trubarjevemu očetu (Hitzinger, *Nachbemerkungen*, str. 2), Podlogar pa pritaknil kar k Trubarjevi omembi očeta – tesarja in mlinarja – v Registru h Katekizmu iz leta 1575 (Podlogar, *Zgodovinske drobtine*, str. 46).

78 Iz urbarjev je vidno, da so mitničarji praviloma izvirali iz vrst domačih podložnikov. Prvi znani zakupnik mitnice je bil Hans kovač (*Hanns Schmid*) leta 1464 (HHStA, FAA, C–55–1, Urbar 1464, fol. 6), ki je nato med letoma 1482 in 1485 nekajkrat omenjen kot mojster Hans mitničar (*Maister Hanns Mauttner*) (prav tam, C–55–2, Urbar 1482, fol. 5; C–55–3, Urbar 1483, fol. 4; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 81u, urbar Turjak 1484, pag. 6; 47u, urbar Turjak 1485, pag. 6.). Pred letom 1492 je kot mitničar nastopil Tomše Robar (*Damsche Robar*) z letno obveznostjo 50 šilingov, kot tak izpričan do leta 1504 (HHStA, FAA, C–55–4, Urbar 1492, fol. 7; C–55–5, Urbar 1493, fol. 8; C–55–6, Urbar 1499, fol. 10; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev: 42u, urbar Turjak 1501, pag. 16; 82u, urbar Turjak 1503–1504, pag. 13; 43u, urbar Turjak 1504, pag. 16). Dve leti pozneje, leta 1506, je za enako zakupnino upravljal mitnico Ivan Krabat, mitničar (*Ybann Krabatt Mauttner*), ki ga kot Ivana mitničarja (*Ybann Mauttner*) srečujemo do leta 1509 (HHStA, FAA, C–55–8, Urbar 1506, s. p.; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1507, pag. 11, 14; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 44u, urbar 1509, pag. 13). Poznejši urbarji iz 16. stoletja ne omenjajo ne mitničarjev ne mitnice, katere zakup so zdaj na Turjaku obračunavali na drugem mestu, ne več v urbarjih, mitnica na Rašici pa je še vedno obstajala. Tamkajšnji mitničar (*der Mautner an der Raschitz*) v službi turjaškega oskrbnika je namreč omenjen pred letom 1541 (Preinfalk, *Auerspergi*, str. 92) in naveden v

43u, urbar Turjak 1504, pag. 15; HHStA, FAA, C–55–8, Urbar 1506, s. p. (Raschitsch); prav tam, C–55–10, Urbar 1517, s. p. (Guckmakh); C–55–11, Urbar 1519, s. p. (Guckmak); C–55–12, Urbar 1524, s. p. (Guckmakh); C–55–13, Urbar 1527, s. p. (Guckmakh); C–55–14, Urbar 1529–1530 (Gukhmakh).

69 Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 259.

70 HHStA, FAA, C–55–14, Urbar 1529–1530, s. p., *Rästhjytz*, Gukhmakh.

71 Truber, *Catechismus sduveima islagama*, str. 267.

72 HHStA, FAA, C–55–14, Urbar 1529–1530, s. p.: *Rästhjytz sein xiii Hueben vnd sein all xiii verprennt worden*.

73 Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 268.

V zvezi z delovanjem Primoževega očeta se pomudimo še pri dveh dogodkih, o katerih je veliko pozneje pisala literatura. Prvi je Mihéljevo (ne)so-delovanje v kmečkem uporu leta 1515, drugi pa njegova domnevna smrt z obešenjem. Pri odnosu Rášičanov in Mihélja do uporniškega gibanja leta 1515 se je razmeroma veliko ustavljal Kidrič. Tudi danes ne moremo reči o tem česa določnejšega. Kidrič je ugotavljal, da so vsi raški Trubarji plačevali puntarski davek, kar "ne more služiti za dokaz udeležbe, kajti puntarski davek 2 krajcarja je moral plačevati graščaku za večni spomin vsak urbarski kmet, bodi kriv ali nekriv". Med Primoževim očetom Mihéljem in Turjakom naj bi po Kidriču vladalo "dobro razmerje, ki je bilo podložniku na korist", z večanjem te verjetnosti pa naj bi se tem bolj manjšala "možnost, da bi se bil Miha Trobar 1515. l. udeležil upora".⁷⁹ V resnici v urbarju za leto 1517 puntarskega davka (*pundtgelt*) nimajo vsi kmetje, ampak najdemo izjeme, med katerimi pa ni ne mlinarja Mihélja ne treh raških Trubarjev. Na Rášici je bil brez te kazenske dajatve samo Ivan Krabat,⁸⁰ ki je veljal za "boljšega" podložnika in je bil kot turjaški mitničar in "Anwald" morda samo z dajatvami vezan na gospostvo.⁸¹ Sklepanje, da je med uporom "iz kakršnega koli vzroka stala ob strani vsa vas Rášica, če ne morda celo večina turjaških podložnikov", kot je domneval Kidrič, je torej ovrženo.⁸² S t. i. puntarskim pfenigom v višini 2 do 3 krajcarjev so "za večni opomin" kaznovali upornike, in ne povprek vseh podložnikov.⁸³ Upor je zajel tudi turjaško gospostvo, vendar je Turjak ostal na Kranjskem eden tistih (maloštevilnih) gradov, ki ga uporni kmetje niso zavzeli, ker se je vnaprej pripravil na obrambo.⁸⁴ Pomenljiva je tale ugotovitev: imena podložnikov na Rášici se od urbarja za leto 1511 do naslednjega iz leta 1517 skoraj niso spremenila in izginitil ni noben priimek.⁸⁵ Na podlagi oprostivte

avka za travnik v istem urbarju iz leta 1517 je Kidrič sklepal, da se tudi Gregor Trubar ni udeležil upora,⁸⁶ a takšnih in drugačnih spregledov dajatev je bilo več, razlogi zanje gotovo tehtni, vendar od primera do primera neugotovljivi.

Končno na kratko spregovorimo še o razlagi "pamfleta" škofa Tomaža Hrena, po katerem naj bi očeta Primoža Trubarja kmetje med kmečkim uporom obesili na drevo (*a rebellibus rusticis in tumulto suspensum ab arbore; in der Bawren Auffruhr sein Leiblicher Vatter an einen Baum sey gehenkt worden*), kar da je Trubar – po eni od dveh različic Hrenovega poročila, Rosolenčevi (1606) – sam povedal v neki pridigi (*publice confessus est per conciones*).⁸⁷ Zgodovinarji, ki so sledili Hrenovemu poročilu, so obešenje na drevo razlagali kot nasilno smrt, bili pa so v zadregi glede letnice: 1515 (Dimitz, Podlogar), 1525 (Gruden, Grafenauer), celo 1528 (Ilešič), ko ni bilo na Kranjskem nobenega upora.⁸⁸ Kidrič, ki je Ilešičevo letnico že leta 1909 zavrnil kot samovoljno,⁸⁹ je pozneje (1920, 1923) na podlagi urbarjev ugotavljal, da je Trubarjev oče umrl med letoma 1527 in 1529, zato ga niso mogli obesiti uporniki ne leta 1515 ne 1525.⁹⁰ Za nastanek zgodbe o obešenju med kmečkim uporom je ponudil tole razlago: "Trubar je pač tudi v pridigah izrabljaj v agitatorične namene proti katolikom nesrečo svojega strica Gregorja-mlinarja, češ, za kazni, ker se je "svetil", ga je ubilo drevo; iz tega se je izcimila govornica, da je Trubar pridigal, kako so mu očeta kmetje na drevo obesili!"⁹¹ A če smo povsem natančni, ni nikjer rečeno, da je obešenje na drevo nujno pomenilo linč in smrt. Ne nazadnje bi lahko Mihélja obesili tudi za noge ali kako drugače, ne da bi ga umorili. To bi se deloma skladalo s Pintarjevo (1905) in Podlogarjevo (1908) razlago, da je do obešenja prišlo, ker je miril uporne kmete, vendar sta oba avtorja verjela tudi v njegovo nasilno smrt.⁹² Kakor koli, med uporom leta 1515 bi se sicer lahko vnel kak spor med kmeti in mlinarjem Mihéljem, saj je bil mlinarski poklic v očeh navadnih kmetov hitro izpostavljen, a morebitno obračunavanje se zanesljivo ni končalo z nasilno smrtjo. Veliko bolj verjetno je bilo obešenje zgolj plod poznejših interpretacij, porojenih iz nenaklonjenosti do reformatorskega delovanja Primoža Trubarja.

naslovu turjaškega urbarja 1547–1550 (HHStA, FAA, C–55–16). Za 50 mark šilingov je mitnico leta 1545 vzel v zakup Janez Vovk (*Hans Wolf Mautner*) (FAA, C–47–5, Urbarial-Maut Raschitz 1332–1846, Fasz. 3, Behörden Verkehr wegen Raschitz Maut, Pachtungen und staatl. Ablösung 1709/ 1846, nedatiran seznam dokumentov), sicer gospodar hube v vasi in poznejšega Temkovega mlina pod njo (FAA, C–55–19, Urbar 1553 (dejansko malo pred 1547), s. p.; C–55–16, Urbar 1547–1550, s. p.).

⁷⁹ Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 261–262.

⁸⁰ HHStA, FAA, C–55–10, Urbar 1517, s. p., Raschitz.

⁸¹ O Ivanu Krabatu gl. več v: Golec, *Trubarjeve prve šole*, str. 19–21.

⁸² Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 262.

⁸³ O tem prim. Grafenauer, *Kmečki upori*, str. 137.

⁸⁴ Grafenauer, *Kmečki upori*, str. 121–122.

⁸⁵ Zamenjal se je samo gospodar hube, ki je bila leta 1511 pusta in jo je imel tisto leto (*batt bewr*) Šimon Kuhar (*Schimo Koch*), leta 1517 pa jo je očitno že v celoti obdeloval Mihélj, čevljar s turjaškega gradu (*Michel Shuester von Gschlos*). Izginitil je samo posestnik hube Jurij, Tomšetov zet (*Jurj des thamsche aiden*), ki ga je zamenjal Marinov sin Primož (*Primus des Marin Sun*), medtem ko je Tomše ostal na svoji hubi. Gregor Trubar in njegov oče Lenart sta samo

zamenjala svoja dva mlina. ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, II/26u, urbar Turjak 1511, pag. 23–25; HHStA, FAA, C–55–10, Urbar 1517, s. p., Raschitz.

⁸⁶ Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 261.

⁸⁷ Prav tam, str. 269–270; Kidrič, *Ogrodje za biografijo*, str. 59.

⁸⁸ Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 271.

⁸⁹ Prav tam, str. 271, 272.

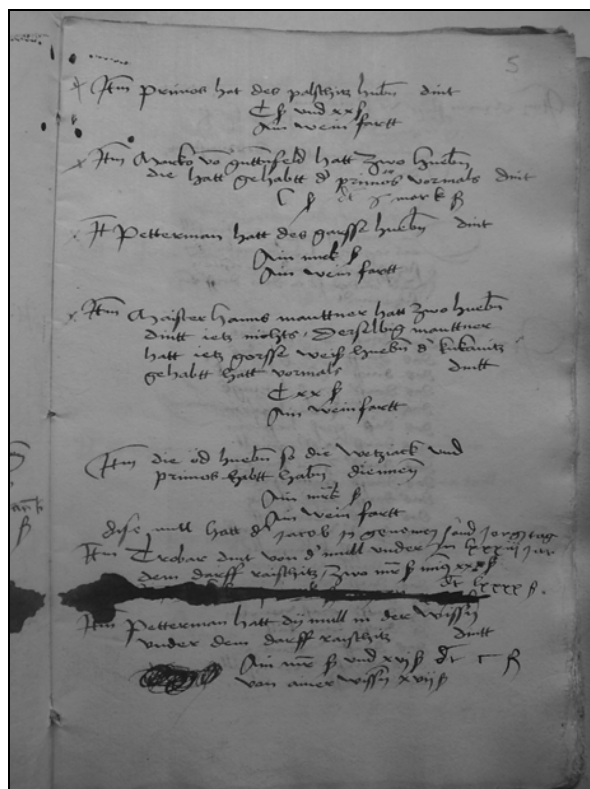
⁹⁰ Prav tam, str. 272. – Prim. Kidrič, *Ogrodje za biografijo*, str. 59.

⁹¹ Kidrič, *Ogrodje za bibliografijo*, str. 59.

⁹² Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 271–272.

O usodi Primoževe matere Gere ni nikakršnega pričevanja. Hipotetično bi lahko umrla že ob Primoževem rojstvu, torej med letoma 1507 in 1509, saj ne vemo, ali sta bila njegova ugotovljena brata mlajša od njega, o njenem zemeljskem bivanju pa razen Trostove omembe ni nobenega podatka. Kot bomo videli, si je Andrej Trubar leta 1590 pripisal 82 let, kar pomeni, da bi bil lahko tudi Primožev brat-dvojček.

Ker urbarji skrivajo in razkrivajo odgovor, **kje na Rášici je Primož Trubar zagledal luč sveta in kje preživljal otroška leta**, si natančneje oglejmo Mihéljovo posest. V urbarju iz leta 1501, v katerem se Mihélj kot gospodar mlina prvič označuje s kognomenom (*Michl müller*), preseneti podatek, ki se razlikuje od navedbe v prejšnjem urbarju 1499. T. i. zgornji mlin naj bi namreč od Petermana kupil Mihélj mlinar, in ne Lenart Trubar (*Michl müller hat dy ober mull dy er vom petterman kauft hat*). Vse kaže, da se je Mihélj medtem s vsakom Lenartom pogodil za kupnino in namesto njega sam postal lastnik. Bržčas je šele Mihélj ob mlinu postavil žago, ki se skupaj z mlinom omenja samo v urbarjih iz let 1503 in 1504 (*von der obern mull vnd Sag*), ne da bi se s tem sicer povečale obveznosti do turjaškega gospodarstva.⁹³ V vasi Rášica opazimo pri Mihélju razliko že med urbarjema iz let 1499 in 1501. V mlajšem urbarju ima Mihélj (*michl, michl mullner*) samo eno hubo, po urbarskem zaporedju drugo na Rášici, medtem ko je prešla tretja v roke drugega posestnika Marucla (*der Marutzl*).⁹⁴ Kot gospodarju hube je Mihélju mogoče slediti do leta 1504, potem pa je v naslednjem urbarju iz leta 1506 izrecno zapisano, da je na njegovi hubi nov gospodar mitničar Ivan (*Ybann Mauttner daß hat des Michl Mullner huebnn Innen*).⁹⁵ Naslednjih šest do enajst let, do leta 1512 ali največ do 1516 je bil Mihélj samo mlinar,⁹⁶ zato ni dvoma, da se mu je sin Primož rodil v "zgornjem" mlinu pod Kukmako. Manj gotovo je, kdaj po letu 1511 je Mihélj postal še gospodar hube na Kukmaki, kjer se prvič omenja v urbarju iz leta 1517,⁹⁷ in ali se je njegova družina iz mlina preselila v to, le kakšnih 150 do 200 metrov oddaljeno domačijo nad dolino Rášice.

Prva omemba priimka Trubar (Trobar) v turjaškem urbarju iz leta 1482.

Ko je Primož zapuščal Rášico in odhajal v šole (najverjetneje leta 1520), se je torej od domačih poslovil v mlinu, v katerem se je rodil, ali na kmetiji na Kukmaki. V obeh primerih je razločljiva in v novi luči tudi bolje razumljiva njegova oznaka rodnega doma "pri Rášici" (1558): "*Bliži muiga royeniga domu per Raftzhizi ...*".⁹⁸ Poznejši oče slovenske knjige torej ob slovesu nikakor ni odhajal iz katere od hiš v vasi Rášica niti iz Temkovega mlina tik pod njo, kjer je tedaj najverjetneje še gospodaril njegov starejši sorodnik Simon Trubar. Tja in v spodnji mlin na Logu, tedaj v rokah "strica Gregorja", se je šel "Malnarjev študent" Primož kvečjemu posloviti.

Je prvo slovensko knjigo napisal Primož Trubar ali Primož Malnar?

V zvezi z dokončnim odhodom približno dvajsetletnega Primoža v svet se postavi temeljno vprašanje njegove identitete na Rášici. Kot kdo, s katerim priimkom, je zapuščal domači kraj, oziroma drugače: **ali je Primož Trubar res že na Rášici veljal za Trubarja?**

Sodeč po urbarskih in drugih turjaških omembah očeta Mihélja, Primož doma ni bil Trubar.

⁹³ Golec, Kje na Rášici, str. 224.

⁹⁴ HHStA, FAA, C-55-8, Urbar 1499, fol. 8; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 42u, urbar Turjak 1501, pag. 13. – Druga huba je bila verjetno tam, kjer sta današnji domačiji št. 19 in 18, tretja huba pa na mestu hiše št. 16. Ker urbarji iz tega časa ne navajajo trdnega zaporedja posesti, bo za tovrstne ugotovitve potrebna natančna analiza vseh posesti in posestnih menjav.

⁹⁵ ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 82u, urbar Turjak 1503–1504, pag. 12; prav tam, 43u, urbar Turjak 1504, pag. 15; Urbar HHStA, FAA, C-55-8, Urbar 1506, s. p. (Raschitsch).

⁹⁶ Gl. preglednico Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550.

⁹⁷ HHStA, FAA, C-55-10, Urbar 1517, s. p. (Guckmackh).

⁹⁸ [Trubar], *En Regisbter*, fol. R 3 a. – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič, Ogodje za biografijo, str. 58.

Njegov oče Mihéj se v sodobnih virih pojavlja kar 27-krat (!), od tega samo pri mlinu 14-krat, a vendar niti enkrat kot Mihéj Trubar, temveč dosledno kot "mlinar" (*Mullner, Muller, Müller*) ter dvakrat samo z osebnim imenom (1499 in 1529–1530).⁹⁹ S priimkom Trubar (*Truber*) ga enkrat in edinokrat, pa še to z veliko časovno distanco, imenuje tedaj že skoraj sedemdesetletni sin Primož v *Registru h Katekizmu z dvejma izlagama* (1575). A tudi tu nemara ni nepomembna naslednja podrobnost: v samem Katekizmu pravi Primož za Mihéjja le "Mui Ozha", v registru, kjer o njem ne govori v prvi, temveč v tretji osebi, pa "Truberieu Ozha Mihel Truber".¹⁰⁰ Primož je dobro vedel, da njegov oče ni bil Trubar in za takega ni veljal niti potem, ko se je oženil z Jero Trubarjevo in še dobra tri desetletja živel na Rášici. Mihéj se namreč k Trubarjevim niti ni priženil, da bi ga okolica, tako kot mnoge zete, sprejela kot člana družine in ga začela imenovati po tastovem – hišnem imenu. Odtod Primoževa zadržanost pri naslavljanju očeta kot Trubarja in, nasprotno, večja odločnost pri navajanju priimka "strica", dejansko bratranca Gregorja 17 let prej (1558): "en mui Stryz Gregor Trubar malinar".¹⁰¹ Stvar je razumljiva, če vemo, da je Gregor prišel s priimkom Trubar že na svet, saj je njegov oče Lenart dosledno in povsod označen kot Lenart Trubar.

Dejanje ostarelega Primoža Trubarja – popravljanje očetovega priimka za nazaj – ne bi moglo nalleteti na nikogaršnji ugovor. V tem času (1575) sta na Rášici žvela dva Trubarja, kot bomo videli, Primoževa brata. S tem priimkom so ju v urbarjih začeli označevati šele v po letu 1547, dosledno od druge polovice petdesetih let, potem ko ju urbarji prej navajajo kot *Mullner*-ja (!). In tudi nekaj mlajši Trubarjev podatek (1577), da se je sam rodil kot podložnik baronov Auerspergov (*der Freyherren zu*

Auersperg),¹⁰² ni povsem ustrezen, ampak gre prenašanje sodobnega pojma v preteklost, saj je turjaška veja Auerspergov pridobila baronski naslov šele leta 1550.¹⁰³

Kidrič je, kot rečeno, na vsak način tudi za Primoževega očeta Mihéjja hotel verjeti, da je bil resnično Trubar, ne pa mož sestre Lenarta Trubarja, o čemer priča izraz "swager".¹⁰⁴ Tudi odsotnost priimka Trubar pri vseh Mihéjjevih omembah – Kidrič jih je sicer poznal precej manj (6), kot jih imamo danes (27) – je zavestno ignoriral. Pravilno je ugotovil, da sta "mlinar Mihéj" in Primožev "oča Mihel Truber cimerman, malnar" istovetna, ni pa se mogoče strinjati z njegovo razlago: "Mlinar Mihéj nastopa sicer zgolj pod krstnim imenom".¹⁰⁵ V resnici ima namreč Mihéj ves čas od 1499 do 1530 kognomen, nemško zapisovan kot *Mullner, muller* ipd. Ta se je verjetno že ob prvih pojavitvah na prelomu v 16. stoletje ločeval od navadne poklicne oznake mlinarja in se slednjič povsem ločil kot lastno ime – priimek.¹⁰⁶ Noben drug podložnik se namreč v turjaških urbarjih ne pojavlja tako dolgo, dobra tri desetletja, zgolj s poklicno oznako. Nemški zapis "poklicnega priimka" mlinar je seveda ustreznica slovenskemu (proto-)priimku, ki se na Rášici ni mogel glasiti Mlinar, temveč Malnar. Potrditev najdemo pri Trubarju (*malinar, malnar*), v tedanji in današnji lokalni izgovarjavi¹⁰⁷ in v močni prisotnosti priimka Malnar prav na območju dolenske narečne skupine.¹⁰⁸ Urbarske dvoimenske

¹⁰² Truber, *Noviga Testamenta*, II d, 1577, posvetilo. – Prim. Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 251; isti, *Ogrodje za biografijo*, str. 58.

¹⁰³ Preinfalk, *Auerspergi*, str. 91–92.

¹⁰⁴ Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 260.

¹⁰⁵ Prav tam, str. 258.

¹⁰⁶ Nesporno velja to za njegovega naslednika Andreja na hubi na Kukmaki, ki je v urbarju malo pred letom 1547 naveden kot *Andre Mullner*, čeprav ni bil več gospodar mlina, temveč hube na Kukmaki (HHStA, FAA, C–55–19, urbar 1553 – dejansko malo pred 1547, s. p., Raschitz, Gühkmakh).

¹⁰⁷ Ledinska imena v terezijanskem katastru sredi 18. stoletja – bogat vir lokalne toponomastike – razkrivajo na tleh turjaškega gospostva samo mikrotoponim Malen in nikoli Mlin: npr. v Podstrmcu pri Lužarjih "Sa Mallenam", na Škufčem na Blokah "Nad Mallnam", v kraju Marinčki (staro ime Mustamor): "Per Malne" in "Per Malene" (ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 61, N 121, BT, lit. G). Na Rášici je mikrotoponim "Malen" najprej izpričan kot ledinsko ime v franciscejskem katastru leta 1823: "Per Temkoumi Malni" (ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, mapni list XII). Za današnje stanje: informator Franc Škulj (roj. 1931), Rašica 16, 10. junija 2008.

¹⁰⁸ V začetku leta 2010 je v Sloveniji prebivalo 392 oseb s priimkom Malnar, od tega blizu polovica (176 ali 44,9 %) v statistični regiji Jugovzhodna Slovenija in dobra četrtina (108 ali 27,6 %) v Osrednjeslovenski statistični regiji, v obeh skupaj 284 ali 72,5% (Statistični urad Republike Slovenije, Baza rojstnih imen in priimkov, http://www.stat.si/imenabaza_priimki.asp – 6. 1. 2010). Med letoma 1931 in 1954 je bil priimek Malnar na Slovenskem zastopan v devetih političnih okrajih, ki so si po pogostosti priimka sledili takole: Kamnik, Kranj, Logatec, Novo mesto, Ljubljana, Maribor,

⁹⁹ Za vse omembe Mihéjja kot gospodarja mlina gl. preglednico Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550, za omembe kot gospodarja hub na Rášici in Kukmaki pa op. 68. Njegovo ime srečamo še v registru zaostankov 1501 (HHStA, FAA, C–55–7, Ausstands Register 1501, fol. 51) in v davčnem registru 1511 (prav tam, C–55–9, Steuerregister, s. p., Amt Osslignkh). – V tem času ni nobenega drugega turjaškega podložnika, ki bi ga urbarji omenjali tolikokrat kot Mihéjja. – Kaspert je Kidriču posredoval le omembe v urbarjih 1499, 1506, 1517, 1519, 1524 in 1527 (Kidrič, *Trobarji na Raščici*, str. 258–259). Če bi bil dovolj pozoren, bi v vsakem teh urbarjev ugotovil še po eno omembo (hubi na Rášici in Kukmaki) ter dve v urbarju 1529–1530. S tem bi se mu razkrilo tudi nadaljevanje priimka v poznejših urbarjih, od urbarja iz malo pred letom 1547 dalje.

¹⁰⁰ Trubar, *Catechismus z dveima islagama* etc., V Tibingi 1575, str. 267 in 525. – Uporaba tretje osebe bi lahko dala slutiti, da avtor Registra ni Trubar, temveč nekdo drug. Toda tretjo osebo srečamo tudi pri razlagah, v katerih nastopajo *luterski* in *luterski pridigarji*, čeprav bi pričakovali prvo osebo množine (prav tam, str. 517–518).

¹⁰¹ [Trubar], *En Regisbter*, fol. R 3a. – Prim. Kidrič, *Ogrodje za biografijo*, str. 86.

zapise *Michel Mullner* je torej treba razumeti **kot ime in priimek – Mihéj Malnar**. Precej verjetno je priimek nastal šele iz Mihéjjevega poklica in je bil Mihéj njegov prvi nosilec,¹⁰⁹ lahko pa bi se tako imenovali že njegovi predniki. Končno ni izključeno, da so se Mihéjjevi predniki prvotno pisali drugače, ne po mlinarski dejavnosti. Morda so bili v sorodu z meščansko družino Klinc iz Višnje Gore ali pa z njihovim priženjenim sorodstvom. Kot že rečeno, je imel Primož sorodnika – bratranca Lukeža Klinca, po rodu iz Višnje Gore, za katerega sicer ne vemo, po kateri strani je bil z očetom prve slovenske knjige v sorodu.

Da Primožev oče Mihéj ni veljal za Trubarja, ampak samo za Malnarja, potrjujejo viri, ki so preštevilni, da bi dopuščali domnevo o več sočasnih poimenovanjih, od katerih bi bilo eno tudi Trubar. Neenotna dvoimenskost za isto osebo sicer v tem času ni bila posebnost. Tudi na Rášici srečamo primere, ko ima ista oseba v različnih urbarjih več identitetnih oznak. Tako je priseljenec Ivan, ki je med letoma 1504 in 1506 prevzel Mihéjjevo hubo na Rášici, sprva označen kot Ivan mitničar (*Ybann Mauttner*) ter kot Ivan Krabat mitničar (*Ybann Krabatt Mauttner*), nato 1509 v istem urbarju enkrat kot mitničar (*Ybann Mauttner*) in drugič le z osebnim imenom (*Yban*), od 1511 pa kot Ivan Krabat oziroma Krobot (*Ywan Krabatt, Yban Krobot*).¹¹⁰ Podobno je mitničar Tomše, v letih 1492 in 1493 naveden kot Tomše Robar (*Dam(p)sche Robar*), torej doma z Roba, "postal" leta 1511 samo Tomše (*Tampsche, Dampsche*), leta 1503 in 1504 "Tomše mitničar" (*Tampsche Mauttner, Thampsche Mauttner*), leta 1506 in 1507 pa "Tomše, stari mitničar" (*Dampsche der allt Mauttner daß*).¹¹¹

Kočevje, Ilirska Bistrica in Sežana. Različica Malner se je pojavljala v štirih okrajih: Kamnik, Ljubljana, Maribor in Kočevje. Oblika Mallnar je bila zastopana samo v okraju Ljubljana-okolica, Mallner v okrajih Ljubljana-okolica, Radovljica, Ljubljana in Kočevje, Malnarič v okrajih Crnomelj, Metlika, Novo mesto in Ljubljana, Malneritsch pa v kočevskem okraju. Bezljaj (ur.), *Začasni slovar*, str. 354.

¹⁰⁹ Velika večina mlinarjev v turjaških urbarjih tega časa nosi proto-priimek *Mull(n)er* (raški Trubarji, ki imajo priimek, so med izjemami), ki ga ni mogoče jasno opredeliti že kot lastno ime. Nesporno pa gre že za priimek Malnar v primerih, ko je Mull(n)er naseljen na hubi, npr. v urbarju iz leta 1501 Jurij (*Juri Mullner*), njegov sin Štefan in pastorek Peter vsak na eni hubi v Velikem Ločniku (ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 42u, urbar Turjak 1501, fol. 49, 50, 51).

¹¹⁰ HHStA, FAA, C-55-8, Urbar 1506, s. p., Raschtsch; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1507, pag. 11, 14; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 44u, urbar Turjak 1509, pag. 10 in 12; HHStA, FAA, C-55-9, pag. 22; prav tam, C-55-10, Urbar 1517, s. p., Raschtsch; prav tam, C-55-11, Urbar 1519, s. p., Raschtsch; prav tam, C-55-12, Urbar 1524, s. p., Raschtsch; prav tam, C-55-13, Urbar 1527, s. p.; prav tam, C-55-14, Urbar 1529-1530, s. p.

¹¹¹ HHStA, FAA, C-55-4, Urbar 1492, fol. 7; prav tam, C-55-5, Urbar 1493, fol. 8; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 42u, urbar Turjak 1501, pag. 16; prav tam, 82u, urbar 1503-4, pag. 13; HHStA, FAA, C-55-8, Urbar 1506, s. p.,

Če torej za Primoževega očeta Mihéja ni dvoma, da ga je okolica poznala kot Malnarja, in ne kot Trubarja, nastopi dilema glede naslavljanja njegovih otrok. Je bil torej Primož za Rášičane **Trubarjev ali Malnarjev Primož**? Je mogoče, da bi bil oče Malnar, njegovi otroci pa vendarle Trubarjevi? Zagotovo bi bilo to najlažje tedaj, ko bi se Malnar priženil k hiši z že ustaljenim hišnim imenom oziroma priimkom. A to se v našem primeru ni zgodilo, saj je Lenart Trubar le kratek čas posedoval mlin pod Kukmako kot dodatno posest.

Glede (proto-)priimka Mihéjjevih otrok – Malnar ali Trubar – se ponujata dve razlagi, od katerih lahko le za drugo najdemo oporo v poznejših virih kot izhodišču za retrogradna sklepanja. Prva razlaga torej ni podkrepljena, zato ostaja zgolj špekulativna možnost. Primožovo identificiranje s Trubarji, potrjeno od njegove prve omembe v Trstu leta 1526 (*Primus Riubar*), bi bilo lahko posledica tesnejše navezanosti na materino sorodstvo v njegovih otroških letih. Povsem naravno bi bilo, da je eden od Mihéjjevih in Jerinih otrok, v tem primeru Primož, preživel del mladosti pri stricu Lenartu ali pri starejšem bratranču "stricu Gregorju", torej bodisi v mlinu na Logu bodisi v Temkòvem mlinu pod vasjo. Otrokova identiteta bi se tako lahko oblikovala v dveh smereh: njegovi rodni starši so bili Malnarji pod Kukmako, dejanski dom pa pri materinih sorodnikih Trubarjevih. Druga možnost ne temelji le na podmeni, ampak na več poznejših podatkih. Otroci Mihéja Malnarja in Jere Trubar živeli so imeli vseskozi dve identiteti. Ker so Trubarji živeli na Rášici zelo verjetno generacijo pred Mihéjem in bili tudi številnejši, so se Malnarjevi otroci v širšem smislu prav tako prištevali k Trubarjem in jih je kot take dojemala okolica. Toda hišno ime mlina in drugo lastno ime (priimek) očeta Mihéja se vendarle nista glasila Trubar. Njegove potomce so tako lahko imenovali različno, odvisno od konteksta: najprej "Malnarjevi iz zgornjega mlina", "Malnarjevi pod Kukmako" oziroma "Malnarjevi na Kukmaki", po očetovem imenu preprosto "Mihéjjevi", šele nato "otroci Jere Trubarjeve" in navsezadnje v širšem pomenu – z "rodovno" oznako: "Trubarjevi". Posredno potrditev domneve najdemo v mlajših turjaških urbarjih, ki se po približno 15-letni prekinitvi – od leta 1530 – začenjajo malo pred letom 1547. Kot bomo videli v nadaljevanju, se je Malnarjev rod preko omenjene časovne vrzeli v urbarjih obdržal tako na Kukmaki kot v mlinu pod njo, isti gospodarji pa so odtlej imenovani mešano: Žagar (po žagi pri mlinu), Malnar in Trubar (!). Z zadnjima dvema priimkovnima oznakama se hkrati pojavijo tudi na hubi v vasi Rášica, kamor se slednjič v šestdesetih letih 16. stoletja docela preselijo in se tam v na-

Raschtsch; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1507, pag. 13.

slednjih desetletjih dosledno označujejo kot Trubarji. Gre za dva Primoževa brata, Jurija/Jurka in Andreja Malnarja – Trubarja, od katerih je drugi, Andrej, izpričan kot "brat Andrej" tudi v Dalmatinovem pismu Primožu Trubarju iz leta 1579.¹¹² Neenotnost v naslavljanju Malnar – Trubar je prenehala v urbarju iz let 1557–1561, potem ko se brata prvič imenujeta Trubar (*Trobar*) že v urbarju za leta 1547–1550. Odprto ostane še vprašanje, ali je "dokončna pretvorba" v Trubarje, zapovrh tudi v urbarskem zapisu *Truber* z –u, kakor koli povezana s Primožem Trubarjem. V štiridesetih letih je bil ta že ljubljanski pridigar in kanonik, znan kot Trubar (Truber). Ni torej izključeno, da je to dejstvo dodatno ali celo odločilno vplivalo na njegova raška brata, ki bi tako začela bolj poudarjati Trubarjevo ime, sicer dekliški priimek svoje matere. Oče Mihélj je bil takrat po vsej priliki tako ali tako že mrtev. Prav tako bi bilo lahko zapisovanje *Truber* namesto *Trobar* ipd. – v urbarjih od začetka šestdesetih let dalje – posledica vedenja turjaških uradnikov, da gre za sorodstvo kranjskega superintendenta, ki se sam podpisuje *Truber*. Zadnje je toliko bolj verjetno ob znani naklonjenosti turjaške hiše do protestantizma in luteranske duhovščine.

Nikoli pa najbrž ne bomo zanesljivo vedeli, ali se je moral Primož Trubar po odhodu z Rášice šele zavestno odločiti za priimek Trubar oziroma koliko je šlo za neke vrste "naravno stanje". Oče Mihélj ni veljal za Trubarja, sin pa je bil morda že na Rášici samo ali pretežno Trubar, če je prebival pri materinih sorodnikih, ali Trubar le v širšem smislu. Ali se je Primož kdaj pozneje sam označeval tudi kot Malnar, bi utegnile pokazati raziskave, ki bi se usmerile v iskanje potencialnega mladega Trubarja v še neznanih ali premalo raziskanih virih na njegovih mladostnih postajah: na Reki, v Trstu, Salzburgu in na Dunaju. V primeru odkritja *Primusa Müllnerja* ali *Primusa Molitorja*, za katerega bi potrdili istovetnost s Trubarjem, bi se tehtnica odločno nagnila v korist teze, da je bil Primož na Rášici samo Malnarjev Primož. Tudi brata bi potemtakem pri odločitvi za materin priimek Trubar sledila šele njegovemu zgledu.

Za zdaj ni o Trubarjevem identificiranju z Malnarjem, mlinom in mlinarsko dejavnostjo nika kršnega namiga, ampak prej nasprotno. Pomenljivo je dejstvo, da si Trubar za podobo svojega pečatnika, prvič izpričanega leta 1533, ni izbral ničesar povezanega z mlinom, ampak z očetovim tesarskim poklicem. Inicialki P in T sta namreč upodobljeni skupaj s tesarsko sekuro.¹¹³ Tudi sicer – zanimivo – pri omembi očeta (1575) ni na prvem mestu navedel njegovega mlinarskega, temveč tesarski poklic:

"*Truberieu Ozba Mihel Truber Zimmerman malnar.*"¹¹⁴ Gre za naključje ali za kaj drugega? Zakaj si za pečatnik ni raje izbral mlinskega kolesa, še posebej ker je njegov oče povsod veljal za Mihélja Malnarja, ne za Mihélja Cim(p)ermana in je bil njegov osnovni poklic mlinar? Res pa je, da je s pridobitvijo hube na bližnji Kukmaki in z verjetno preselitvijo iz mlina na to domačijo mlinarstvo prešlo bolj v ozadje. Domnevati je mogoče, da je šlo pri Trubarju za nekakšno, morda čisto podzavestno averzijo do mlina in s tem do priimka Malnar ali pa ga ni motil sam mlin, temveč očetov zelo pogost priimek. Temu kaže dodatni, da tudi med psevdonimi, ki jih je uporabljal, ni ničesar, kar bi lahko povezovali z mlinarstvom. Najverjetneje je mladi šolar ali študent pri samopoimenovanju ravnal pragmatično. Spoznal je namreč, da bo zapisovanje priimka Malnar variiralo glede na jezik: nemško ga bodo pisali *Müllner* in podobno, latinsko *Molitor* itd. Kot Primož Malnar bo vrhu tega teže prepoznaven, saj je bil ta priimek v različnih jezikih močno razširjen, tako tudi v učenem svetu. Nasprotno pa je bilo ime Trubar jasno razlikovalno od vseh drugih "Mlinarjev" in takorekoč unikatno.¹¹⁵

Mladi Primož si je, drugače kot mnogi za njim, lahko brez težav vzel več svobode pri odločitvi, kako se bo imenoval. V času, ko je odhajal v šole in stopal na samostojno življenjsko pot, priimki, kot že rečeno, niso bili stabilni in nespremenljivi, mnogi preprosti ljudje pa so bili sploh še brez njih. Priimek je, če je nanese potreba, nadomeščalo neko drugo razlikovalno ime: sorodstvena zveza, vzdevek, poklicna oznaka, označba kraja izvora ali bivanja in podobno. Tudi "Malnarjev Primož iz zgornjega mlina pod Kukmako, Trubarjevega rodu in žlahte", se je pravzaprav lahko odločal med več možnostmi. Ne vemo, ali je bila oznaka Trubar prva in edina, ki jo je prinesel z Rášice in s katero se je mladostnik predstavljal zunaj Rášice, vsekakor pa je, če ni bila izključna že na začetku, to postala zelo kmalu.

Glede sekire na pečatniku namesto prejkone pričakovanega mlinskega kolesa – mlinarsko znamenje bi označevalo tako osnovni poklic in priimek očeta kakor mlinarski rod matere – je povsem mogoče, da je bila sekira mlademu študentu ali že duhovniku Primožu bliže tudi simbolno. Mlin je tisti, ki melje, četudi hitro, vendarle dolgo, sekira pa je nemara bolj ustrezala Primoževemu značaju in predstavam, kako tesati svojo osebo in svet okoli sebe. Morda je v sekiri skrita simbolika: Trubar samega sebe ni dojemal kot enakomerno, počasno vrtenje mlinskega kolesa, temveč kot hitro in odločno zamahovanje tesarske sekire. Tudi druga razlaga ni v nasprotju s prejšnjo: očetu Mihélju se je hotel oddolžiti vsaj s

¹¹² Simoniti, Martin Crusius, str. 217 in 233.

¹¹³ Golec, Najzgodnejša pričevanja, str. 28–30; Golec, Kdo in od kod, str. 58–60.

¹¹⁴ Truber, *Catechismus sduesima islagama*, str. 525 (Regishter). – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251.

¹¹⁵ Prim. Golec, Kdo in od kod, str. 49.

pečatno podobo, če si je že izbral materin priimek. Ko bi imel v pečatu še mlinsko kolo, bi se namreč zdelo, kot da se je očetu docela odpovedal, saj so bili mlinarji tudi vsi raški Trubarji.

Primož je veljal za Trubarja najpozneje leta 1526 v Trstu, ko mu je bilo kakšnih osemnajst let in imamo o njem sploh prvo pričevanje, pečatnik z začetnicama imena in priimka in tesarsko sekiro pa je uporabljal vsaj od leta 1533, ko je opravljal svojo prvo duhovniško službo v Laškem. Povezava priimka in motiva na pečatniku je nemara zavesten kompromis med materinim in očetovim znamenjem. Ker je po materi in stricu prevzel priimek, ki ga ni mogel nositi že po očetu, si je za osebno znamenje izbral orodje, značilno samo za očetov poklic.¹¹⁶

Končno se kaže dotakniti **dveh Trubarjevih psevdonimov**, ki bi bila lahko povezana z rodno Rášico. Že Kidrič je opozoril na psevdonim Škurjanec, ki ga Trubar sicer v *Katekizmu* (1550) namenja tiskarju (*Gedruckt in Sybenburgen durch den Jernej Skuryaniz*).¹¹⁷ V razpravi Trobarji na Raščici pravi Kidrič o tem: "V psevdonimu "Škorjanec", ki si ga je dal Primož Trobar v prvi svoji knjigi, tiči morda domači priimek njegove hiše."¹¹⁸ Dejansko v času Trubarjevega otroštva težko govorimo o hišnih imenih v poznejšem in današnjem pomenu besede, saj niti priimki še niso bili stalni in dedni, bilo pa bi mogoče, da je oče Mihéj Malnar izšel iz hiše zunaj Rášice, ki se ji je reklo "pri Šk(u)rjančevih". Pregled najstarejših turjaških urbarjev za čas do Primoževega odhoda z Rášice in še čez je pokazal, da so tedaj le redki podložniki nosili priimke po imenih ptic¹¹⁹ in da ni bilo med njimi nobenega Škurjanca, ne v slovenski ne v nemški obliki zapisa (*Lerche*).¹²⁰ Nasprotno je prav na Rášici do leta 1519 izpričan priimek Kukovec (Kukovic),¹²¹ drugi Trubarjev

"ptičji" psevdonim, ki ga je skupaj s Škurjancem uporabil še leta 1579: "Shkurianez inu kukouez sgurana inu dulana Crainza."¹²² Prav mogoče je, da je sedemdesetletnik Trubar asociiral na svojega sovaščana Kukovca, vendar na podlagi urbarjev ni mogoče sklepati na nikakršno zvezo med Kukovcem ter raškimi Trubarji ali Mihéljem Malnarjem.

V zvezi s Trubarjevo identiteto in priimkom je torej nekaj stvari odprtih in brez odkritij novih podatkov težko kdaj neizpodbitno razložljivih. Toda eno je povsem gotovo: Če bi v času Primoževega rojstva v Škocjanu pri Turjaku že vodili krstne matične knjige, bi danes pri vpisu njegovega krsta zaman iskali priimek Trubar. V latinščini bi se zapis glasil: *Primus filius legitimus patris Michaelis Molitoris* ali *Michaelis Malnar et conjugis eius Gertrudis*. A kot toliko drugih ljudi pred terezijansko-jožefinskimi reformami bi tudi ta krščenec mogel v življenju velikokrat spremeniti drugo, razlikovalno ime, odvisno pač od tega, kje, v kakšnih vlogah ali poklicih bi se znašel. Za nespremenljivo je veljalo le krstno ime, edino stalno, ki ga je posameznik – razen redovnic in redovnikov – nosil od krsta do groba. Tako je bilo tudi edino "uradno" ime Primoža Trubarja, dano pred svetom in Bogom, njegovo krstno ime Primož. Ko so novorojenca dvignili nad krstni kamen, je ta ali oni krstitelj – škocjanski duhovnik, kakor je praksa še danes, izrekel samo ime krščenca, brez kakšne druge oznake: "Ego te baptizo [...] Primus".

Slovensko ime Primož, ki ga je Trubar v slovenskih besedilih dosledno uporabljal (*Primosh*) namesto latinsko-nemškega Primus, priča, da je v slovenskem okolju veljal za Primoža. Toda na Rášici je bila izgovarjava tega imena že tedaj nekoliko drugačna: v domačem okolju je mogel biti vsak *Prímož* le *Prímaž* – izgovarjano s ponaglasnim *a*.¹²³

¹¹⁶ Golec, Kdo in od kod, str. 49, 59–60.

¹¹⁷ Kidrič, Trije prispevki, str. 50.

¹¹⁸ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 259.

¹¹⁹ Npr. po slavcu v Rogatcu nad Želimljami: *Marko Nachttingell* (HHStA, FAA, C–55–4, Urbar 1492 fol. 23); *Marko Nachttingall* (prav tam, FAA, C–55–5, Urbar 1493 fol. 24).

¹²⁰ V tem času je priimek v enaki obliki Škurjanec izpričan drugod na Dolenjskem: po razdelilni listini Auerspergovih posesti iz leta 1467 v Dobrniču pri Trebnjem kot "Škurjanicz" (Komatar, Das Schloßarchiv in Auersperg. *Carniola NV I* (1910), str. 125, št. 488, 1467 julij 22.), v urbarju cistercijanskega samostana Stična iz leta 1505 v Radohovi vasi pri Stični kot "Tschkurjanitz" (ARS, AS 781, Cistercijanski samostan in državno gospodstvo Stična, fasc. 4, urbar cistercijanskega samostana Stična 1505, s. p., Radochndorff), v urbarju nemškega viteškega reda v Ljubljani iz leta 1490 pa v Gradišču pri Lanišču (Šmarje–Sap) kot "Skurianetz" (*Gradivo za zgodovino*, XII/1, str. 22).

¹²¹ HHStA, FAA, C–55–2, Urbar 1482, fol. 5: *Kukawitz*; prav tam, C–55–3, Urbar 1483, fol. 2, *Kuckawitz*; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 81u, urbar Turjak 1484, fol. 5: *Kukawitz*; prav tam, 43u, urbar Turjak 1504, pag. 15 in 16: *Kukawitz*, *Kukawitz*; HHStA, FAA, C–55–8, Urbar 1506, s. p., Raschitz: *Kukawitz*; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1507, pag. 12: *Achatz Kukawitz*; ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, 44u, urbar Turjak 1509, pag. 13:

Kukawitz; prav tam, 45u, urbar Turjak 1510, pag. 3: *Achatz Kukawitsch*; Biblioteka SAZU, R 95, III 5507, urbar Turjak 1511, pag. 23: *Achatz Kukawitz*; HHStA, FAA, C–55–10, Urbar 1517, s. p., Raschitz: *Achatz Gukowitz*; prav tam, C–55–11, Urbar 1519, s. p., Raschtschitz: *Achatz Kukowitz*.

¹²² Kidrič, Trije prispevki, str. 52–54.

¹²³ S ponaglasnim *a*, kot se ime izgovarja na Rášici danes (infomator Franc Škulj, 25. julija 2008), je dokumentirano konec šestdesetih let 19. stoletja v vpisih v škocjanski krstni matični knjigi: *Prímaš* (Nadžkofjski arhiv Ljubljana (NŠAL), Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, 2. 6. 1868, 9. 6. 1869). – Na ponaglasno izgovarjavo *a* kaže zelo verjetno zapis imena *Primas*, ki se za gospodarja kmetije na Rášici pojavlja v naslednjih turjaških urbarjih iz srede 16. stoletja: malo pred 1547, 1547–1550 in 1551–1554; osebno ime Primož je za raške gospodarje v urbarjih sicer običajno zapisano kot *Primus* (urbarji 1517, 1519, 1524, 1527, 1529–1530, 1557–1561, malo po 1561, 1565–1567). – V Trubarjevem narečju je ponaglasna izgovarjava *a* dokumentirana že v 15. stoletju, denimo leta 1425 v zapisih toponimov Podlog in Zapotok: *Puedlak* in *Sapatak* (Kos, *Gradivo*, str. 444 in 753). – Prim. današnje izgovarjavo nenaglasnega *a* v toponimu Podlog: *Púdlag*.

Da so ime njegovega očeta – leta 1575 ga Primož imenuje *Mihel Truber*¹²⁴ – izgovarjali s poudarkom na zadnjem zlogu – Mihélj, priča naglaševanje v zahodnodolenjskem narečju.¹²⁵ Četudi je Primož očetov dejanski priimek Malnar prilagodil novi stvarnosti, ni imel razloga, da bo popačil njegovo osebno ime. Tudi Kidrič je najprej povzel ime Mihélj,¹²⁶ a je nato Primoževega očeta iz dolnjskega Mihélja po krivici "poslovenil" v Miho,¹²⁷ kot ga pozna mlajša literatura na čelu z Ruplom.¹²⁸ Toda v urbarjih je vedno zapisano le *Michl*, *Michel* ali *Michell*. Materinega imena "*Gerdrud ali Gera*", kot nam ga je posredoval Trost (1588), na Rášici zanesljivo niso nikoli izgovarjali kot Gertrud. Poleg danes precej arhaične Gere pride v poštev zlasti običajnejša Jera; ta oblika imena je na Rášici v 16. stoletju tudi dokumentirana¹²⁹ in v literaturi sprejeta kot ime Primoževe matere.¹³⁰ Njen brat Lenart Trubar, ki ga poznamo iz urbarja leta 1499 kot Mihéljevega svaka, je bil v domači govorici zagotovo Lenart, a ga urbarji, kot večino podložnikov sploh, naslavljajo nemško: *Linbart(t)* oziroma *Liennbart*. Lenartov sin Gregor, v Primoževih očeh "stric Gregor Trubar", je tako imenovan tudi v urbarskih zapisih, Simon, verjetno prav tako Lenartov sin, pa bi bil po raško Šimon, kot ga imenuje Kidrič, oziroma Šimen, kot mu pravi Rupel,¹³¹ ne pa tudi turjaški urbarji; v njih je dosledno le Simon (*Simon*, *Symon*), medtem ko je njegov starejši mlinarski kolega večinoma imenovan Šimon, tudi Šiman (*Schjimon*, *Schjyman*), le enkrat pa Simon in Siman (*Symon*, *Syman*).¹³² Ostaneta še Primoževega brata Andrej in Jurij oziroma Jurko, o katerih bo tekla beseda v nadaljevanju. Andrej je bil v raškem okolju *Andri* – urbar 1547–1550 pravi *Anndri Trobar* –, kot še danes ponekod na Dolenjskem in Notranjskem,

Jurka pa srečujemo izmenjaje z nevtralnno obliko Jurij (*Juri*) in z deminutivom Jurko (*Jurkbo*, *Jurco*).¹³³

Nadaljnja usoda raških Trubarjev

Kljub novim najdbam urbarjev se ni spremenila tale Kidričeva trditev (1920): "Od 1530. l., torej od časa ko je Mihe Trobarja sin Primož posvečen v mašnika, pa do 1547. l., ko je radi lutrovskih nauk moral domovino zapustiti, ne omenja Trobarjev na Raščici nobeno direktno poročilo."¹³⁴ V tem času pomanjkanja virov je Primožu po vsej priliki umrl oče Mihélj Malnar, zadnjič omenjen v urbarju 1529–1530, zamenjal pa se je tudi priimek gospodarja mlina na Logu, kjer je prej gospodaril Simon Trubar (*Symon Trobar*, *Symon Trabar*) in zdaj Janez Vovk (*Hans Wolff*). Ker se, začeni z urbarjem iz časa malo pred letom 1547, v mlinih ne omenja noben Trubar, na prvi hubi v vasi pa se v naslednjem urbarju za obdobje 1547–1550 pojavi ime dotlej neznanega Trubarja z imenom Jurij, je Kidrič ugotavljal, da so Trubarji medtem iz neznanih razlogov prenehali z mlinarstvom in postali kmetovalci.¹³⁵ Pomanjkljivi Kaspertovi izpiski mu namreč niso razkrili, da se je v mlinu pod Kukmako nadaljevalo Malnarjevo rodbinsko ime, in sicer z novim lastnikom **Jurkom Malnarjem** (*Jurckbo Mullner*). Ta je izpričan v urbarju, nastalem malo pred letom 1547, in je bil glede na priimek in posest skoraj brez dvoma sin Mihélja Malnarja in torej brat Primoža Trubarja. Drugi zelo verjetni brat, **Andrej Malnar** (*Andre Mullner*), je očetu sledil kot posestnik hube na Kukmaki, katere domačija je bila od njegovega rodnega mlina oddaljena le kakšnih stopetdeset do dvesto metrov. Ker ni bil več mlinar, ampak kmet, je oznaka *Mullner* najpozneje pri njem prerasla v pravi priimek – Malnar.

Kaspert se je pri izpisovanju iz urbarjev omejil samo na Rášico in na priimek Trubar, zato ne on ne pozneje Kidrič nista mogla najti povezave med mlinarjem Jurkom Malnarjem in **Jurijem Trubarjem**, v urbarju iz let 1547–1550 gospodarjem hube na Kukmaki, nekoč prav tako v posesti Mihélja Malnarja in nato Andreja Malnarja. Kidrič je lahko "s precejšnjo verjetnostjo" ugotovil samo to, da sta si v vasi Rášica na isti hubi sledila **Jurij in Andrej Trubar**, zadnja Rášičana s tem priimkom. Njun dom je – ne da bi se opiral na mlajše urbarje, kar bi bilo nujno – postavljaj v hišo s hišno številko 8, o kateri naj bi šel ljudski glas, da "se je rodil v njej odpadli duhovnik, ki je zapustil katoliško vero: Martin Luter, Jurij Kobila itd."¹³⁶ S takšno pod-

¹²⁴ Truber, *Catechismus sduesima islagama 1575*, str. 267 in 525 (Regishter). – Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 251; Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 58.

¹²⁵ Naglas na drugem zlogu Mihélj spričujeta, denimo, ribniški priimek Mihélič in mihélov letni sejem na Blokah. Oblika Mihélj na širšem območju Rášice danes ni več živa, obstaja le oblika Miha, ki je redka (informator Franc Škulj (r. 1931), Rašica 16, 25. julija 2008).

¹²⁶ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 258 sl.

¹²⁷ Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 59, 60.

¹²⁸ Rupel, *Primož Trubar*, str. 11, 12, 16, 18, 316.

¹²⁹ Po registrih podružnikov – kajzarjev turjaškega gospostva za leti 1587 in 1588 je na Rášici (*An der Raschiz*, *An der Raschitsch*) živila podružnica Jera: *Jerra daselbs* (HHStA, FAA, C–55–24, Register 1587–1588 s. p.). – Podobno kot navaja Trost ime Gera, piše Trubar *g* v osebnem imenu Marjeta: Margeta Hudakončevka ([Trubar]: *En Regishter*, fol. R 3 a).

¹³⁰ Najditelj podatka Mirko Rupel uporablja še obe imeni (Rupel, *Primož Trubar*, str. 11).

¹³¹ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 258, 259, 263; Rupel, *Primož Trubar*, str. 11.

¹³² Gl. preglednico Posestniki treh raških mlinov med letoma 1482 in 1550.

¹³³ Gl. preglednico Posestniki treh urbarskih enot na Rášici in Kukmaki od malo pred 1547 do 1620.

¹³⁴ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 262.

¹³⁵ Prav tam, str. 262.

¹³⁶ Prav tam, str. 264.

Dejanski rodni dom Primoža Malnarja-Trubarja – Šklópova domačija pod Kukmako v letih po 2. svetovni vojni (last: Alojzij Šporar, Rašica).

meno je nakazal smer potrebne dodatne raziskave. Sorodstvena razmerja med Trubarjema in identičnost njune posesti z omenjeno raško domačijo, v Kidričevem in našem času Virantovo, po domače Šimenovo (pr' Šimeni, Šimenovi), lahko zdaj s trdnimi dokazi ovržemo kot povsem neutemeljene.

Ker imamo za čas med 1547 in 1615 več urbarskih podatkov kakor Kidrič in zapovrh tri Kaspretu neznane urbarje ter register, nastal malo pred letom 1547, lahko ugotovimo tudi povezavo med Malnarjevo družino iz mlina pod Kukmako – Primoževga rodnega doma, Trubarjem na hubi na Kukmaki in obema Trubarjema na hubi v vasi Rašica. Vse je kazalo, da je bil **Andrej Trubar**, prvič izpričan v urbarju 1547–1550, pravi brat Primoža Trubarja. Do takšne ugotovitve je bilo mogoče priti, še preden sem poznal omembo Primoževga brata Andreja iz leta 1579.¹³⁷ Kidrič pa je takšno možnost zavrnil samo zato, ker naj bi bil Andrej leta 1590 po lastnem pričanju star 82 let in potemtakem rojen isto leto kot Primož (!). Tako je Kidrič naivno sklenil, da Andrej "pač ne more biti njegov brat, temveč kvečjemu bratranec."¹³⁸ A razkril je vendarle dragocena podatka: isti Andrej Trubar je bil še leta 1590 gospodar hube na Rašici in Primožev vrstnik.

¹³⁷ Ob koncu referata o Trubarju, ki sem ga imel na simpoziju na Slovenski matici 17. oktobra 2008 in v katerem sem Andreja že lahko razglasil za Primoževga brata, me je akad. Primož Simoniti opozoril na izrecno potrditev sorodstvene zveze – na Dalmatinov podatek o Primoževem bratu Andreju iz leta 1579, ki ga je Simoniti objavil leta 1986 (Simoniti, Martin Crusius, str. 217 in 233).

¹³⁸ Kidrič, Trobarji na Rašici, str. 264.

Preden se posvetimo analizi razmerij med Jurkom Malnarjem in obema Trubarjema, si oglejmo tabelarični pregled posestnikov treh urbarskih enot, na katerih se pojavljajo: 1. v Trubarjevem rojstnem domu, mlinu pod Kukmako, 2. na hubi na Kukmaki, kjer je Trubarjev oče Mihéj Malnar vzporedno gospodaril najpozneje od leta 1517, in 3. na hubi v vasi Rašica, v urbarju navedeni na prvem mestu, kjer se Trubarji pojavijo v urbarju za leta 1547–1550.

Za ugotovitev identitete in medsebojnih razmerij štirih potencialnih sorodnikov Primoža Trubarja – **Jurka in Andreja Malnarja ter Jurija/Jurka in Andreja Trubarja** – so odločilni trije urbarji: iz časa malo pred letom 1547 ter za obdobji 1547–1550 in 1551–1554. Ključna sta prva dva urbarja, ki pričata o preselitvi Malnarjev – Trubarjev s Kukmake na Rašico in o prejšnjih gospodarjih poznejše Trubarjeve hube v vasi. Po urbarju malo pred letom 1547 ni nikjer v gospostvu priimka Trubar, zato pa sta Mihéjja Malnarja, v letih 1529–1530 gospodarja hube na Kukmaki in mlina pod njo, zdaj nasledila dva Malnarja: v mlinu Jurko (*Jurckho Mullner*) in na hubi Andrej (*Andre Mullner*). Kontinuiteta priimka je torej potrjena, na Mihéjjevem mestu predvidevamo dva njegova sinova, ki sta prevzela vsak eno posestno enoto.

Drugi urbar, za obdobje 1547–1550, po prekinitvi spet pozna priimek Trubar in razkriva, da je neki **Jurij Trubar** (*Juri Trobar*) postal gospodar prve hube na Rašici, kjer je dotlej gospodaril Jurij Žagar (*Juri Sager*); ime tega je v urbarju prečrtano in

Posestniki treh urbarskih enot na Rašici in Kukmaki od malo pred 1547 do 1620

Urbar	Mlin pod Kukmako	Huba na Kukmaki	Huba v vasi Rašica
malo pred 1547	<i>Jurckho Mullner</i>	<i>Andre Mullner</i>	<i>Jensche vnd Jerne</i> nato: <i>Juri Sogar</i>
1547–1550	<i>Jurckho Mullner</i> nato: <i>Mathia Schilliz</i> ¹³⁹	<i>Anndre Sager</i> , nato: <i>Juri Trobar</i> ¹⁴⁰	<i>Juri Sager</i> nato: <i>Juri Trobar</i> , nato: <i>Anndri Trobar</i> , Jurij Trobar dobi hubo v kupnopravno posest [<i>Disem Juri Trobar ist die huben in khaufrechts weis verkhaufft worden umb viij vngrisch gulden In muntz.</i>]
1551–1554	<i>Jurckho Mullner</i> nato: <i>Mathia Schilliz</i>	<i>Anndre Sager</i> , nato: <i>Jurco Traber</i> , nato: <i>Waltho Khlawas</i>	<i>Juri Trabar</i> , nato: <i>Andre Traber</i> , Jurij Trobar dobi hubo v kupnopravno posest [<i>Disen Juri Trobar ist die Hüeben In Khauf recht weiß verkhaufft worden umb viij vngrisch gulden In Munß</i>].
1554 po Kidriču	ni podatka	ni podatka	Linhart Gregor
1557–1561	<i>Matia Schilez</i>	<i>Jurckho Trobar</i> , nato: <i>Waltho Khlawas</i>	<i>Anndre Trobar</i>
malo po 1561	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Andre Truber</i>
1565–1567	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Andre Truber</i> – poseduje v vasi tri hube
1576–1578	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Andre Truber</i>
1582–1585	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Anndre Truber</i>
1590–1593	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Mathia Schilliz</i>	<i>Andre Truber</i>
malo pred 1614	<i>Mathia Schillitz</i> , nato: <i>Marco Andritz</i>	<i>Mathia Schillitz</i>	<i>Andre Truber</i> , nato: <i>Gregor Schilz</i>
1611–1615/17	<i>Mathia Schilliz</i> , nato: <i>Marco Andritz</i>	<i>Mathia Schilliz</i> , nato: <i>Martin Nouakh</i> , nato: <i>Marco Andritz</i>	<i>Andre Truber</i> , nato: <i>Gregor Schilz</i>
1615–1620	<i>Gregor Schilz</i>	<i>Markho Andreiz</i> , nato: <i>Michäel Sabucouitz</i>	<i>Gregor Schilz</i>
1621–1627	<i>Gregor Schilz</i> , nato: <i>Martin Oblackh</i>	<i>Michael Sabucouitz</i>	<i>Gregor Schilz</i>

zamenjano s Trubarjevim. Žagar je bil sicer tu le prehodni gospodar, saj se je pojavil šele v urbarju malo pred letom 1547, po katerem je zamenjal prejšnja gospodarja Janžeta in Jerneja (*Jensche vnd Jerne*).¹⁴¹ Ko se je umaknil Trubarju, ga srečamo v mlinu pod vasjo (poznejšem Temkovelem mlinu), kjer je med letoma 1547 in 1550 sledil dotedanjemu gospodarju Urbanu (*Vrban Schnejder*).¹⁴² "Skrivnostni", dotlej neznan Jurij Trubar je na hubi na-

meraval gospodariti precej bolj resno od svojega predhodnika in je hubo, kot priča naslednji urbar 1547–1550, za kupnino sedmih ogrskih goldinarjevin pol prevedel v kupnopravno.¹⁴³ Do odkupa ni prišlo nujno že leta 1547, ko je urbar nastal in je pred Jurijevim imenom naveden še prejšnji posestnik Jurij Žagar, ampak nekoliko pozneje, o čemer priča uporaba drugačnega črnila. Tudi **Andrej Trubar** (*Anndri Trobar*), vpisan nad pozneje prečrtanim imenom Jurija Trubarja, na hubi ni zagospodaril že v letu 1547. Vpis je nastal nekaj let zatem, očitno šele v začetku 50-ih let; v urbarju 1551–1554 je najprej namreč še vedno naveden gospodar Jurij Trubar (*Juri Trabar*) in šele naknadno z drugo roko vpisan Andrej (*Andre Traber*). Ta je leta 1590, kot rečeno, imel okoli 82 let, zato ni mogel biti Jurijev sin.

Kot je ugotavljal Kidrič, je prevedba novo pridobljene hube v kupnopravno razmerje pomenila za raške Trubarje vsekakor pomembno spremembo premoženjskih razmer na bolje. Menil je, da je do odkupa hube prišlo leta 1547 ali že nekoliko prej in da ni izključeno, "da bi bil pripomogel Juriju do nje Primož, ki je bil vsaj še do srede leta 1547 kanonik

¹³⁹ Gre za pripis, katerega pisava spominja na pripis v urbarju za obdobje 1551–1554 (HHStA, FAA, C–55–18).

¹⁴⁰ Naknadno je bilo za njegovim imenom pripisano še ime Matije Šilca (*Mathia Schilliz*), ki je postal gospodar šele malo po letu 1561; Šilčevo ime je bilo ob zapisu ali pozneje zbrisano (HHStA, FAA, C–55–16, Urbar 1547, s. p., Gühmakh).

¹⁴¹ Prvi, Janže, je gotovo identičen z Janžkom (*Janskho*), ki je po urbarju iz leta 1529–1530 zamenjal prejšnjega gospodarja Gregorja Šusterja (Šuštarja).

¹⁴² Naveden je sicer že v urbarju iz časa malo pred letom 1547, a gre za naknadni vpis. Njegov predhodnik je namreč še vpisan v urbarju za obdobje 1547–1550.

¹⁴³ HHStA, FAA, C–55–16, Urbar 1547, s. p., Raschitz. – Kidrič ima po Kaspertu napačno vsoto 8 ogrskih goldinarjev (Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 263).

in župnik šentjernejski.¹⁴⁴ Čeprav Kidrič ni mogel vedeti, da je bil podatek o odkupu v urbarju pripisan, možnosti, da je pri vsej stvari gmotno sodeloval Primož, le ni mogoče prezreti. Toda pomoč "gosposkega" sorodnika za plačilo razmeroma majhne kupnine ni bila nujno potrebna, saj je sedem goldinarjev in pol predstavljalo le za štiri leta in pol denarnih obveznosti iste hube do turjaškega gospostva (100 krajcarjev). Poleg tega ni šlo za osamljen primer odkupa, kajti približno v istem času sta v kupnopravno razmerje stopila še dva raška gospodarja, v celotnem turjaškem gospostvu pa samo v letih 1532–1540 kar 69 gospodarjev in v župi Nadlišek (Bloke) leta 1539 sploh vsi.¹⁴⁵ Zanimivo, da je imel Kidrič Andreja Trubarja kvečjemu za Primoževega bratranca, čeprav je na drugi strani predvideval, da je prav kanonik Primož gmotno podprl odkup hube.¹⁴⁶ Primoževa finančna pomoč bi gotovo pomenila, da je bil Jurij njegov bližnji sorodnik, najverjetneje brat, tretji brat pa torej Andrej Trubar. V nadaljevanju bomo videli, da govori v prid bratovskemu razmerju še nekaj doslej neznanih dejstev, med drugim kot "kronski dokaz" izrecna omemba Primoževega brata Andreja leta 1579.

Potencialna brata Jurija in Andreja Trubarja povezujejo poleg lastništva hube na Rašici tudi drugi urbarski podatki. Do zanimivega preobrata je prav v času posestne zamenjave na Rašici prišlo pri hubi na Kukmaki, na kateri je nekoč gospodaril oče Primoža Trubarja Mihélja Malnar. Kot gospodar hube je v urbarju malo pred letom 1547 naveden **Andrej Malnar** (*Andre Mullner*), v urbarjih iz let 1547–1550 in 1551–1554 pa **Andrej Žagar** (*Anndre Sager*). Za njim je tu v urbarju za obdobje 1547–1550 gospodaril že znani **Jurij Trubar** (*Juri Trobar*). Tudi tu se ni vse navedeno zgodilo v letu 1547, temveč v nekoliko daljšem časovnem razponu. Urbar 1551–1554 pozna namreč še vedno gospodarja Andreja Žagarja (*Anndre Sager*), za njim Jurka Trubarja (*Jurco Traber*) in nazadnje Valteta Klobasa (*Walthe Klobas*). Šilc je tako v resnici zagospodaril šele za Klobasom, kmalu po letu 1561, in tudi njegovo ime so v urbar iz leta 1547 vnesli šele v zgodnjih šestdesetih letih (dokaz je pisava), ko so preverjali stanje za nazaj in zaradi boljše orientacije dopisovali poznejše lastnike.

¹⁴⁴ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 263.

¹⁴⁵ V urbarju iz malo pred letom 1547 je pri župi Nadlišek navedeno, da so leta 1539 vse tamkajšnje hube postale kupnopravne za plačilo 200 renskih goldinarjev. Na koncu urbarja je seznam hub, ki jih je turjaški oskrbnik Viljem Villanders prodal v kupno pravo med letoma 1532 in 1540. Med njimi je na Rašici en sam primer: mitničar Janez Vovk (*Hannß Wolff Mautner*) 12. marca 1532 (HHStA, FAA, C–55–19, Urbar 1553 – dejansko malo pred 1547). Po urbarju za obdobje 1547–1550 sta poleg Jurija Trubarja odkupila hubo v kupno pravo še dva Rašičana: Andrej Kožar in Luka Praznik (prav tam, C–55–16, Urbar 1547–1550, s. p., Raschitz).

¹⁴⁶ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 264.

Prva ugotovitev je povsem trdna: Jurij Trubar (1547–1550) in Jurko Trubar (1551–1554) sta ista oseba, saj na Kukmaki "oba" nasledita istega gospodarja. Še več, novi gospodar Jurko Trubar je zagotovo identičen tudi z **Jurkom Malnarjem** iz mlina pod Kukmako (*Jurkbo Mullner*), ki ga je verjetno med letoma 1551 in 1554, najpozneje pa do leta 1557 zamenjal Matija Šilc. Naj spomnimo, da sta bila mlin in huba svojčas, vsaj od 1517 do 1530, v rokah istega gospodarja, Mihélja Malnarja. Toda zakaj je potemtakem Jurij/Jurko v istih urbarjih za obdobji 1547–1550 in 1551–1554 enkrat naveden kot Trubar in drugič kot Malnar, če gre vendar za isto osebo? Ker je kot Trubar obakrat, tako na Kukmaki kakor na Rašici, vpisan šele naknadno, kot Malnar pa že ob nastanku urbarjev drugje, pri mlinu.

Da sta dva brata nosila različna priimka, ni bilo v tem času prav nič neobičajnega, saj vsi priimki, kot je bilo že povedano, še niso bili dedni in so jih uporabljali sploh bolj za posameznikovo dodatno razlikovalno oznako kakor za priimek. V turjaškem urbarju iz let 1547–1550 najdemo na Rašici celo izrecno navedbo, da se dva brata pišeta različno, pa čeprav imata za povrh vsak polovico iste hube: *Jansche Schmidt vnd Juri Pfeifer die sein gebrueder*.¹⁴⁷

Druga ugotovitev se nanaša na **Andreja Malnarja**, pred letom 1547 gospodarja hube na Kukmaki. Pomenljivo je, da njegovo ime v urbarju ni prečrtano in zamenjano z imenom drugega Andreja – Andreja Žagarja, kot se je to zgodilo v urbarju za leta 1547–1550 pri hubi na Rašici, kjer je Jurij Žagar prečrtan in zamenjan z Jurijem Trubarjem. To dejstvo pričča, da Andrej Malnar in Andrej Žagar nista različni osebi, ki bi si sledili na hubi, ampak Andreja naslednja urbarja za obdobji 1547–1550 in 1551–1554 preprosto imenujeta po njegovem žagarskem poklicu z alternativno "priimkovno" oznako Žagar (*Anndre Sager*). Isti Andrej je torej enkrat Žagar in drugič Malnar, kar se ne izključuje. Izviral je namreč tako kot Jurko iz rodbine Mihélja Malnarja, hkrati mlinarja in žagarja. Jurko je torej za Mihéljem prevzel očetov mlin in se označuje kot Malnar, Andrej pa hubo na Kukmaki in očitno tudi žago, zato ga urbar najprej, tako kot brata Jurka, pozna kot Malnarja in nato kot Žagarja. Slednjič se bosta v urbarjih oba imenovala Trubar.

Brata sta skratka konec štiridesetih in v začetku petdesetih let med seboj večkrat menjavala posest, kar še potrjuje njuno bližnje sorodstvo: Jurko je ves čas ostajal v mlinu pod Kukmako, nato pa med letoma 1547 in 1554 nasledil Andreja kot gospodar hube na Kukmaki. Pred tem je po letu 1547 v kupno pravo prevedel hubo v vasi Rašica in jo kmalu zatem prepustil ali prodal Andreju. Tu, na Rašici, se brata dosledno imenujeta Trubarja in kot

¹⁴⁷ HHStA, FAA, C–55–16, Urbar 1547–1550, s. p., Raschitz.

tak je Jurij/Jurko naknadno vpisan še na Kukmaki (urbarja 1547–1550 in 1551–1554).

Šest na videz različnih oseb – Jurko in Andrej Malnar, Andrej Žagar ter Jurko, Jurij in Andrej Trubar – sta bila v resnici samo dva človeka, ki sta od urbarja do urbarja nosila neenak kognomen, odvisno od lokacije posesti in vloge, v kateri sta se znašla. Od urbarja za obdobje 1557–1561 dalje pa je bilo njune "večimenskosti" konec. Jurko Trubar se tedaj v urbarjih omenja zadnjič, nakar ga na Kukmaki nasledi Valte Klobas (*Walthe Khlowas*).¹⁴⁸ Andrej pa kot Andrej Trubar vse do devetdesetih let 16. stoletja ostaja gospodar hube na Rášici.

V zvezi s tem je potrebno pojasniti še nekaj. Po zdaj izgubljenem urbarju, ki ga Kaspret in Kidrič datirata z letnico 1554,¹⁴⁹ naj bi bila tedaj na hubi neka Lenart in Gregor. Kidrič je o njiju menil: "skoraj gotovo, da sta bila tudi sama iz rodu Trubarjev" in podmeno utemeljeval z družinsko tradicijo imen Lenart in Gregor v Trubarjevi družini.¹⁵⁰ Toda za takšno sklepanje ni prave osnove. Prehodna gospodarja Trubarjeve hube na Rášici leta 1554 nista bila Andrejeva in Jurijeva sorodnika, temveč najverjetneje njuna najemnika. Treba se je namreč spomniti, da je Jurij Trubar, Malnarjev, hubo malo prej kupil in je torej lahko z njo kot kupnopravno posestjo prosto razpolagal. Ker je določen čas ni mogel sam obdelovati, jo je, preden je hubo prevzel njegov brat Andrej, oddal zakupnikoma. Ravno v tem času, v letih 1551–1554, sta namreč tako Jurij/Jurko kot Andrej potrjeno še gospodarila drugje: Jurij v mlinu pod Kukmako in Andrej na hubi na Kukmaki. Končno ni izključeno, da je danes izgubljeni urbar, ki ga Kaspret postavlja v leto 1554, v resnici nastal v drugem času, morda celo leta 1454.

Drugo vprašanje, ki zahteva ustrezno pojasnilo, se nanaša na **Jurijevo oziroma Jurkovo** usodo, potem ko se zadnjič omenja v urbarju 1557–1561 (*Jurkho Trobar*). Gospodar Klobas, ki ga je nasledil, prav tako izgine in spet se pojavi ime Matije Šilca, tistega, ki je Jurku po urbarju 1551–1554 sledil v mlinu pod Kukmako. Taisti Matija je po letu 1561 v svojih rokah združil obe nekdanji Jurkovi posestni enoti, hubo na Kukmaki in mlin pod njo, ter ostal njun gospodar zelo dolgo, vsaj do leta 1593. Združitev dveh Jurkovih posesti v istih rokah kaže prejkone na neko sorodstveno povezavo med Trubarji in Šilci. Matija Šilc bi bil lahko svak ali zet Jurka Trubarja, a viri o tem ne dajo določnejšega odgovora. Vemo le, da se ime (nekega) Jurka oziroma Jurija Trubarja pojavi po dolgi časovni vrzeli še več kakor četrto stoletja zatem, ko ga zadnjič sre-

čamo v urbarjih. Po registru prodanega turjaškega žita je Jurij Trubar (*Juri Truber*) leta 1588 kupil dva mernika pšenice in nato en mernik Jurko Trubar (*Jurco Truber*). Gre res za isto osebo in ali je ta identična z "našim" Jurkom/Jurijem iz obdobja 1547–1561? Vse tako kaže, upošteva, da poznamo Jurka od prej z obema različicama osebnega imena in da v turjaškem gospostvu po letu 1561 ni nikogar drugega s tem imenom in priimkom. Matija Šilc, njegov naslednik na hubi in mlinu, utegne biti resnično Jurijev zet. Jurij/Jurko Trubar je v takem primeru ostal na svoji nekdanji posesti na preužitku in bil torej živ vsaj še leta 1588, tedaj star okoli osemdeset let, morda nekaj več ali manj. V vmesnem času, ko ga urbarji ne omenjajo, bi navsezadnje lahko živel pri bratu Andreju na Rášici.¹⁵¹ Lahko pa bi se naselil tudi kje v bližini na kakšni posesti, ki je spadala pod drugega zemljiškega gospoda, in je to razlog, da ga v turjaških urbarjih ni, pojavi pa se v registru kot kupec gosposčinskega žita. Preveriti moramo še eno možnost, in sicer, ali bi bil lahko identičen z Jurijem Žagarjem (*Juri Sager, Jurj Sagar, Jurj Sager*), najprej gospodarjem hube na Rášici in nato gospodarjem Temkovega mlina pod vasjo. Ta mož, pri katerem je kognomen Žagar lahko pomenil predvsem poklicno oznako, je kot gospodar hube izpričan malo pred letom 1547 in v naslednjem urbarju za obdobje 1547–1550, ko mu je sledil Jurij Trubar,¹⁵² v mlinu pa od malo pred letom 1550 vsaj do leta 1567, nakar je mlin po urbarju za obdobje 1576–1578 in še več kot trideset let pozneje (do okoli 1614) vodila njegova vdova.¹⁵³ V vprašanje se je treba poglobiti tem resneje, ker se je Andrej Malnar oziroma Trubar, kot smo videli, v urbarjih krajši čas prav tako naslavljal kot Andrej Žagar. Toda pri Jurijevem naslavljanju je razlika občutna. Če bi bil Jurij Žagar na hubi na Rášici identičen s svojim naslednikom Jurijem Trubarjem, med letoma 1547 in 1550 namesto njegovega imena ne bi naknadno vpisovali kot novega lastnika Jurija Trubarja (*Juri Trobar*).¹⁵⁴ Ne preseneča, da se ime Jurija Žagarja pojavi v Temkovem mlinu v času vodenja istega urbarja 1547–1550. Mož se je preselil v mlin, kjer je dotlej gospodarila vdova Janeza Vovka (*Hanns Wolffens weib*), hubo pa je izpraznil Jurko Trubarju, ki jo je od turjaškega gospostva odkupil kot kupnopravno posest. Bilo bi več kot nenavadno, da bi bil Jurij en sam in bi ga urbarji na hubi označevali kot Trubarja, v sosednjem mlinu tik ob njej

¹⁵¹ Prim. Golec, Kje na Rášici, str. 232, kjer je zmotno navedeno, da je Jurij zadnjič omenjen v urbarju 1551–1554.

¹⁵² Gl. preglednico Posestniki treh urbarskih enot na Rášici in Kukmaki od malo pred 1547 do 1620.

¹⁵³ Golec, Kje na Rášici, str. 225–226.

¹⁵⁴ Pisava popravka je ista kot osnovna pisava tega urbarja, nasprotno pa je pripis novega gospodarja Andreja Trubarja (*Anndri Trobar*) mlajši. Naredila ga je druga roka, tista, ki je napisala urbar za obdobje 1551–1554, po katerem je na hubi najprej gospodaril Jurij in šele za njim Andrej.

¹⁴⁸ Ker Kidrič ni imel popolnih izpiskov iz urbarja za leti 1554 in 1557, je navedel, da Jurija nazadnje omenja urbar iz leta 1551, naslednji iz leta 1554 pa ne več, zato "je med tema letoma pač umrl." (Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 263)

¹⁴⁹ O urbarju Golec, Kje na Rášici, str. 213.

¹⁵⁰ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 264.

pa kot Žagarja. Čeprav imamo podoben primer v mlinu pod Kukmako in na hubi na Kukmaki – isti osebi sta bila Jurko Malnar in Jurij/Jurko Trubar ter Andrej Malnar in Andrej Žagar – pa različno naslavljanje tu nikoli ni nastalo hkrati, ampak vedno s časovnim zamikom (!).

Veliko več kot o Jurku ali Juriju vemo o drugem raškem Trubarju, **Andreju**. Ker naj bi bil leta 1590 star 82 let, se je torej rodil približno v istem času kot Primož. In ker je imel Primož leta 1579 po Dalmatinovem pričevanju brata z imenom Andrej, vsak dvom o istovetnosti odpade. Dalmatin, tedaj na Kranjskem, je Primožu v pismu sporočil, da je njegovemu bolnemu bratu izročil deset tolarjev,¹⁵⁵ očitno po Primoževem naročilu. V podkrepitev bratovskega razmerja med Primožem, Andrejem in Jurkom so tudi druga dejstva. Andrej se tako kot Jurij/Jurko označuje z dvema priimkoma, najprej kot Malnar in nato kot Trubar, vmes prehodno še kot Žagar. K sreči je najti o njem v urbarju za leta 1590–1593 toliko osebnih podatkov kot o redkokaterem turjaškem podložniku sploh. Kaspert si je iz urbarja izpisal dva daljša zapisa, ki ju v objavi prevedena podaja Kidrič (1920)¹⁵⁶ in od katerih enega, zapisnika o sporu za lastništvo, danes na citiranem mestu žal ni več.¹⁵⁷ Gre za zapis, ki vsebuje že večkrat navedeni podatek, da je bil Andrej Trubar leta 1590 star 82 let. Svojo starost je moral navesti, ko so ga, ker je bil pač eden najstarejših mož v okolici, klicali za pričo pri razsojanju spora med Turjakom in kranjskim vicedomom. Spor je nastal ob vprašanju, čigavo je neko žitno polje blizu Turjaka, in zaradi "kraljevske desetine", ki so jo Turjaku plačevali kmetje v Gradežu pri Škocjanu.¹⁵⁸ Kot že rečeno, starost 82 let ni bila nujno povsem točna, a tudi če je bila in se je Andrej res rodil leta 1508, to nikakor ne izključuje, da sta bila s Primožem Trubarjem rodna brata, morda celo dvojčka. Ne pozabimo namreč, da je Andrej pred letom 1547, tedaj še kot Andrej Malnar, na hubi na Kukmaki sledil Primoževemu očetu Mihélu Malnarju, vse kar vemo o Andreju od tega časa naprej, pa kaže na identičnost Andreja Malnarja z Andrejem Trubarjem, ki je za Jurijem/Jurkom Trubarjem prevzel prvo hubo v vasi Rášica.

Na tej kupnopравни posesti v vasi, ki jo je z odkupom spravil v novo pravno razmerje še Jurij Tru-

bar malo pred letom 1550, je Andrej izpričan kot gospodar v vseh urbarjih do konca 16. stoletja. Nekaj časa, po urbarju za leta 1565–1567, je posedoval poleg svoje še dve drugi hubi, skupaj torej tri raške hube.¹⁵⁹ Pomenljiv je drugi zapis o njem v urbarju 1590–1593, ki ga, drugače kot prvega, izgubljenega, danes še lahko preverimo. Upravitelj gospodstva Krištof Wridtberr je 22. februarja 1591 na robu pripisal odločitev tedanjega lastnika Turjaka (*des Herrn g.*), da je Andrej Trubar (*Andre Trubär*) oproščen plačevanja činža, dokler bo živ, po njegovi smrti pa bodo njegovi otroci in vsi prihodnji gospodarji hube ponovno podvrženi omenjeni obveznosti.¹⁶⁰ Kidrič je ob tem zapisal, da "jemati za oceno tega koraka v poštev samo ozir na Andrejevo pričevanje prejšnjega leta, brez tehtnih dokazov ne gre". Andreja Trubarja je spravljal v zvezo s Primožem in domneval, da si je bil s Turjaškimi blizu tudi po verski pripadnosti: "Razmerje med Turjačanom–graščakom in Trobarjem–podložnikom je bilo pač vedno boljše nego je bila takrat navada, bodisi, da je bil Andrej svojemu gospodu res zvesto vdan, bodisi, da so se ozirali Turjačani na njegovo sorodstvo z glasovitim reformatorjem. S tem pa pridobiva na verjetnosti tudi podmena o Andrejevem verskem strankarstvu: verjetnejše je, da ga je treba iskati med tistimi 20 do 30 kmeti škocjanske fare, ki so se poluteranili, nego med onimi, ki so ostali katoličani."¹⁶¹

Kaže, da se v oprostivni plačila činža res zrcali naklonjenost tedanjega gospodarja Turjaka Krištofa Auersperga (1550–1592)¹⁶² do ostarelega podložnika Andreja. Odpis činža do Andrejeve smrti sicer ni bila posebna milost do osemdesetletnika, ki so mu bila šteta leta, če ne celo dnevi.¹⁶³ Toda oprostitev temeljne urbarske dajatve je bila vendarle izjemna, saj v istem urbarju ni nobenega drugega podobnega primera. Krištof je v tem času samo enemu podložniku, Lenartu Steblaju z Velikega Osolnika, za dve leti spregledal dajatev v žitu, in sicer zaradi revščine (*weil er arm ist*).¹⁶⁴ Glede Andrejevega "sorodstva z glasovitim reformatorjem", kot pravi Kidrič, pa naj še enkrat poudarimo, da je bilo to tesnejše, kot je sam domneval, saj naj bi bil Andrej po Kidriču

¹⁵⁹ HHStA, FAA, C–55–22, s. p., Räschitz.

¹⁶⁰ HHStA, FAA, C–55–25, Urbar 1590–1593, s. p., Raschitz: "Den 22. tag Febr. 91 haben sich des Herrn g: gegen mit Wridtberr erkhardt, wie das ihr gl: gegenwertigen Andre Trubär disen Zinß alß 1 f 42 xr allent dieweyll ehr lebt frey nachzusehen versprochen. Nach seinem ableiben seindt herwiderumben seine Khinder vnd alle die, welliche khunfftig dise Huebe Innen haben gedachten Zinß widerumben zureichen schuldig. Aursperg Vt Supra."

¹⁶¹ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 266.

¹⁶² O Krištofu gl. zlasti: Preinfalk, *Auerspergi*, str. 97–98, 473, 559.

¹⁶³ Nazadnje je za polovico mlajši, 42-letni turjaški gospod Krištof, umrl celo pred Andrejem Trubarjem, že 14. maja 1592 v Ljubljani (Preinfalk, *Auerspergi*, str. 473).

¹⁶⁴ HHStA, FAA, C–55–25, Urbar 1590–1593, s. p., Groß Osselnikh.

¹⁵⁵ "Eidem M. Georg. Dalmatinus. Quos 10 taleros, inquit, D. Prime, fratri tuo Andreae aegrotanti misisti, eos accepit. Papistae multa conantur." (Simoniti, Martin Crusius, str. 217, 233).

¹⁵⁶ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 165–266.

¹⁵⁷ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 266, pripisuje zapisnik z dne 21. avgusta 1590 urbarju 1590, tj. urbarju 1590–1593, v katerem postavlja tudi drugi zapis o Andreju Trubarju, datiran 22. februarja 1591. Morda zapisnik o lastništvu v urbar ni bil uvezen in se je medtem izgubil ali pa je bil na enem prvih listov v urbarju, ki so danes skupaj z naslovno stranjo odtrgani.

¹⁵⁸ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 265–266.

"kvečjemu bratranec" Primoža Trubarja.¹⁶⁵ Lahko si mislimo, da Krištof Auersperg takšni stopnji sorodstva ne bi posvečal posebne pozornosti, četudi je bil Andrej med tedanjimi gospodarji v turjaškem gospodarstvu edini nosilec priimka Trubar.

O verski opredelitvi Andreja Trubarja za luteranstvo v virih ni opore. Da je sledil Primožu, se zdi tem bolj verjetno. Ne nazadnje je pomenljivo, da so ga kot Trubarja (*Traber, Trobar*) začeli v urbarjih označevati šele v času, ko je Primož prvič pobegnil na Nemško, kot *Truber* pa so njegov priimek pisali od prve polovice šestdesetih let, torej tedaj, ko je bila Primoževa zvezda visoko na obzorju. Navedba, da se je v škocjanski župniji poluteranilo le 20 do 30 kmetov, je iz leta 1598; zapisal jo je ljubljanski škof Tomaž Hren skupaj s podatkom, da so Turjaški na tej župniji 36 let (od 1562) za duhovnike postavljali luterane.¹⁶⁶ Kako se je v teh letih vedel in kaj je v srcu čutil Andrej Trubar, je torej zunaj dosega naših spoznavnih možnosti. Glede na sorodstvo – Primož predikant in superintendent, oče Mihélj cerkveni ključar, bratranec "stric Gregor" štifter – pa je seveda precej verjetno, da je bil tudi sam verski gorečnejši in nazadnje luteran.

Turjaški gospod Krištof ostarelemu Andreju sicer ni naredil posebne usluge, ko ga je do smrti oprostil plačevanja činža, še kako pa je zapis o tej njegovi odločitvi pomemben za spoznavanje Trubarjeve rodbine na Rašici. Izvemo namreč, da je Andrej Trubar imel otroke (*seine Khinder*) in ti so glede na njegovo starost morali biti že odrasli ali v najslabšem primeru blizu odraslosti. Zakaj je priletni Andrej vztrajal kot gospodar, je lahko le predmet ugibanja. Morda res tudi zato, ker je s tem pričakoval večjo naklonjenost turjaške hiše. Kidrič, ki sam ni videl urbarja 1590–1593, je zapisal, da je Andrej umrl leta 1593: "Andrej Trobar je umrl 1593. l., kakor kaže opomba z dne 22. februarja 1591. l., kjer je "nach seinem ableiben" druga roka z drugim črnilom podčrtala in vrh tega napisala "1593".¹⁶⁷ Toda v resnici omenjene besede niso podčrtane niti ne gre za pripisano letnico 1593, ampak za kronološko razpredelnico, namenjeno beleženju plačila urbarskih obveznosti, v kateri je kot edina navedena ta letnica. Razpredelnica na levem robu lista je nastala skupaj z urbarjem, torej pred zapisom o oprostitvi činža, ki je "šel" čeznjo, zgolj po naključju pa so se črtice razpredelnice znašle pod besedami "nach seinem ableiben".¹⁶⁸ Pri edini letnici v razpredelnici – 93 – je križec (+), a ta ne pomeni

nujno Andrejeve smrti v letu 1593, saj ga srečujemo tudi pri drugih gospodarjih; očitno so s križci šele pozneje zaznamovali umrle podložnike ali verjetneje sploh nekaj drugega. Niti Andrej niti drugi Rašičani, označeni s križci, namreč v urbarju 1590–1593 še nimajo naslednika! Kakor koli, Andrej Trubar je bil nesporno živ 22. februarja 1591 in je zelo verjetno preživel tudi leto 1593, ko urbar preneha.

V zvezi z zapisom o oprostitvi činža iz leta 1591 je treba poudariti še eno posebnost. Priimek Trubar je tu edinokrat v turjaških urbarjih zapisan s črko *a* za drugi samoglasnik – kot *Trubär*! Na glasovno vrednost grafema s preglasom -ä lahko sklepamo iz analogij. Nekaj pozneje (1611–1615/17) je, denimo, priimek gospodarja Praznika na mlinu na Logu prav tako zapisan z *ä*, kot *Präsniqb*, kar pomeni poudarjeni, čisti samoglasnik *a*. Po tej analogiji je torej tudi *Trubär* iz leta 1591 treba brati kot Trubar in ne polglasniško.

Andreja Trubarja je imel Kidrič za zadnjega Trubarja na Rašici in trdil, da po letu 1593 o Trubarjih "ni v naslednjih urbarjih ne duha ne sluha več". Na podlagi Kaspretovih izpiskov je ugotavljal, da je v naslednjem, nedatiranem urbarju, "ki je bil v rabi nekje med 1593. in 1615. l." na njegovi hubi že "novo ime: Gregor Šilec (Schilz)", prav tako pa tudi v urbarju iz leta 1615.¹⁶⁹ Vse kaže na Kaspretov prepisovalski spodrseljaj, saj je nedatirani urbar ohranjen,¹⁷⁰ v njem pa zopet najdemo ime Andreja Trubarja in šele naknadno vpisano ime novega gospodarja Gregorja Šilca. Primerjava imen gospodarjev z onimi v urbarjih iz let 1611–1615/17 in 1615–1620 – prvega Kaspret ni uporabljal – je pokazala, da je nedatirani urbar nastal med letoma 1611 in 1614. Na prvem mestu v vasi Rašica je kot gospodar hube naveden Andrej Trubar (*Andre Truber*), nato pa je njegovo ime, kot rečeno, prečrtano in zamenjano z imenom Gregorja Šilca (*Gregor Schilz*). Enako stanje srečamo v urbarialnem registru iz obdobja 1611–1615/17. Prvi gospodar je še vedno Andrej Trubar (*Andre Thruber*), ki mu sledi Gregor Šilc (*Gregor Schilz*). Ta je naveden v istem urbarju tudi v davčnem in činžnem registru 1614–1615 ter v naslednjem urbarju iz let 1615–1620.¹⁷¹ Po vsem sodeč je torej Andrej Trubar umrl ali kot gospodar

¹⁶⁹ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 266.

¹⁷⁰ Urbar je datiran le približno kot: 1593 (?) (HHStA, FAA, C–55–26, Urbar 1593). – Naslovna stran je odtrgana, arhivska datacija pa se opira na primerjavo z urbarjem 1611–1615/17: imena v davčnem in činžnem registru 1614–1615 (v urbarju 1611–1615/17) in vpisi sprememb posestnikov v obeh urbarjih pričajo, da je ta urbar nastal po letu 1611 in pred 1614, služil pa je kot temeljni urbar in krajši čas od urbarja 1611–1615/17, ki beleži tudi nekaj posestnih sprememb.

¹⁷¹ Gl. preglednico Posestniki treh urbarskih enot na Rašici in Kukmaki od malo pred 1547 do 1620. – Davčni in činžni register 1614–1615 je sestavni del urbarja 1611–1615/17 (HHStA, FAA, C–55–27, 1614; dejansko: 1611–1615/17).

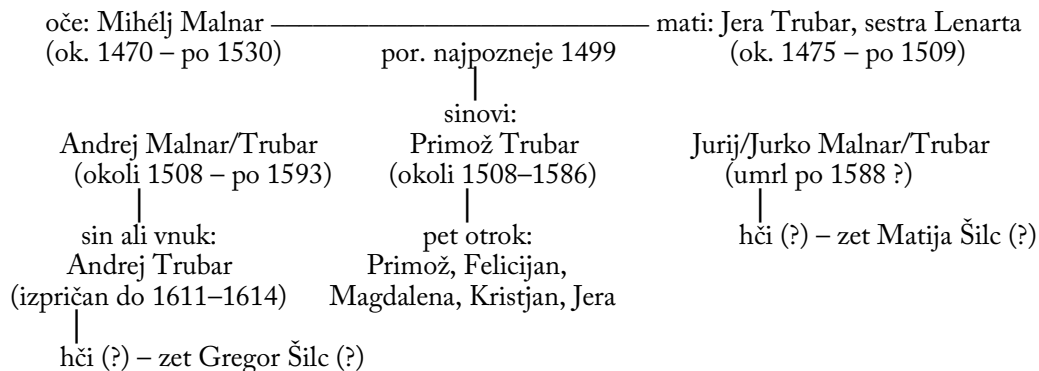
¹⁶⁵ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 264.

¹⁶⁶ Koblar, Drobotnice. *IMDK* III (1893), str. 200.

¹⁶⁷ Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 266.

¹⁶⁸ Razpredelnica pri Andreju Trubarju, ki jo je treba brati z desne proti levi, je videti takole: 93 – – –. Tri črtice pomenijo prazna mesta za leta 1590, 1591 in 1592. Na prvi pogled se res zdi, da podčrtujejo besede "nach seinem ableiben".

Rodovnik družine, v kateri se je rodil Primož Trubar

izpregel med letoma 1611 in 1614. Povsem nemo- goče pa je torej, da bi bil **zadnji Andrej Trubar** identičen s Primoževim bratom Andrejem, ki bi imel v tem času že dobrih sto let. Pri Andreju, ki mu je sledil Gregor Šilc, gre torej za Andreja mlajšega, sina ali morda že vnuka Primoževega brata Andreja.¹⁷²

Povzemimo védenje o zadnjih raških sorodnikih Primoža Trubarja, ki so nosili njegov priimek. Primož je torej v drugi polovici 16. stoletja imel na Rášici dva brata: Jurija/Jurka in Andreja. Oba se naj- prej omenjata z očetovim priimkom Malnar in po- zneje dosledno kot Trobarja oziroma Trubarja. Obema sta, pomenljivo, sledila gospodarja s priim- kom Šilc, Juriju Matija Šilc – v mlinu pod Kuk- mako že v petdesetih in na hubi na Kukmaki v šestdesetih letih –, Andreja na Rášici pa je med letoma 1611 in 1614 nasledil Gregor Šilc, potem ko je kakšni dve desetletji tu gospodaril Andrej Trubar mlajši. Nič ne vemo o sorodstveni povezanosti obo- jih Šilcev. Morda gre za golo naključje, lahko pa tudi, da sta bila Matija in Gregor Šilc pri Tru- barjevih priženjena zeta, prvi zet Jurija Trubarja in drugi Andreja mlajšega. Trubarjeva rodbina bi se v takem primeru pod novim priimkom lahko nadalje- vala po ženski strani, z dyema vejama Šilcev.

Zanimivo je, da so **Šilci** v urbarju 1611–1615/ 17, ko na Rášici izgine zadnji Trubar, izpričani na vseh treh nekoč Trubarjevih posestih. V mlinu pod Kukmako, kjer se je Primož Trubar rodil, srečujemo od srede petdesetih let 16. stoletja do 1611–1615/ 17 gospodarja Matijo Šilca (*Schilez, Sillitz, Schilliz*). Tedaj mu sledi Gregor,¹⁷³ imenovan v naslednjem

urbarju 1615–1620 Gregor Šilc (*Gregor Schilz*). So- časno je bil Matija Šilc od prve polovice 60-ih let 16. stoletja do urbarja 1611–1615/17 tudi gospodar hube na Kukmaki, v času vodenja omenjenega urbarja pa sta se usodi njegovih posesti razšli. Na hubi mu je še v istem urbarju sledil Marko Andrejc, v mlinu pa je Šilcev priimek živel še kakšno desetletje z gospo- darjem Gregorjem Šilcem, dokler ga ni med letoma 1621 in 1627 v urbarju zamenjal Martin Oblak. Zdi se, da je Gregor Šilc identičen s tistim Gregorjem, ki je med letoma 1611 in 1614 (malo pred 1614) na- sledil tudi Andreja Trubarja na hubi v vasi Rášica. Pravo naključje bi namreč bilo, da bi prav v istem času na treh nekdanjih Trubarjevih posestih prevzeli gospodarjenje trije ali dva Gregorja Šilca. Gregor Šilc je ostal gospodar nekdanje hube Andreja Tru- barja dlje kakor mlina pod Kukmako, saj v urbarju 1621–1627 njegovo ime, drugače kot pri mlinu, še ni zamenjano z drugim imenom. Od mlina se je po- slovil prav v tem času, v dvajsetih letih 17. stoletja. Gregorjevo ime pogrešamo šele v urbarju 1644– 1648, a tudi tu se za gospodarjem Hanžetom Jakli- čem za kratek čas pojavi neki Mihéj Šilc (*Michel Schilz an jezo*), ki mu hitro sledi Štefan Jaklič.¹⁷⁴

Ni torej izključeno, ampak prej verjetno, da je bil Gregor Šilc sin, vnuk ali zet Matije Šilca, ki je v drugi polovici 16. stoletja gospodaril v rodnem mli- nu Primoža Trubarja ter na hubi na Kukmaki, na kateri je v Primoževih otroških letih prav tako gos- podaril njegov oče Mihéj Malnar. Ker Gregor Šilc ni nasledil le Matijeve posesti, ampak tudi hubo Andreja Trubarja v vasi Rášica, so mogli biti Mal- narji oz. Trubarji s Šilci dvakrat sorodstveno pove- zani. Vsaj ena sorodstvena vez je skoraj zagotovo obstajala, verjetno prek možitve nekega dekleta iz Trubarjevega rodu z enim od Šilcev.

Že Kidrič se je, ne da bi vedel, da sta bila An- dreja Trubarja dva, spraševal, ali je bil Gregor Šilc Andrejev zet. Drugo Kidričevo vprašanje – "Ali so

¹⁷² V Auerspergovem arhivu so bili pregledani tudi podložniške listine in davčni spisi turjaškega gospostva, a v njih nisem našel nobenih dodatnih podatkov (HHStA, FAA, C-46-28, Verbiefungen der Unterthanen 1569–1877; C-42-13, Steuerwesen und Urbarial Abgaben 1559–1848). Nasploh je komaj kaj ohranjenega za 16. stoletje in začetek 17. stoletja.

¹⁷³ Vmes je kot gopodar sicer naveden Martin Novak, a gre za očitno pomoto, saj je njegovo ime navedeno dvakrat (urbar 1611–1615/17, fol. 7); v resnici je Novak postal gospodar mlina na Logu in je kot tak naveden tudi v naslednjih ur-

barjih, v Šklópovem mlinu pa je Matiji Šilcu sledil sin ali sorodnik Gregor Šil(i)c.

¹⁷⁴ HHStA, FAA, C-55-30, Urbar 1644–1648, s. p., Raschez.

bili (Trubarji) tako vneti luterani, da so se v dobi protireformacije rajši izselili nego izpreobrnilo?" – pa je nekoliko naivno. Ni namreč nikakršne potrditve o vztrajanju (nekaterih) škocjanskih župljanov pri luteranstvu, ampak imamo proti tej domnevi posredne dokaze "per negationem". Po razpoložljivih virih niso v prvih dveh desetletjih 17. stoletja nikogar z območja Turjaka ali iz župnije Škocjan klicali pred protireformacijske komisije.¹⁷⁵

Trubarjev rod je torej neizpodbitno potrjen na Rašici do leta 1611, v urbarjih izgine pred letom 1614, a bi prek Šilcev lahko živel vsaj še do leta 1627, ko se konča urbar za obdobje 1621–1627. Če pa se je Trubar-Šilčeva huba prenašala po ženski strani s tastov na zete in so priimki naslednjih gospodarjev v resnici priimki priženjenih zetov, in ne tujih ljudi, je mogel Trubarjev rod preživeti na tej posesti še vse do štiridesetih let 19. stoletja, in sicer nazadnje s priimkom Virant. Gospodarju Jakliču, ki je v štiridesetih letih 17. stoletja sledil Mihéľju Šilcu, se je namreč med letoma 1660 in 1667 pridružil na polovici hube gospodar Virant, katerega priimek je tu, v hiši št. 1, kontinuirano izpričan do leta 1840.¹⁷⁶ Toda tudi ko druga svetovna vojna ne bi uničila skoraj vseh matičnih knjig škocjanske župnije, ne bi mogli genealoške zveze med Trubarji in Viranti niti dokazati niti ovreči, saj so se poročne matice začenjale šele leta 1725, pa tudi krstne so segale le do leta 1636. Eno je pri tem gotovo: hiša št. 1, na Rašici, imenovana "ta velka hiša", ki jo identificiramo z lokacijo domačije Jurka/Jurija in nato dveh Andrejev Trubarjev, je najpozneje med 1840 in 1845 prešla v roke tujih ljudi¹⁷⁷ ter bila do

danes še nekajkrat prodana.¹⁷⁸ Gre za trden, eno-nadstropni kmečki dvorec, zgrajen na novo leta 1817.¹⁷⁹ Stavba je bila že v času franciscejskega katastra (1823) najmarkantnejša v vasi in je takšno podobo ohranila do današnjih dni (danes h. št. 20), v 19. in 20. stoletju je bila eno glavnih srečevališč vaškega javnega življenja – gostilna, trgovina, furmanska postaja in poštna zbiralnica.¹⁸⁰

Ironija usode je hotela, da je bil v začetku 20. stoletja lastnik "ta velke" hiše trgovec Franc Dolšak, eden glavnih podpornikov slovesnosti na Rašici ob 400-letnici Trubarjevega rojstva. Leta 1908 ali malo prej je celo založil razglednico, ki kot Trubarjevo rojstno hišo prikazuje Šimenovo hišico,¹⁸¹ obiskovalci slabo uspele proslave Trubarjeve 400-letnice na Rašici pa so 8. junija 1908 vedrili ravno v njegovi gostilni,¹⁸² torej v hiši, naslednici domačije Trubarjevih bratov in zadnjih raških Trubarjev, ne da bi vsaj malo slutili, kam jih je pregnalo slabo vreme.

Tudi Malnar-Trubarjeva huba na Kukmaki bi hipotetično lahko še dolgo po letu 1614 ostala v posesti potomcev te rodovine. Že v prvi polovici 17. stoletja se je razdelila na dve polovični hubi, v drugi polovici stoletja pa na četrtsinske hube.¹⁸³ Prek gospodarjev te ali one četrtsinske hube bi se geni Jurka Malnarja/Trubarja lahko obdržali na Kukmaki še globoko v novejši čas. A kot rečeno, so to samo

¹⁷⁵ Prim. Radič: Ueber ein "Protocoll Religionis Reformationis", str. 210. – ARS, AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, šk. 90, fasc. 54/5, snopič 4, Protokol reformacijske komisije 1615–1617.

¹⁷⁶ Gospodarji hube so si sledili takole (gl. preglednici virov v Golec, Kje na Rašici, str. 212–214): 1644–1648: Hanže Jaklič, nato Štefan Jaklič, prečrtan Mihael Šilc; 1660–1667, 1668–1679, 1680–1689, 1690–1708, 1712–1716: Mihael Jaklič in Vence Virant; 1741–1750: Hanže Jaklič in Gregor Virant, nato z Gregorjem Andrej; 1755: Adam Jaklič, Gregor in Andrej Virant; 1777: Jakob Zidar, Luka in Andrej Virant, nato Franc Virant; 1778–1787: Jakob Zidar (h. št. 20), Franc Virant, za njim Luka in Andrej Virant (h. št. 1); 1794–1798: Jakob Zidar, Luka Virant, za njim Jakob Grebenc; 1798–1801: Jakob Zidar (h. št. 20), Luka Virant, nato Jakob Grebenc (h. št. 1), Andrej Virant (h. št. 1); 1823: Anton Virant (h. št. 1), Jakob Zidar (h. št. 20). Gospodar v času franciscejskega katastra (1823) Anton Virant je tu gospodaril vsaj še leta 1840, ko je podaljšal pogodbo o triletnem zakupu raške mitnice. – ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 11, k. o. Turjak, zapisnik stavbnih parcel, s. d.; HHStA, FAA, C–47–5, Urbarial-Maut Raschitz 1332–1846, Fasz. 3, 13. 4. 1840).

¹⁷⁷ O lastnikih te posesti nimamo podatkov za štiri desetletja med franciscejskim katastrom (1823) in prvim vpisom v novi zemljiški knjigi (1864). Hiša je v tem času hitro menjala gospodarje, najemnike in različne stanovalce. Leta 1845 se je na tej številki rodil otrok novega posestnika (*Realitätenbesitzer*) Antona Vidica (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, 29. 8. 1845).

¹⁷⁸ Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Turjak, vl. št. 172.

¹⁷⁹ Hiša ima tri enake portale tudi na južni in zahodni strani; dva vodita v klet, tretji pa z dvorišča v pritličje.

¹⁸⁰ Podlogar piše, "da je bilo glavno postajališče voznikom pri Ivanetiču" (Podlogar, Zgodovinske drobtine, str. 43). Franc Ivanetič je kot posestnik oz. najemnik izpričan na tem naslovu, Rašica št. 1, v petdesetih in šestdesetih letih 19. stoletja (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, 29. 8. 1852, 15. 12. 1853, 27. 2. 1856, 4. 8. 1859, 15. 9. 1860; M 1835–1900, 11. 9. 1853, 4. 8. 1857, 29. 3. 1870; P 1835–1900, 24. 10. 1869). V sedemdesetih letih 19. stoletja je imel tu krčmo Marko Malovic (NŠAL, Prepisi matičnih knjig, M 1835–1900, 20. 1. 1874), med letoma 1904 in 1917 pa je bil lastnik trgovca in gostilničarja Franc Dolšak (Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Turjak, vl. št. 172), sicer vnet častilec Trubarja. O pošti v "ta velki hiši" piše J. Debeljak: "V njej sta bili pošta in gostilna, reklo se je tudi "na pošti". Zraven hiše je namreč večje poslopje, nekdanji hlevi, kjer so menjavali poštno kornje." (Debeljak, *Trubarjeva Rašica*, str. 23) Poštna zbiralnica Rašica, ki je spadala pod pošto Velike Lašče, je bila ustanovljena leta 1907 in je v tedaj Dolšakovi hiši delovala vsaj še leta 1918 (Lavrič, *Pomožne pošte*, str. 44).

¹⁸¹ Prim. Kidrič, Trobarji na Raščici, str. 269.

¹⁸² [Anonimus], Izlet v Rašico. *Slovenski narod*, letnik XLI, št. 133, 9. 6. 1908, str. 9.

¹⁸³ Zadnjemu gospodarju cele hube Mihaelu Zabukovcu (urbar 1621–1627) sta po urbarju za leta 1644–1648 sledila dva gospodarja, po urbarju 1660–1667 pa že štirje, vsak z eno četrtno hube. Med letoma 1760 in 1777 sta se dve četrtni hubi združili v polovično (urbar 1777). Ob hišem oštevilčenju leta 1770 je naselje Kukmaka dobilo tri hišne številke, kolikor jih je bilo tudi leta 1823 ob nastanku franciscejske katastrske mape (ARS, 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, N 323, k. o. Ulaka, zapisnik stavbnih parcel, mapni list II).

"Ta velka hiša" na Rášici iz leta 1817 na mestu domačije, kjer je priimek Trubar v začetku 17. stoletja ugasnil (foto: B. Golec, 2008).

ugibanja, ki temeljijo na nedokazljivi predpostavki, da se je posest brez prekinitve prenašala z očetov na sinove oziroma s tastov na zete. Brez župnijskih matičnih knjig je seveda ni mogoče potrditi.

Priimek Trubar drugod na Slovenskem

Priimka Trubar na Slovenskem že dolgo ni več, niti v kateri od zgodovinsko potrjenih oblik, kot so Truber, Trobar ali Trabar. Od sorodnih ali zgolj navidezno sorodnih priimkov srečamo danes te: Trobec, Trobej, Trobe, Trobentar, Trobevšek, Trobovšek, Trobina, Trobiš, Trobiž. Obstajata tudi priimka Trebar in Trajbar,¹⁸⁴ a imata drugačno etimologijo.

Odkar se je zanimanje za očeta prve slovenske knjige v 19. stoletju in zlasti v 20. stoletju neizmerno povečalo, ni nihče opozoril, da bi kje še živel njegov ali temu vsaj zelo podoben priimek. Omejenost rodbinskega imena Trubar (Truber) na 16. stoletje in na sorodstvo Primoža Trubarja tako daje vtis, da je šlo vseskozi za eno samo rodbino in za endemičen raški priimek. Ko bi ga kdo zasledil še kje drugje, bi o tem gotovo poročal, toda o čem takem mi ni znanega ničesar razen Kidričeve hipoteze o sorodstvu raških Trubarjev z duhovnikom Gregorjem Truparjem iz Vipave.¹⁸⁵

Gregor Trupar, katerega priimek bi se ob takšni podmeni moral izgovarjati z glasom b, je prišel v zgodbo o Trubarjevem sorodstvu sicer precej na

silu. O njem poznamo eno samo omembo, ki pove, da je 14. marca 1500 v Vidmu (Udine) prejel tonzuro in nižje redove in da je bilo njegovemu očetu ime Primož.¹⁸⁶ Domnevi, da "bo treba računati v Trubarjevi hipotezi menda še z enim Primoževim sorodnikom, duhovnikom" – gre za Vipavca Gregorja –, je Kidrič takoj kritično dodal: "Hipoteza je prezapeljiva." Glasi se takole: "Slovenski appellativum trupar ne eksistira, pač pa se da razložiti pisava trupar za trubar; med vipavskimi Truparji kakor tudi raščičanskimi Trobarji – Trubarji sta se rabili krstni imeni Primož in Gregor; vipavski župnik – seveda prek vikarja – je bil vsaj že 17. julija 1498 Peter Bonomo, poznejši tržaški škof, čigar zagovetno mecenstvo do Trubarja bi dobilo tukaj evidentno razlago."¹⁸⁷ Na drugem mestu je Kidrič med hipotezami o začetku odnosov med škofom Bonomom in mladim Primožem navedel: "Najverjetneje se mi zdi, da je bil duhovnik Gregor iz rodu vipavskih Truparjev – Trubarjev tisti, ki je postal glavni srednik med svojim petnajstletnim sorodnikom (nečakom?) Primožem, študentom v Solnogradu, in pa vipavskim župnikom, obenem tržaškim škofom Bonomom..."¹⁸⁸ Hipoteza je res zapeljiva, a slabo podkrepljena. Ne vemo niti, ali je bil Gregor

¹⁸⁴ Statistični urad Slovenije, Baza rojstnih imen in priimkov (http://www.stat.si/imena_baza_priimki.asp – 11. 2. 2010).

¹⁸⁵ Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 59, 63.

¹⁸⁶ Pri arhivskih podatkih o župniji Vipava je A. Koblar med imeni treh Vipavcev, ki so na prelomu v 16. stoletje dobili tonzuro in nižje redove, navedel: "14 marc. 1500 Gregor Trupar, Primožev sin". (Koblar, Drobtnice. *IMDK IV* (1894), str. 22).

¹⁸⁷ Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 59.

¹⁸⁸ Kidrič, Ogrodje za biografijo, str. 63.

Trupar okoli leta 1523 sploh še živ in kje je deloval, sorodstvo s Trubarji z dolenske Rašice pa je že zaradi oddaljenosti in podložniškega stanu Primoževih sorodnikov močno vprašljivo. Razen podobnosti priimkov Trupar in Trubar ni tu ničesar oprijemljivega, potrjena ni niti skupna etimologija obeh priimkov, medtem ko je Bonomova služba vipavskega župnika prejkone samo naključje. Tudi iskanje Gregorjevega očeta Primoža Truparja ter primka na Vipavskem konec 15. in v 16. stoletju ni obrodilo nikakršnih sadov.¹⁸⁹ Vse kaže, da Trubarjev v tem času v Vipavi in okolici ni bilo veliko. Priimek bi na Vipavsko zlahka prinesli od drugod, a povezava z dolensko Rašico bi bila golo ugibanje.

Danes vemo sicer še za nekaj Trubarjev iz druge polovice 16. in začetka 17. stoletja, kar lahko vodi k sklepanju, da Trubarjev priimek na Rašici morda ni bil endemičen niti avtohton. Ne nazadnje spomnimo, da ga tudi tam ni v najstarejšem ohranjenem urbarju iz leta 1464 in v razdelilni listini Auerpergovih posesti 1467, ampak ga prvič zasledimo leta 1482. Kolikor je znano, pa do petdesetih let 16. stoletja ni izpričan nikjer drugje na Slovenskem, če izvzamemo osamljeni primer Vipavca Truparja iz leta 1500. V drugi polovici 16. stoletja zasledimo Trubarje na treh koncih: v Beli krajini, kjer je priimek dokumentiran še v začetku 17. stoletja, kratkotrajno v Senožečah in prav tako samo prehodno v Ljubljani, kjer gre tako za Trubarja samega in njegovo družino kot tudi za še enega nosilca njegovega priimka, ki skoraj gotovo ni bil sorodnik.

Zanimiva je ugotovitev o pojavu priimka v **Beli krajini**, pomembna tudi za preučevanje njegove etimologije in razvoja. Tu mu je po štirih zapisih od leta 1558 do 1611 mogoče slediti najbolj zgodaj in najdlje, dobrega pol stoletja. Glede na redke priimek in neposredno bližino posesti, na katerih belokranjski Trubarji živijo, vse kaže, da gre za isti priimek in isto družino. Prvi Trubar se še kot Trobar (!) pojavi leta 1558 v delilni pogodbi o posesti semiškega gradu, sklenjeni med Otonom Semeničem in Jurijem Sigersdorfom. V enem od sosednjih krajev Krupa in Praprot, ki sta navedena skupaj ("Krup oder Praprotsch") sta si omenjena gospoda razdelila pet hub. Na eni od treh, pripadlih Sigersdorfu, je prebival podložnik Jurij Trobar (*Juri Trobar*).¹⁹⁰ 36 let pozneje, leta 1594, pa je neki Lavre Truber (!) (*Laure Truber*) le malo niže na reki Krupi (*an dem Wasserstramb Khrupp*) prodal gospodu Hansu Gallu svoj mlin, ki je imel sicer ob-

veznosti do semiške župnije. Kupoprodajo so sklenili na gradu Krupa, kjer so listino o tem hranili še leta 1631.¹⁹¹ V začetku 17. stoletja srečamo v Beli krajini še tretjega, zadnjega Trubarja z imenom Andrej (*Andree Trueber, Andre Truber*). Očitno ni bil podložnik, temveč v službi deželnega vicedoma, najverjetneje uradnik na eni tamkajšnjih deželno-knežjih posesti. Le tako namreč lahko pojasnimo, zakaj ga je Katarina Mofrin tožila pred vicedomskim sodiščem v Ljubljani. Junija leta 1610 naj bi v belokranjskem Gradcu (*zu Graz*) z zmerjanjem razžalil njenega sina Mihaela; ta je nato sam kot tožnik prevzel zadevo in v njej na sodišču zmagal.¹⁹² Ime Andreja Trubarja in njegove žene Suzane (*Andreen Trubers vnd Susanam sein Eheweib*) se v vicedomskih sodnih protokolih pojavi še naslednje leto 1611, ko ju je neka Helena Nestler tožila za dolg dobrih 62 goldinarjev in prav tako dobila tožbo.¹⁹³

Izpričanost Trubarjev v Beli krajini je pomenljiva iz dveh razlogov. Prvič, prvotni zapis priimka kot *Trobar* (1558) prav tako kot poznejši zapisi v obliki *Tru(e)ber* (1594, 1610, 1611) časovno sovpa da z enakim zapisovanjem na Rašici. In drugič, v okolico belokranjske Krupe bi priimek prav lahko zanesli z Rašice, morda celo v dveh ali treh stopnjah. Kmet na hubi pri Krupi Jurij Trobar (1558) bi v takem primeru prišel tja kot turjaški podložnik ali pa je šlo že za potomca preseljenega podložnika. Turjačani so imeli namreč v Beli krajini podložno posest, t. i. "urad na Metliškem". V turjaških urbarjih od 1464 dalje sicer med njihovimi belokranjskimi podložniki ne zasledimo nobenega Trubarja,¹⁹⁴ kar pa samo po sebi domneve ne ovrže. Če mlinar Lavre Trubar (1594) ni bil potomec omenjenega Jurija Trobarja (1558), je prav tako lahko prišel z Rašice, kar ne nazadnje velja tudi za Andreja (1610, 1611), ki že ni bil več podložnik, temveč vicedomski uradnik.

Prehodno, le nekaj let, je navzočnost Trubarjev izpričana v **trgu Senožeče**, v majhnem, a prav tedaj cvetočem trškem naselju ob prometnici, ki je s

¹⁸⁹ ARS, AS 1, Vic. A., šk. 118, I/168, lit. W VIII–6, urbar Vipava 1499, s. p., prim. objavo v: Kos, *Srednjeveški urbarji*, str. 251–265; ARS, AS 1, Vic. A., šk. 117, I/67, lit. W III–2, urbar Baumkircherjev turn v Vipavi 1504, s. p.; prav tam, šk. 105, I/59, lit. R XI, urbar Rihemberk 1502, fol. 30'; urbar Rihemberk 1503, fol. 26'.

¹⁹⁰ ARS, AS 1063, Zbirka listin, Kronološka serija, 1558 januar 6., Semič.

¹⁹¹ ARS, AS 309, Zbirka zapušinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani šk. 80, P–18, zapušinski inventar Hans Baltazar Purgstall s Krupe, Pobrežja in Gradca, 8. 7. 1631, str. 15.

¹⁹² ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 375, protokol vicedomskih zaslišanj 1610–1611, s. p., 16. 8. 1610, 23. 8. 1610, 8. 11. 1610, 10. 11. 1610. – Da gre za Belo krajino, pričata dve dejstvi: omemba Gradca (*zu Graz*) in priimek tožnikov Mofrinov. Rodbina Mofrin je leta 1614 za kratek čas dobila v zakup gospostvo Pobrežje (Kos, *Urbarji za Belo krajino*, str. 74), poleg tega pa je bil priimek Movrin (*Mowrin, Mowrjn*) v tem času razmeroma pogost tudi med belokranjskimi podložniki (prav tam, str. 262, 264, 340).

¹⁹³ ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 375, protokol vicedomskih zaslišanj 1610–1611, s. p. 30. 6. 1611.

¹⁹⁴ Seznam in hranišča urbarjev gl. v: Golec, Kje na Rašici, str. 212–214, Preglednici 1 in 2; objave delov urbarjev za Belo krajino gl. v: Kos, *Urbarji za Belo krajino*, str. 119–123 in 187–230.

Kranjskega vodila proti Trstu.¹⁹⁵ Neki Nikolaj Trubar (*Niclas Trueber*), tržan v Senožečah (*Burger zu Senosetsch*) je od sotržana Erazma Lingiča okoli leta 1575 kupil pol hube, vpisane kot imenje v kranjski imenjski knjigi.¹⁹⁶ Posest so leta 1580 z zamudo prepisali na njegovo ime, že štiri leta pozneje, leta 1584, pa je postala last enega od članov povzpetniške senožeške družine italijanskih priseljencev Garzarollijev.¹⁹⁷ To je tudi vse, kar o tržanu Nikolaju Trubarju vemo. Ker priimka Trubar ne poznajo urbarji senožeškega gospostva s konca 15. in iz 16. stoletja,¹⁹⁸ je moral biti Nikolaj priseljenec, tako kot se je tudi veliko senožeških tržanov priselilo od drugod.¹⁹⁹ Enako kot za belokranjske Trubarje tudi zanj velja, da bi v Senožeče lahko prišel z Rāšice. Njegovo ime, Nikolaj oziroma Miklavž, med turjaškimi podložniki sicer ni bilo ravno običajno, kar pa nima posebne teže, saj je bilo v tem času na Slovenskem dokaj pogosto.²⁰⁰ Prej si zasluži pozornost dejstvo, da je skozi Senožeče vodila glavna prometnica od Rāšice do Trsta. To pa je za zdaj tudi vse, kar bi "skrivnostnega" tržana Nikolaja Truberja lahko povezovalo z Rāšico in tamkajšnjimi Trubarji.

Četrto okolje na Kranjskem, kjer v 16. stoletju srečamo priimek Trubar, je deželna prestolnica **Ljubljana**. V mestnih sejnih zapisnikih in računskih knjigah sta med letoma 1545 in 1597 izpričana Primož Trubar in njegov sin Felicijan,²⁰¹ poleg njih pa v letih 1584 in 1595 še neki Friderik (*Friedrich Truber*). Podatki o njem so zelo skopi, obkrat je omenjen le v knjigi mestnih prihodkov, ko je od

mesta kupil deske oziroma letve.²⁰² Ko se leta 1600 začena serija mestnih davčnih knjig, njegovo ime v njih že pogrešamo,²⁰³ zato bi mogel biti ne nazadnje eden tistih ljubljanskih meščanov, ki so se odselili zaradi protireformacije. Ime Friderik je sicer za kmečkega človeka z Rāšice povsem neobičajno. Roditi se je moral v drugačnem, najverjetneje mestnem okolju, pri čemer kaže spomniti, da je imel Primož Trubar bratranca Lukeža Klinca v Višnji Gori, tj. v Rāšici najbližjem mestu.

Friderikova prisotnost v Ljubljani in pojav tržana Nikolaja v Senožečah kažeta, da nastanek njegovega priimka *Truber* (*Trueber*) ni nujno povezan z Rāšico niti s slovenskim ozemljem, ampak gre bržkone za nemška priseljenca. V tem primeru se njun priimek tudi etimološko razlikuje od raškega priimka Trubar, ki so ga od začetka šestdesetih let 16. stoletja sicer prav tako pisali *Truber*. Ni sicer izključeno, da se je Nikolajev in Friderikov priimek nekoliko spremenil med njunim bivanjem na Kranjskem, zlasti v zapisu. Ker pa je pri obeh izpričan več kot le enkrat in v različnih letih, zapisovalska pomota ni posebej verjetna. V zapisu se jasno razlikuje od sočasnega ljubljanskega priimka Treiber, ki ga je v 16. stoletju nosilo devet oseb, od tega vsaj štiri iz iste družine.²⁰⁴

Tudi zadnja znana omemba priimka Trubar (*Truber*) na Slovenskem je povezana z Ljubljano. Neka gospa Sofija Drumlic (*Drumblitz*) je leta 1615 prosila mestne oblasti, naj ji Trubarjevo hišo (*die Truberische Behausung*) dovolijo prepisati (*aufschlagen*) deželnim stanovom, kar se je nemudoma tudi zgodilo.²⁰⁵ Katera hiša je bila to in kje je mestu je stala, je ugotovil že V. Fabjančič. Do leta 1598 je bila v lasti Gregorja Wieganda, od leta 1600 do 1615 pa kranjskih deželnih stanov. V vmesni, nedefinirani čas postavlja Fabjančič kot lastnika Felicijana Trubarja, Primoževega mlajšega sina in zadnjega

¹⁹⁵ O Senožečah tega časa prim. Golec, Senožeče in Prem, str. 370–372.

¹⁹⁶ Dne 20. marca 1580 je Lingičeva vdova Elizabeta prosila deželne stanove, naj pol hube, ki jo je Trubar kupil pred petimi leti od njenega moža in zanj plačeval davek v stanovski prejemniški urad, v imenjski knjigi prepisejo na njegovo ime (ARS, AS 1080, Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko, šk. 15, fasc. 21, Urad glavnega prejemnika, 10. 3. 1580).

¹⁹⁷ ARS, AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, št. 4 (1546–1618), fol. 451. – O vzponu Garzarollijev v Senožečah: Golec, Senožeče in Prem, str. 372, 374.

¹⁹⁸ Objava urbarja iz leta 1460: Kos, *Srednjeveški urbarji*, str. 201–205; ARS, AS 1, Vic. A., šk. 113, I/64, lit. S XXXVII–19, urbar Senožeče 1524; prav tam, šk. 113, I/64, lit. S XXXVII–20, urbar Senožeče 1568; StLA, I. Ö. HK-Sach, K 91/17a, Urbar Senosetschach 1576; ARS, AS 1, Vic. A., šk. 106, I/60, lit. S V–1, urbar Senožeče 1586.

¹⁹⁹ Prim. Golec, Senožeče in Prem, str. 371–372.

²⁰⁰ O njegovi razširjenosti v 16. stoletju posredno pričajo patronimiki, izpeljani iz osebnega imena Miklavž (Bezljaj (ur.), *Začasni slovar*, str. 378–379).

²⁰¹ ZAL, Imenska kartoteka k Cod. I in XIII fonda LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, šk. 17, Drau–Dup: Herr Primus Truber (*Trueber*, *Thruerber*): Cod. I/5 – 1545, fol. 187', 190, 191; Cod. I/9 – 1568–9, fol. 178, 184; Cod. I/10 – 1570, fol. 97, 137', 140, 159; Cod. I/11 – 1571, fol. 152, 152'. (Herr) F(a)elician (M.) Truber: Cod. I/13 – 1587–8, fol. 88; Cod. XIII/11 – 1592, k. p., fol. 38'; Cod. XIII/16 – 1597, k. p., fol. 55', 56, 56'. Herr Truber: Cod. XIII/15 – 1596, k. p., fol. 53.

²⁰² ZAL, LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. XIII/3, 1584, fol. 71', 30. 12. 1584; Cod. XIII/10, 1595a, fol. 54, 12. 7. 1595; Imenska kartoteka k Cod. I in XIII, šk. 17, Drau–Dup.

²⁰³ ZAL, ZAL 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. XVII/1, davčna knjiga 1600–3.

²⁰⁴ Kot posestnik oštata na vicedomskih tleh je okoli leta 1515 in leta 1527 izpričan Mihael Treiber (*Gradivo za zgodovino Ljubljane*, XII/3, str. 2; XII/5, str. 3). Med 1537 in 1575 je skoraj 300-krat omenjen Viljem Treiber (*Wilhelm, Wilhalbm*), njegovima ženama je bilo ime Elizabeta (1551–2) in Veronika (1587–8), sinu pa Hans (1587–8). Poleg njih srečamo s priimkom Treiber še Andreja (1586), tesarja Lovreta (1548), Erazma z drugim priimkom Kolenc (*Kholienz*) (1551) in čevljarja Treiberja brez imena (1545) (ZAL, Imenska kartoteka k Cod. I in XIII fonda LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, šk. 17, Drau–Dup). Zadnji naj bi bil identičen z zgoraj omenjenim Viljemom, ki je bil sprejet za ljubljanskega meščana leta 1537, postal zunanji mestni svetnik in v letih 1563–1564 opravljal tudi funkcijo mestnega sodnika (Fabjančič, *Zgodovina ljubljanskih*, str. 171–174).

²⁰⁵ ZAL, LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. I/23, 1615, fol. 57'–58, 27. 3. 1615.

kranjskega superintendenta, ter za njim omenjeno Sofijo Drumlic. Stavba je stala na mestu današnje hiše na Cankarjevem nabrežju št. 5.²⁰⁶ Čeprav je bil Felicijan Trubar lastnik le kratek čas pred izselitvijo iz dežele, se je njegovo ime kot prepoznavno ime hiše obdržalo še do omenjene spremembe lastništva leta 1615, vendar v davčnih knjigah le do leta 1606.²⁰⁷ Tako je tudi najmlajša dokumentirana omemba priimka Trubar na Slovenskem povezana z rodbino Primoža Trubarja, enako kakor pojavitev prvega Trubarja na Rášici 133 let prej (1482).

Zanimiva, četudi prejkone naključna, je tale ugotovitev. Kar na treh od štirih območij na Slovenskem, kjer je bil izpričan priimek Trubar oz. Truber, pade njegova zadnja omemba v kratek časovni razpon 1611–1615. V Beli krajini se zadnjič pojavi leta 1611 z Andrejem Trubarjem, na Rášici je tedaj gospodaril njegov soimenjak Andrej, ki ga je pred 1614 zamenjal drug gospodar, v Ljubljani pa je leta 1615 dokumentirana t. i. Trubarjeva hiša, tedaj že nekaj časa v tuji lasti.

Dokler torej iz časa po letu 1614 ne najdemo še kakšnega Trubarja ali Truberja, bo veljalo, da je priimek na Slovenskem ugasnil v tem času ali kmalu zatem. Izziv ostaja genealoška raziskava **Trubarjeve družine v Nemčiji**, tj. morebitnega potomstva njegovih sinov, protestantskih duhovnikov Primoža mlajšega in Felicijana. V zvezi s tem je zanimiva zgodba frankfurtskega pravnikarja Karla Truberja (1906–1981), ki je sredi 20. stoletja raziskoval svoj rod in sklepal, da je bil Primož Trubar njegov prednik. Leta 1952 je kot Trubarjev potomec s

svojo družino obiskal tudi Rášico, žal pa ne vemo, ali mu je neposredno genealoško povezavo z očetom prve slovenske knjige res uspelo dokazati ali se je moral zadovoljiti le s sklepanji.²⁰⁸

Čeprav priimek Truber danes v nemškem jezikovnem prostoru ni pogost – razširjen je v južnem delu, od Švice na zahodu do Dunaja na vzhodu,²⁰⁹ nikakor ni verjetno, da bi vsi Truberji izšli od dveh Primoževih sinov. Nasprotno, razširjenost priimka priča, da je v obliki Truber nastal tudi v nemškem prostoru, in sicer povsem neodvisno od slovenskega priimka in z drugačno etimologijo.²¹⁰ Najverjetnejši izvor priimka *Truber* gre iskati v samostalniku *Trub*, ki je razširjen tudi na Švabskem in pomeni vinko usedlino (Bodensatz beim Wein, Heferückstand im Wein).²¹¹ Še več, leta 1565, ko družine Primoža Trubarja še ni bilo na Württemberskem, je v Schwäbisch Hallu dokumentiran neki Dionisius

²⁰⁶ Fabjančič, *Knjiga ljubljanskih hiš, III. del*, s. p. (Cankarjevo nabrežje 5). Objava: Suhadolnik–Anžič, Mestni trg, str. 65. – ZAL, ZAL 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. XVII/4, davčna knjiga 1615, s. p. – Zanimiva, čeprav prejkone naključna je druga povezava priimka Drumlic z rodbino Trubar. Hiša, ki je stala na mestu dela današnje stavbe na Levstikovem trgu 7 (nekoč Stari trg) in je bila med letoma 1565–1569 v lasti Primoža Trubarja, je mejila na stavbo (danes Levstikov trg 8), katere lastnik je bil med letoma 1588 in 1621 Janez Drumlic (Drumblitz, Dromblitz), do 1653 pa njegovi dediči (Fabjančič, *Knjiga ljubljanskih hiš, I. del*, s. p. (Levstikov trg 8). Suhadolnik–Anžič, *Stari trg*, str. 117). Trubar je svojo komaj kupljeno hišo zapustil še isto leto (1565), ko se je moral dokončno podati v svoj "Nigdirdom", in prodal jo je na daljavo. O prodaji hiše (*des Herrn Primußens Truber Pehausung am Altenmarckbt gegen dem Hofspital*) govori mestni sejni zapisnik 4. marca 1569 (ZAL, LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. I/9, 1568–1569, fol. 178; prim. Svetina, *Protestantizem v Ljubljani*, str. 163).

²⁰⁷ V najstarejši davčni knjigi mesta Ljubljane za leto 1600 je Felicijanova hiša navedena že kot stanovska: "Felician Truber Hausß hat E. E. Landtschafft innen" (ZAL, LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige, Cod. XVII/1, davčna knjiga 1600–3, fol. 14). V drugi davčni knjigi 1604–1606 je govor le še o stanovski Trubarjevi hiši: "E. E. Landtschafft Truberisch Hausß" (prav tam, Cod. XVII/2, s. p.), v tretji knjigi 1610–1612 je izpuščena (prav tam, Cod. XVII/3), v četrti za leto 1615 pa je označena zgolj kot stanovska, za katero je plačal davek neki "Her Leuander" (prav tam, Cod. XVII/4, s. p.).

²⁰⁸ Truberja je na Rášico pripeljal pravnik Karel Gajšek iz Maribora (1898–1970), ki je med 2. svetovno vojno med službovanjem v Tübingenu od derendinskega evangeličanskega župnika D. Paulusa izvedel, da se je nanj za "podatke o svojem predniku" Primožu Trubarju obrnil Karl Truber iz Frankfurta (Gajšek, *Po sledovih*, str. 399–400). Gajšek je s Truberjem, prav tako juristom, navezal pisne stike najpogostejše v začetku leta 1944, osebno pa sta se seznanila najverjetneje šele leta 1952. Dve Truberjevi pismi Gajšku iz leta 1944 sta edini neposredni in zanesljivi pričevanja o rezultatih Truberjeve tedaj še nedokončane rodoslovne raziskave (MUK, Zbirka rokopisov, Ms 220, Gajšek Karl, 220/2, Pismi Karla Truberja Karlu Gajšku 10. 2. in 13. 7. 1944). Gajšek je leta 1951 v spominskem zapisu o znanstvu s Karlom Truberjem sicer zapisal, da je bil Primož Trubar Karlov "davn prednik" (Gajšek, *Po sledovih*, str. 399). Ali je Truber medtem res prišel do trdnih spoznanj o sorodstveni zvezi s Primožem Trubarjem, doslej ni bilo mogoče ugotoviti. Po pričevanju Karlove hčerke Irene Syha Truber (1943) iz Frankfurta, s katero sem navezal stike oktobra 2009, je vsa očetova zapuščina po njegovi smrti (1981) ostala v rokah Karlove druge žene in izginila. O Truberjevih genealoških raziskavah bi lahko dala določnejše odgovore zapuščina Karla Gajška, ki je bila po pričevanju njegovih sorodnikov prav tako uničena. O obisku družine Karla Gajška v Trubarjevih krajih poleti 1952 je tri desetletja pozneje (1981) pisal Janez Debeljak (*Popotovanje k Levstiku*, str. 25, 29), ki mu gre največja zasluga, da je védenje o tem iztrgal pozabi. – O domnevem Trubarjevem potomstvu v Nemčiji prim. Rajhman, geslo Trubar (Truber) Primož, str. 207.

²⁰⁹ V Nemčiji s težiščem na Hessenskem je po telefonskih imenikih ugotovljivih 37 Trubarjev, v Avstriji pa 14, od tega največ na Štajerskem (<http://christoph.stoepel.net/geogen/v3/Default.aspx>).

²¹⁰ Korena Trub- in Trüb- izhajata iz besede Traube v pomenu grozda, iz lužiškosrbske ali češke besede "truba" za trobento ter iz glagola trüben = skaliti, kaliti (Gottschald, *Deutsche Namenkunde*, str. 495, 498). Navidez sorodni priimek Tropper ima povsem drugačno etimologijo: po Opavi (Troppau) na Moravskem (prav tam, str. 497). – V Vogričevih v jugovzhodnem delu Slovenskih Goric je priimek Troper izpričan leta 1527 (Koropec, Slovenski del Štajerske, str. 239). – V elektronskih telefonskih imenikih Nemčije, Avstrije in Švice ni sorodnih oblik, ki jih srečamo na Rášici: Trubar, Trober, Trober. Najdemo le priimke Traber, Trüber in Tropper.

²¹¹ Dopis Christiana Seidla s Seminarja za indogermanistiko Univerze v Zürichu avtorju 4. avgusta 2008.

Truber, ki se je tega leta poročil.²¹² Nasprotno v nemškem prostoru ni izpričan priimek Trober.

Namesto zaključka nazaj k izhodišču

Na koncu se kratko ustavimo še pri **etimologiji Trubarjevega priimka in okolju njegovega nastanka**.²¹³ Komajda predstavljava je seveda priselitev mlinarja-podložnika Trobarja, ki bi pred letom 1482 prišel v turjaško gospostvo neposredno iz strnjenelega nemškega jezikovnega prostora. Raziskave so z veliko mero gotovosti ovrgle hipotezo o alohtonem priimku neslovenskega izvora – denimo priselitev prvih Trubarjev – tedaj Trobarjev – s Hrvaškega ali iz nemškega jezikovnega otoka na Kočevskem. Malo verjetne ali povsem izključene so tudi hipoteze o etniku (po določenem kraju), okrajšani različici priimka *Otróbar* (po otrobih) in poklicnem priimku za izdelovalca trabja/trobja, tj. dela kmečkega voza. Kot najverjetnejša možnost ostaja izvor iz glagola *trobiti*, ki ga kot uveljavljeno razlago srečujemo v literaturi. Vendar pa tu ni šlo za poklicni priimek Trobar/Trubar s pomenom (graščinskega) trobca, ampak prej za kakšno telesno ali značajsko lastnost. Glede na to, da je bil prvi znani nosilec priimka mlinar, je mogoča tudi onomatopoeja, povezana z zvoki iz njegovega mlina. V takem primeru je priimek Trobar nastal malo pred letom 1482 na Rášici, prvi pa ga je, najprej kot vzdevek, nosil mlinar v poznejšem Temkòvem mlinu, današnji "Trubarjevi domačiji". Skoraj osemdeset let so priimek v turjaških virih zapisovali kot Trobar (tudi Trabar), zato so v 20. stoletju pisanje prvega samoglasnika kot *u* pripisovali samovolji Primoža Trubarja. V resnici je tako za -o kot za -u obstajala glasovna podlaga v govoru njegove rodne Rášice: šlo je za izgovorno nejasen vmesni glas med *o* in *u*, ki ga danes izgovarjajo kot diftong (npr. *truobit*, *zatrubobu*). Zapisati ga je bilo mogoče na več načinov, od katerih se je zapis z *u* najprej uveljavil pri Primožu Trubarju, in sicer zunaj domačega okolja, najpozneje leta 1526 v Trstu, po letu 1561 pa so se ga vseskozi držali tudi turjaški pisarji.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko (= Vic. A): šk. 105, 106, 113, 117, 118, 375.

AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko: šk. 90.

AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko: št. 4

AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: šk. 61.

AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: N 11, N 323.

AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani: šk. 80.

AS 781, Cistercijanski samostan in državno gospostvo Stična: fasc. 4.

AS 1063, Zbirka listin, Kronološka serija, 1558 januar 6., Semič.

AS 1074, Zbirka urbarjev: 42u, 43u, 44u, 47u, 81u, 82u, II/26u, III/2u.

AS 1080, Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Histo-ričnega društva za Kranjsko, šk. 15.

Biblioteka SAZU – Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti

R 95, III 5507

HHStA – Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien

FAA – Fürstlich Auerspergsches Familienarchiv: C-42-13, C-46-28, C-47-5, C-55-1, C-55-2, C-55-3, C-55-4, C-55-5, C-55-6, C-55-7, C-55-8, C-55-9, C-55-10, C-55-11, C-55-12, C-55-13, C-55-14, C-55-15, C-55-16, C-55-18, C-55-19, C-55-22, C-55-24, C-55-25, C-55-26, C-55-27, C-55-30, C-55-46.

MUK – Univerzitetna knjižnica Maribor,

Zbirka rokopisov: Ms 220, Gajšek Karl.

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

Prepisi matičnih knjig: Škocjan pri Turjaku, K 1835–1900, P 1835–1900, M 1835–1900.

Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga:

k. o. Turjak: vl. št. 172.

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz:

Innerösterreichische Hofkammer – Sachabteilung: (I. Ö. HK-Sach) K 91/17a.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

Imenska kartoteka k Cod. I in XIII fonda LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige: šk. 17.

LJU 488, Mesto Ljubljana, rokopisne knjige: Cod. I/5, Cod. I/9, Cod. I/11, Cod. I/13, Cod. I/23, Cod. XIII/3, Cod. XIII/10, Cod. XIII/11, Cod. XIII/15, Cod. XIII/16, Cod. XVII/1-4.

ZRC SAZU – Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ISLLV – Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

Zapuščina Franceta Kidriča: t. e. 17.

ČASOPISNI VIRI

[Anonimus], Izlet v Rašico je radi slabega vremena izostal. *Slovenski narod*, letnik XLI, št. 133, 9. 6. 1908.

Karel Gajšek, Po sledovih Primoža Trubarja v pregnanstvu. *Tovariš*, letnik VII, št. 25, 7. 9. 1951, str. 398–400.

²¹² Prim. http://www.familysearch.org/Eng/Search/frameset_search.asp.

²¹³ O tem: Golec, Trubar ali Trobar?, str. 53–58.

ELEKTRONSKI VIR

Statistični urad Republike Slovenije, Baza rojstnih imen in priimkov (http://www.stat.si/imena_baza_priimki.asp).
<http://christoph.stoepel.net/geogen/v3/Default.aspx>
http://www.familysearch.org/Eng/Search/framest_search.asp

LITERATURA

- Andreae, Jakob: *Christliche Leichpredig, bey der Begräbnus des ehrwürdigen vnd hochgelehrten Herrn, Primus Trubern, weilund einer ersamen Euangelischen Landtschafft, im hochlöblichen Hertzogthumb Crain, bestellten Predigers, gewessnen Pfarrers in Derendingen, bey Tübingen : gehalten den 29. Junij, im Jar 1586.* Tübingen : Georg Gruppenbach, 1586.
- Baufeld, Christa: *Kleines frühneuhochdeutsches Wörterbuch. Lexik aus Dichtung und Fachliteratur des Frühneuhochdeutschen.* Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1996.
- Bezljaj, France (ur.): *Začasni slovar slovenskih priimkov.* Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1974.
- Bizjak Matjaž, Preinfalk Miha: *Turjaška knjiga listin II. Dokumenti 15. stoletja* (Thesaurus memoriae, Fontes 8). Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2009.
- Debeljak, Janez: *Popotovanje k Levstiku. Literarni in kulturnozgodovinski utrinki iz velikolaškega konca ob 150-letnici Levstikovega rojstva.* Maribor : Založba Obzorja, 1981.
- Debeljak, Janez: *Trubarjeva Rašica.* Velike Lašče : Parnas, zavod za kulturo in turizem, 2008.
- Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Neunter Band. Schiefeln–Seele.* Leipzig : Verlag von S. Hirzel, 1899.
- Duden. Daß große Wörterbuch der deutschen Sprache in sechs Bänden. Band 5: O–So.* Mannheim : Bibliographisches Institut, 1980, Band 5, O–So.
- Fabjančič, Vladislav: *Knjiga ljubljanskih hiš in njih prebivalcev, I. del. Stari trg,* [Ljubljana : 1944], tipkopis v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.
- Fabjančič, Vladislav: *Knjiga ljubljanskih hiš in njih prebivalcev III. del. Veliki trg* [Ljubljana : 1944], tipkopis v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.
- Fabjančič, Vladislav: *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269–1820. 2. zvezek. Župani in sodniki 1504–1605.* (Gradivo in razprave 23, Ljubljanski sodniki in župani). Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 2003.
- Golec, Boris: Kdo in od kod je bil pravzaprav Primož Trubar? V: Jerše, Sašo (ur.): *Vera in hotenja. Študije o Primožu Trubarju in njegovem času.* Ljubljana : Slovenska matica, 2009, str. 45–64.
- Golec, Boris: Kje na Rašici se je v resnici rodil Primož Trubar. *Arhivi* 31 (2008), str. 209–240.
- Golec, Boris: Najzgodnejša pričevanja o Primožu Trubarju. Omembe, podpisi in pečati med letoma 1526 in 1545. *Casopis za zgodovino in narodopisje* 79/44 (2008), str. 24–41.
- Golec, Boris: Senožče in Prem – nenavadni trški naselbini na t. i. Kraških gospostvih. *Kronika* 54 (2006), str. 365–384.
- Golec, Boris: Trubar ali Trobar? Prispevek k etimologiji in razvoju priimka Primoža Trubarja. *Jeziškoslovni zapiski* 15 (2009), str. 43–62.
- Golec, Boris: Trubarjeve prve sole. *Šolska kronika* 17 (2008), str. 7–27.
- Gottschald, Max: *Deutsche Namenkunde. Unsere Familien. Fünfte verbesserte Auflage mit einer Einführung in die Familiennamenkunde von Rudolf Schützeichel.* Berlin – New York : Walter de Gruyter, 1982.
- Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. XII. Zvezek. Urbarji 1490–1527.* Ljubljana : Mestni arhiv, Zgodovinski arhiv, 1968.
- Grafenauer, Bogo: *Kmečki upori na Slovenskem.* Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1962.
- Jakopin, Franc. Priimek, geslo v: *Enciklopedija Slovenije, 9. zvezek.* Ljubljana : Mladinska knjiga, 1995, str. 335–336.
- Hitzinger [Peter]: Nachbemerkungen zur Berichtigung einiger Punkte in Primus Trubers Leben. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain* XX (1865), str. 2.
- Humar, Jožko: *Primož Trubar rodoljub ilirski.* Koper : Založba Lipa, Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- Kidrič, France: Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja. Obenem analiza Andreaejevih, Hrenovih, Rosolenčevih in Valvasorjevih doneskov za biografijo Trubarja (1923). V: Kidrič, France: *Izbrani spisi. Prva knjiga* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 35/I). Ljubljana : SAZU, 1978, str. 57–113.
- Kidrič, France: Trije prispevki k zgodovini slovenskega pismenstva v 16. stoletju (1921). V: Kidrič, France: *Izbrani spisi. Prva knjiga* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 35/I). Ljubljana : SAZU, 1978, str. 50–56.
- Kidrič, Fr.: Trobarji na Rašici. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (Ljubljana) II (1920), str. 251–278.
- Koblar, Ant: Drobtinice iz furlanskih arhivov. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* I (1891), str. 1–38; II (1892), str. 30–92; III (1893), str. 16–27, 101–109, 184–201, 244–252; IV (1894), str. 13–30, 73–78.
- Komatar, Fr.: Das Schloßarchiv in Auersperg. *Mittheilungen des Musealvereines für Krain* XVIII (1905), str. 108–144; str. 145–187; XIX (1906),

- str. 37–58, 99–140; XX (1907), str. 161–245; *Carniola NVI* (1910), str. 20–34, 118–135, 226–243.
- Koropec, Jože: Slovenski del Štajerske v davčnem seznamu glavarine leta 1527. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 59, NV 24 (1988), str. 216–277.
- Kos, Dušan: *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.–18. stoletje)* (Viri za zgodovino Slovencev. Trinajsta knjiga. Novejši urbarji za Slovenijo. Prvi zvezek). Ljubljana : SAZU, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1991.
- Kos Janko, Dolinar Ksenija (ur.): *Slovenska književnost* (Leksikoni Cankarjeve založbe). Ljubljana : Cankarjeva založba, 1982.
- Kos, Milko: *Gradivo za historično topografijo Slovenije* (za Kranjsko do leta 1500). II N–Ž. Ljubljana : Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU, 1975.
- Kos, Milko: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek tretji. Urbarji Slovenskega Primorja. Drugi del* (Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga tretja). Ljubljana : SAZU 1954.
- Lavrič, Anton: *Pomožne pošte na Slovenskem 1918–1997*. Ljubljana : Filatelistična zveza slovenije, 1999.
- Legiša, Lino, Gspan Alfonz (ur.): *Zgodovina slovenskega slovstva. I. Do začetkov romantike*. Ljubljana : Slovenska matica, 1956.
- Levstik, Fran: Napake slovenskega pisanja. *Zbrano delo. Šesta knjiga. Kritični spisi I*, Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1956, str. 38–87.
- Podlogar, Leopold: Zgodovinske drobtine iz velikaškega okraja. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko XVIII* (1908), str. 1–11, 41–51.
- Preinfalk, Miha: *Auerspergi. Po sledih mogočnega tura*. Ljubljana : Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2005.
- Radič, Peter v.: Ueber ein "Protocoll Religionis Reformationis" in Krain aus den Jahren 1614–1618. V: Costa, Etbin Henrik (ur.), *Vodnikov spomenik. Vodnik – Album. I. v. Kleinmayr in F. Bamberg, Ljubljana–Laibach, Vodnikov spomenik. Vodnik – Album*. 1859.
- Rajhman, Jože: geslo Trubar (Truber) Primož. V: *Slovenski biografski leksikon. Trinajsti zvezek. Trubar–Vodaine*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, str. 206–225.
- Rupel, Mirko: *Nove najdbe naših protestantik XVI. stoletja. Neue Funde unserer Protestantica des XVI. Jahrhunderts* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 7, Inštitut za literature 2). Ljubljana : SAZU, 1954.
- Rupel, Mirko: *Primož Trubar. Življenje in delo*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1962.
- Rupel, Mirko: *Primus Truber. Leben und Werk des slowenischen Reformators* (Südosteuropa-Schriften, 5. Band). München : Südosteuropa-Verlagsgesellschaft m. b. H., 1965.
- Sakrausky, Oskar (ur.): *Primus Truber. Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*. Wien : Evangelischer Presseverband, 1989.
- Simoniti, Primož: Martin Crusius in seinen Beziehungen zu slowenischen Protestanten. V: Simoniti, Primož (ur.): *Slovenici v evropski reformaciji šestnajstega stoletja / Die Slowenen in der europäischen Reformation des sechzehnten Jahrhunderts* (Razprave Filozofske fakultete). Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete 1986, str. 213–240
- Suhadolnik, Jože, Anžič, Sonja: *Mestni trg z okolico in Ciril–Metodov trg. Arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril–Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana*. Ljubljana : Zgodovinski arhiv 2000.
- Suhadolnik, Jože, Anžič, Sonja: *Stari trg, Gornji trg in Levstikov trg. Arhitekturni in zgodovinski oris mestnih predelov in objektov, lastniki hiš ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana*. Ljubljana : Zgodovinski arhiv 2003.
- Svetina, Anton: Protestantizem v Ljubljani. Kulturnozgodovinske slike. V: Rupel, Mirko (ur.): *Drugi Trubarjev zbornik. Ob štiristoletnici slovenske knjige*. Ljubljana : Slovenska matica, 1952, str. 161–174.
- [Trubar, Primož]: *Catechismus In der Windischen Sprach, sambt einer kürtzen Auflegung in gesang weiß. Item die Litanai vnd ein predig vom rechten Glauben, gestelt, durch Philopatridum Illiricum. Anu kratku Poduuzhene skaterim vsaki zhlouik more vnebu pryti*. [Tübingen, 1550]
- Truber, Primosh: *Catehismus sdveima islagama, ena pridiga od starosti te prae inu kriue vere, kerszhouane, mashouane, zbestzhena tih suetnikou, od cerkounih inu domazbih boshyh slushbi, is S. Pisma, starih Cronik inu Vuzhenikou vkupe sbrane [...]*. V Tibingi, 1575.
- [Trubar, Primož]: *En Regisbter, ta kashe, kei ty nedelski inu tih drugih prasnikov Evangelij, vtim Novim Testamentu, se imajo iskati inu naiti. Per tim ie tudi ena kratka Postilla [...]*. V Tibingi, 1558.
- Truber, Primosh: *Noviga Testamenta pusledni deil vtim so s. Paula htim Judom, s. Jacoba, Petra, Jansha, Judesha listubi, inu s. Juana resodiue, skratkimi sastopnimi islagami [...]*. V Tibingi, 1577.
- Truber, Primos: *Ta celi Noui Testament nashiga gospudi inu isvelizharie Iesusu Cristusa, na dua maibina deilla resdilen, vtim ie tiga stariga Testamenta dopolnene, summa inu praua islaga*. V Tibingi, 1582.
- Truber, Primosh: *Ta celi Psalter Daidou, vtim so vsi shlaht vissoki boshy nauuki, troshti, pryteshi, prerokouane ti Iesuseue inu nega Suede Cerque molytue, proshne, huale inu sahuale etc*. V Tibingi, 1566.

 S U M M A R Y

**Trubar's family line and family name in the Slovenian territory
Following the traces of the "vanished" family line and family name of the father of the first Slovene book**

Thanks to once again accessible as well as newly discovered sources, this is the first discussion after ninety years (since 1920) that deals with the family line of the reformer and founder of Slovene literature, Primož Trubar (about 1508–1586) from Rášica near Turjak, and investigates all known occurrences of his family name in the Slovenian territory. The first and the last records of Trubar's family name were made precisely in Rášica, between 1482 (then still as Trobar) and shortly before 1614. The name Trubar appeared in the Turjak records in the last fifty years, i.e. at the beginning of the 1560s, after this particular form had first been established for Primož outside his home environment, no later than 1526.

The relations among the Trubars in Rášica, as were identified on the basis of the urbaria from the Turjak seigniory, and the relatives of Primož Trubar mentioned in his works have been redefined by a careful analysis. Trubar or Trobar being the name of his mother, Primož could not inherit it from his father, whose family name was Malnar. Therefore, the key person linking the Trubars from Rášica is no longer their father Mihéj but their mother Jera Trubar, otherwise only known to us by her personal name (since as late as 1954). The Trubars were a milling family, alternately documented in all three mills in Rášica from 1482 onwards, starting with the present-day Temko mill, which has served as Trubar's memorial house since 1986. The name of the house turned out to be a lucky coincidence, after it had been established that Trubar could not be born at this mill, but the one next door – the Šklóp mill. The first Trubar in Rášica, registered in the Turjak urbaria without the personal name (1482–1485), could have been Jera's father and hence Primož's grandfather, insofar as the person hiding behind the "anonymous" Trubar was not Lenart Trubar, Jera's brother according to the most recent findings. Namely, the urbarium of 1499 (Jera's husband and Primož's father), registered the miller Mihéj as the "swager" of Lenart Trubar. He was the owner of the mill below Kukmaka, which was his only property at the time of Primož's birth around 1508 and therefore the only

possible birth house of the author of the first Slovene book. That Mihéj was merely married into the Trubar family and that he himself did not use the name Trubar, is most clearly confirmed by the following fact: until 1530 Mihéj never appeared in any urbarium under the name Trubar but only as *Müll(n)er*, i.e. Malnar. The miller Gregor Trubar, whom Primož referred to as "my uncle" in 1558, was, contrary to the general belief, not Mihéj's brother but Lenart's son and hence Primož's cousin. However, due to their age difference, Primož regarded him as his uncle. Gregor's brother was most probably Simon, the third miller in Rášica carrying the family name Trubar, with whom the latter became extinct on the paternal side of the family after 1530. The family name was carried on by the maternal side of the family, being definitively taken over by Primož's two brothers Andrej and Jurij/Jurko in the mid-16th century, both initially still documented in urbaria as Malnars. The former inherited a hide from his father Mihéj Malnar in the nearby Kukmaka and the latter inherited the mill below Kukmaka. In the middle of the 16th century Jurko came into possession of a hide in the village of Rášica itself, where he was soon followed by his brother Andrej, who was still alive, at least until 1591, and where the family name Trubar became extinct shortly before 1614 with Andrej Trubar jr. It was interesting to find that in all three landed properties, Primož's brothers Jurko and Andrej were succeeded by masters carrying the same family name – Šilc, which leads to speculation that Trubar's family might continue under this family name on the maternal side.

From the mid-16th century onwards, the family name Trubar (Truber) was also documented elsewhere in Carniola, more accurately, around Krupa in White Carniola, Senožeče in Inner Carniola, and in Ljubljana, until after the second decade of the 17th century, when it completely disappeared. There is a strong probability that not all Slovenian Trubars originated from Rášica, but that at least a few might come from Germany, where the still existing family name Truber developed independently of its Slovenian counterpart.

The discussion also addresses the etymology of the Slovenian family name Trobar/Trubar and the environment of its origin. Still considered as the most likely possibility is the derivation from the verb *trobíti* [to sound a trumpet], cited in literature as the most common explanation. However, in this case, it was not a vocational name Trobar/Trubar signifying a (castle) herald but rather a physical or character trait. Given that the first known person with the family name Trubar was a miller in Rášica (1482), its origin may also be onomatopoeic, imitating the sounds of his mill.